

Çatışma Çözümünde Uluslararası STK Deneyimleri Çalıştay Belgeleri

Derek Mooney

Luz Piedad Caicedo

Ana Villellas

Hüseyin Oruç

Cuma Çiçek

Gülçin Avşar

3 Kasım 2018 İstanbul

Çatışma Çözümünde Uluslararası STK Deneyimleri

Çalıştay Belgeleri

Barış Vakfı Yayınları / Belgeler 1

Kapak Tasarımı: TMM Ajans

Mizanpaj ve Sayfa Düzeni: TMM Ajans

Basım Tarihi: Ocak 2019

Basım Yeri: Berdan Matbaacılık Davutpaşa Cad. Güven Sanayi

Sitesi C Blok No:239 Topkapı - İstanbul

+90 212 613 12 11

Sertifika No: 12491

ISBN: 978-605-83546-5-4

Copyright ©

Bu yayın ücretsizdir, satılamaz.

Yayının tüm hakları saklıdır ve hiçbir bölümü Barış Vakfı'nın izni olmadan çoğaltılamaz.

Barış Vakfı | WaqfaAsitiye | Peace Foundation

Kalyoncu Kulluğu Mah. Ömer Hayyam Cad. Aydın Apt.

No:40 Kat:1 D:534425 Beyoğlu / İstanbul

Tel: +90 212 249 26 54 – 0552 254 29 00

Faks: +90 212 249 26 54

Web: www.barisvak.org

E-Posta: info@barisvakfi.org

Facebook: /barisvakfi

Twitter: /barisvakfi

İÇİNDEKİLER

1- Barış Vakfı'ndan.....	5
2- Sunuş Arife Köşe.....	7
3- Derek Mooney.....	11
4- Luz Piedad Caicedo.....	25
5- Ana Villellas.....	35
6- Hüseyin Oruç.....	47
7- Cuma Çiçek.....	69
8- Gülçin Avşar.....	99
9- Katkıda Bulunanlar.....	107

Barış Vakfı'ndan

Türkiye'de otuz yıl gibi uzun bir süre yaşanan iç çatışma / savaş sonrası, yakın tarihte Oslo ve Çözüm Süreci adı verilen iki kıymetli barış arayışı başarısızlıkla sonuçlandı. Bugün ise, tarihimizin en kötü ve kritik dönemlerinden birini yaşıyoruz.

Çatışmanın nedeni olan Kürt sorununun bölgesel, küresel bir soruna dönüştüğü günümüzde, demokratik, adil ve evrensel insan hakları temelinde çözüm arayışları tümenden rafa kaldırıldığı gibi, barışın toplumsal zemini de zayıflatıldı.

Barış fikrinin boy verip geliştiği bir ortamdan, güvenlik eksenli politikalarla çatışmacı politikaların ve önlemlerin toplumsal yaşama egemen olduğu bir döneme geçildi.

Barış Vakfı, bu süreçlerde Türkiye'de sivil toplum kuruluşlarının (STK) Kürt meselesinde çatışmanın sonlandırılması ve toplumsal barışın inşasına dönük pozisyonlarını ve kapasitelerini analiz etmeye, sivil topluma ve siyasi aktörlere yönelik politika önerilerini geliştirmek amacıyla çalışmalar yapıyor. Bu çalışmalar olası bir yeni barış/çözüm sürecine hazırlık hedefiyle yapılmaktadır.

2017'nin son günlerinde **Prof. Alev ERKİLET, Bekir AĞIRDİR ve EtyenMAHÇUPYAN**'ın danışmanlığını yaptıkları **Cuma ÇİÇEK** tarafından hazırlanan **“2013-2015 Çözüm Süreci'nde STK'lar”** başlıklı raporu çıkardık. Rapor, Diyarbakır, Van, İstanbul ve Ankara'da bulunan toplam 45 STK temsilcisi ve üç konunun uzmanıyla görüşme sonuçlarının analizine dayanıyor.

Daha sonra çeşitli nedenlerle görüşüne başvurulamayan yerel sivil toplum kurumlarıyla İstanbul, Mersin ve Malatya'da kapsamlı rapor değerlendirme toplantıları yapıldı.

5 Mayıs 2018 tarihinde ise rapor çalışmasında yer alan STK temsilcileri ve akademisyenlerle sonuçları değerlendiren ve önümüzdeki döneme dair ortak sonuçlar çıkarmak amacıyla İstanbul'da bir günlük çalıştay yapıldı.

Bu çalıştayın sonuçlarından biri de farklı ülkelerden, farklı sivil toplum kuruluşlarının çalışma deneyimlerinin Türkiyeli STK'larla paylaşılacağı bir çalışma yapmak oldu.

Bu amaç doğrultusunda 3 Kasım 2018 tarihinde, İstanbul'da yine farklı kentlerden STK temsilcilerinin ve akademisyenlerin katılımıyla bir günlük **“Çatışma Çözümünde Uluslararası STK Deneyimleri Çalıştayı”** düzenledik.

Çalıştayda Demokratik Gelişim Enstitüsü'nden **Derek Mooney**, Kolombiya İnsan Hakları Derneği'nden **Luz Piedad Caicedo**, Barcelona Çatışma Çözümü ve Barış İnşası Programı'ndan **Ana Villellas**, İHH Başkan Yardımcısı **Hüseyin Oruç** ve Barış Vakfı'ndan **Cuma Çiçek** farklı deneyimlerin sunumunu yaptılar.

Bu çalışmada, söz konusu sunumların yanı sıra, konuya dair değişik çalışmalarda yer almış olan avukat Gülçin Avşar'ın genel bir değerlendirmesini ve önerilerini bir araya getirdik.

Amacımız, yeni bir çözüm sürecinde STK'ların daha etkin olmasına, kapasitelerinin gelişmesine katkıda bulunmak, barışa yeni bir yol bulmaya hizmet etmektir. Okuyacağınız farklı deneyimlerin barış çalışması yürüten her kurum ve kişiye önemli katkılar sunacağından ve bunlardan çıkarılacak çok ders olduğundan eminiz. Umarız yanılmıyoruzdur.

Bu çalışmanın gerçekleşmesine katkı sunan herkese Yönetim Kurulu olarak teşekkür etmeyi bir borç biliriz.

Çalıştayda sunum yapan **Derek Mooney**, **Luz Piedad Caicedo**, **Ana Villellas**, **Hüseyin Oruç** ve **Cuma Çiçek** ile yazısıyla katkı sunan **Gülçin Avşar**'a çok teşekkür ederiz. Çalıştayın gerçekleşmesine destek veren **Heinrich Böll Stiftung Derneği'nin Türkiye temsilciğine** ve **Demokratik Gelişim Enstitüsü'ne**, editörümüz **Arife Köse**'ye, çevirmenlerimiz **Eyyüp Subaş** ile **Sibel Erduman**'a ve projenin yürütülmesine yardımcı olan **Sergen Karakaş**'a ayrı ayrı teşekkür ederiz.

Yeni çalışmalarda buluşmak dileğiyle...

Barış Vakfı Yönetim Kurulu - Ocak 2019

Sunuş

Elinizdeki kitap, Barış Vakfı tarafından 3 Kasım 2018’de İstanbul’da düzenlenen “Çatışma Çözümünde Uluslararası STK Deneyimleri Çalıştayı”na katılarak aşağıda kısaca özetlemeye çalıştığımız sunumları yapan katılımcıların konuşmalarından oluşuyor.

Çalıştaya İrlanda’dan, Demokratik İlerleme Enstitüsü’nü temsil eden katılan ve STK’lar aracılığı ile barış sürecine katılım konusunda deneyim sahibi olan **Derek Mooney**, Kuzey İrlanda Barış Süreci’nde edindiği deneyimleri paylaşarak, sivil toplum aktörlerinin diyalogun inşası ve geliştirilmesine yardımcı olmak konusundaki rolüne odaklandı ve gönüllü olarak çalıştığı Glenree Barış ve Uzlaşma Merkezi’nin çalışmaları hakkında bilgi verdi. Mooney, önce Kuzey İrlanda’da çatışmanın ve ayrışmanın tarihsel ve toplumsal arka planına dair bilgiler verdi, ardından gençlik ve spor gruplarının, kadın gruplarının, Glenree Barış ve Uzlaşma Merkezi gibi yarı politik grupların barış sürecine katkılarından ve bu süreçten çıkardıkları derslerden söz etti. Bu deneyimler ışığında, İrlanda’da sorunu hâlâ tam olarak çözememiş olmalarına rağmen çatışmayı nasıl yöneteceklerini öğrendiklerini vurguladı.

Kolombiya’dan Corporación Humanas adlı insan hakları örgütünün temsilcisi olarak çalıştaya katılan **Luz Piedad Caicedo**, Kolombiya’daki çatışmanın arka planını ve önceki barış girişimlerini aktardıktan sonra, son barış sürecinin öncekilerden önemli bir farkının çok geniş bir sivil toplum katılımının olması olduğunu söyledi. FARC ile Kolombiya hükümeti arasında gerçekleşen barış anlaşmasına kadar gelen süreçte, vatandaşların sürece katılımını sağlamak için oluşturulan tematik forumlar, fiziki ve sanal forumlar ya da doğrudan vatandaş heyetleri ile görüşmeler ve özellikle çatışmanın mağdurlarının sürece dahil edilmesi gibi mekanizmalardan ve bunların barışın tesisinde ne kadar etkili olduğundan söz etti. Özellikle kadın örgütlerinin barış sürecinin her aşamasına her düzeyde katkı yapmasının büyük bir fark yarattığından bahsetti.

Çalıştay'a İspanya'dan, Barcelona Özerk Üniversitesi'nden katılan, çatışma analizi ve barış süreçleri konusunda uzman olan ve bu konularda çok sayıda çalışma ve araştırması bulunan **Ana Vilellas**, Barış Kültürü Okulu Merkezi'nde gerçekleştirdikleri eylem odaklı araştırmadan yola çıkarak, barış süreçlerinin doğasından ve çatışmaların çözülmesinde sivil toplumun olası rollerinden ve işlevlerinden bahsetti. Üzerinde anlaşılan bir çerçeve temelinde diyalog kurmak, barış süreçlerinin müzakere masasından çok daha fazlası olması, sivil toplumun barış süreçlerinde oynayabileceği roller gibi deneyimlere değindikten sonra özellikle sivil toplumun nasıl bir işlevi olabileceğini detaylı bir şekilde açıkladı. Bu konuda yapılan araştırmalardan ve çalışmalardan yola çıkarak belirlenen sivil toplumun, değişikliğin yolunu açmak için şiddete direnme, ifşa etme, yeni bir çerçeve ortaya çıkarma / analiz etme / teklif etme gücünü örneklerle açıkladı. Vilellas ayrıca, dünyadaki diğer barış süreçlerinden çıkarılan dersleri özetledi.

Çalıştaya İnsan Hakları ve Hürriyetleri Vakfı'nı (İHH) temsilen katılan, Filipinler'deki barış anlaşmasının uygulanmasını izleyen uluslararası heyette İHH adına görev alan **Hüseyin Oruç** ise öncelikle, Filipinler'deki çatışmanın tarihsel ve toplumsal arka planını anlattı, ardından, oradaki barış sürecine dair bilgiler verdi. Çatışmalar devam ederken bir yandan görüşmelerin hâlâ devam etmesinin öneminden, çatışmanın görüşmeleri olumsuz etkilemesinin önüne geçmek için müzakereye üçüncü bir ülkenin topraklarında devam etmenin işlevselliğinden, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu bir dizi ülkenin arabulucuğunun faydalarından söz etti. Oluş ayrıca, İHH'nin Filipinler'de barış anlaşmasının uygulanmasını izleyen heyetin içinde yer alması nedeniyle bu konudaki izleme deneyimlerinden de söz etti. Özellikle barış anlaşmasının kanunlaşmasının barışın kalıcı kılınmasındaki rolüne vurgu yaptı.

Şu an Paris Politik Etütler Enstitüsü Uluslararası Araştırmalar Merkezi kapsamında akademik çalışmalarını yürüten ve başta Kürt sorunu olmak üzere siyaset bilimi alanında çok sayıda makalesi ve çalışması bulunan **Cuma Çiçek** ise, özellikle Kürt sorunu bağlamında Ortadoğu'nun ve Türkiye'nin değişen dinamiklerle

rini açıklayarak Türkiye'nin Kürt sorunu konusunda önemli bir yol ayrımına geldiğini, ancak dünyadaki örneklerinden de görüldüğü üzere şiddetin sonlanmasının ve barışın sadece çatışmanın taraflarının masaya oturmasıyla mümkün olmadığını, mutlaka sivil toplumun da sürece dahil olmasının hayati öneme sahip olduğunu vurgulayarak konuşmasında STK'ların Kürt meselesinde çatışmaların sonlanması ve toplumsal barışın inşasına dönük pozisyonlarını ve kapasitelerini analiz etti. Bunun için de 2017 yılında Diyarbakır, Van, İstanbul ve Ankara şehirlerinde bulunan toplam 45 STK ve üç uzmanla gerçekleştirdikleri çalışmanın verilerini kullandı. Çiçek, çeşitli çalışmalar sonucunda belirlenen sivil toplumun barış süreçlerinde oynayabileceği rol ve üstlenebileceği işlevleri açıkladıktan sonra Türkiye'deki Çözüm Süreci'nde STK'ların deneyimlerini aktardı. Çiçek bunları aktarıırken Çözüm Süreci'nde STK'ların yaptıklarına olduğu kadar yapamadıklarına da, özellikle barışın toplumsallaşması bağlamındaki eksikliklere ve bu yetersizliklerin nedenlerine değindi.

Avukat **Gülçin Avşar** ise, Türkiye'nin en çok bilinen barış sürecinin kısa süre önce yaşadığımız Çözüm Süreci olmasına rağmen aslında bundan daha eski bir barış girişimleri tarihi olduğundan söz ederek kısaca bu tarihçe hakkında bilgi verdi. Avşar, son Çözüm Süreci'nin toplumda büyük ölçüde memnuniyetle karşılanmasına rağmen, diğer uluslararası barış süreçleri örnekleri ile karşılaştırıldığında Türkiye'deki STK'ların bu sürece yeterince dahil olmadıklarını belirtti. Dünyada da hiçbir barış sürecinin tek bir seferde başarıya ulaşmadığına dikkat çeken Avşar, tarafların barıştan vazgeçmemesinde toplumun ve sivil toplumun bu yöndeki basıncının büyük rol oynayabileceğinden söz etti ve her ne kadar barış şu an uzak gibi görünse de, çatışmaların şiddetle devam ettiği zamanlarda bile alttan alta barış görüşmelerinin devam ettiği onlarca örnekten de yola çıkarak barışa olan inancımızı ve umudumuzu yitirmememiz gerektiğini vurguladı.

Katılımcılara bir kez daha teşekkür eder, iyi okumalar dileriz.

Arife KÖSE

Çatışmaların Çözülmesinde

Uluslararası Stk Deneyimleri

“STK’lar Çözüm Süreçlerinde Neleri Gerçekleştirdiler, Nasıl Etkili Oldular, Eksiklikler Neler, Ne Yapılmalı?”

Derek Mooney Tarafından Yapılan Açıklamalar

Giriş

Bugün burada sizinle konuşmak için beni davet eden ev sahiplerimize ve organizatörlere teşekkür ederim.

Burada Demokratik İlerleme Enstitüsü’nü temsil etmekten, Kuzey İrlanda Barış Süreci’nden edindiğim deneyimleri paylaşmaktan ve bu süreçte STK’lar ile barış gruplarının aldığı bazı dersleri incelemekten mutluluk ve memnuniyet duyuyorum.

İrlanda’da hem devlet, hem siyaset hem de STK sektörlerinde çalışmış olduğum için bu konuya dair biraz özgün bir bakış açısına sahibim.

Sunumum şu şekilde yapılandırılacak: ilk önce size kısaca işimden, çalışmalarımın ve kendi hikâyemden bahsedeceğim.

Daha sonra, Kuzey İrlanda’daki çatışmanın çok kısa bir özetini sunacağım, bunu yaparken, çeşitli sivil toplum örgütlerinin ve sivil toplum aktörlerinin diyalogun inşasına ve teşvik edilmesine yardımcı olmadaki rolüne odaklanacağım.

Ardından, yaklaşık on yıldır gönüllü olarak çalıştığım Glencree Barış ve Uzlaşma Merkezi’nin çalışmalarından daha detaylı olarak bahsedeceğim -Glencree, Türk siyasetçilerin, STK temsilcilerinin, akademisyenlerin ve gazetecilerin Güney ve Kuzey İrlanda’ya gerçekleştirdikleri çalışma ziyaretlerinde DPI (Demokratik İlerleme Enstitüsü) ile birlikte çalışıyor.

Benim hakkımda

Ben iletişim ve siyaset danışmanıyım. BEERG (Brüksel Avrupa Çalışan İlişkileri Grubu) adlı bir şirkete danışmanlık yapıyorum – BEERG, Avrupa/EMEA’da (Avrupa, Orta Doğu, Afrika) faaliyet gösteren çok uluslu şirketlerde çalışan kıdemli İnsan Kaynakları yöneticilerinden oluşan bir ağ.

Ayrıca siyasi danışmanlık yapıyorum, İrlanda’da, özellikle Fian-naFáil partisinin yerel ve ulusal seçim adaylarına danışmanlık yapıyorum. Benim danışmanlık yaptığım adaylar seçiliyor.

Yeni yapılan evlilik eşitliği referandumunda Evet diyen tarafa danışmanlık yaptım ve Senatamızın varlığını devam ettirmesi için yapılan kampanyada araştırma ve mesaj müdürüydüm.

2004 ile 2010 arasında İrlanda Savunma Bakanı’na siyaset ve güvenlik politikası konusunda danışmanlık yaptım. 1995’ten beri FiannaFáil partisi için Kuzey İrlanda politikası üzerine çalışıyorum - parti çalışanı değilim. 2000’lerin başında gerçekleşen Barış ve Uzlaşma Forumu’nda FiannaFáil parti he-yetinin sekreterliğini yaptım.

Kuzey İrlanda çatışmasının çok kısa tarihçesi

Kuzey İrlanda’daki çatışma, Kuzey İrlanda’nın, İrlanda’nın mı yoksa Birleşik Krallık’ın mı parçası olması gerektiği ile ilgili.

Büyük çoğunluğu Protestan olan Birlikçiler ve diğer tarafta da İrlandalı Milliyetçiler / Cumhuriyetçiler var. Çatışma şu anda şiddet içermeyen bir biçim aldı.

Cumhuriyetçiler, çatışma için İngiltere’nin sömürge tarihini, özellikle de sömürgeci tarım politikalarını suçluyorlar. Birlikçiler ise, İrlanda ve İngiltere arasında doğal bir bağ görüyor. İngilizlerin müdahil olmasının hem İrlanda hem de Britanya için iyi olduğuna inanıyorlar.

Günümüzdeki ayrışmanın kökleri büyük çiftliklere dayanıyor. Gelen yerleşimciler Protestan’dı - Katolik olan “yerlileri” yerle-

rinden ettiler. Bu dinsel farklılık, iki toplum arasındaki ayrışmanın devam etmesine neden oldu fakat çatışma din ile değil kimlik ile ilgili.

Çatışmanın kökenleri çok eskiye dayanıyor. 1950'ler ve 60'larda Katolik milliyetçiler, eğitimi yoksulluklarından kurtulmak için kullanmaya başladılar. Martin Luther King'den öğrenerek, Siyah Amerikan Yurttaş Hakları Hareketi'ni örnek almaya başladılar.

Onlar, vatandaşlık haklarını istiyorlardı. Bu yıl, Yurttaş Hakları Yürüyüşü'nün 50. yıl dönümü; o yürüyüşlerin talebi kamu konutlarından yararlanma, oy kullanma hakkı vs. idi.

Birlikçi çoğunluğun bu taleplere yanıt vermekte başarısız olması ve sorunun politik bir sorun değil güvenlik sorunu olduğu inancı, şiddet içeren çatışma biçiminin yeniden ortaya çıkmasına ve canlanmasına neden oldu – aslında zaten bu çatışma biçimi her zaman vardı, hiçbir zaman tamamen ortadan kalkmamıştı.

1969 yılından, 1998 yılında Hayırlı Cuma Anlaşması'nın imzalanmasına kadar devam eden Sorunlar dönemi sırasında 3.635 kişi öldü ve 500.000 kişi bir şekilde bu çatışmanın kurbanı oldu (öldürüldü, yaralandı veya travma geçirdi).

Dünyadaki diğer çatışmalara göre bu rakamlar çok yüksek değil. Ancak, orantısız olarak çok yüksekti. Çatışmanın etkisi, çatışmanın başlamasına neden olan güvensizliğin artması biçiminde oldu.

800 yıldır devam eden bir çatışmada Hayırlı Cuma Anlaşması'nın gerçek zaferi, tüm tarafların farklılıklarını barışçıl ve demokratik yollarla çözmeyi kabul edebilecekleri bir noktaya ulaşmak oldu.

Kuzey İrlanda'daki çatışma ne sona erdi, ne de çözüldü - aslında Brexit çatışmayı derinleştirdi ve mevcut durumu bozdu.

İrlanda'daki çatışmamızı çözmedik.

Olan şey şudur; çatışmamızı yönetmeyi öğrendik.

Şiddetin çatışmayı çözmeyeceğini ve çatışmayı çözmek için siyasete bakmamız gerektiğini artık kabul ediyoruz.

Bu büyük bir başarıdır ve HEPİMİZİN koruması ve teminat altına alması gereken bir başarıdır.

Çatışmaların Çözümünde STK'ların ve Sivil Toplumun Rolü

Sivil toplumun çatışmaların çözümündeki rolü tartışmalı olabilir.

Mevcut yerleşik siyasi partiler ve STK'lar arasında bir gerilim söz konusu. Siyasi partiler seçilir ve bu nedenle sivil toplumu temsil ettiklerini iddia ederler! STK'lar, ne kadar büyük olurlarsa olsunlar veya ne kadar iyi kaynaklara sahip olurlarsa olsunlar aynı yetkiyi talep edemezler. Glenree hakkında konuştuğumda bu konuya geri döneceğim, çünkü Glenree'nin bu gerginliği gidermek için bir yol geliştirdiğini düşünüyorum ve – gerçekten de bu yöntemi uygulamanın faydası oldu.

Müzakerelerde, siyasi partiler birincil temsilcilerdi.

Kuzey İrlanda'da, aynı zamanda sivil toplum örgütü de olan Kadınlar Koalisyonu adında bir siyasi parti vardı; daha sonra ondan daha fazla bahsedeceğim.

Kuzey İrlanda çatışmasının içinde ve etrafında faaliyet gösteren pek çok STK ve sivil toplum ve barış örgütü vardı.

Bir noktada, İrlanda'da barış süreci üzerine çalışan 400 örgütün olduğu tahmin ediliyor. Bu kuruluşların bazıları sadece beş ila altı, bazıları 500 kişiden oluşuyordu. Ücretli çalışanları olan kuruluşlar ve ayrıca sadece gönüllülerle çalışan diğer kuruluşlar vardı.

Bazılarının parası vardı, bazılarının yoktu, ama neredeyse hepsi siyasete dahil olmuştu.

Bu STK'lar, bir dizi kategoriye kapsamaktaydı. Bunlar:

- Kilise grupları
- Gençlik grupları
- Spor ve kültür grupları
- Kadın grupları
- Barış grupları
- Politik olarak taraf olan gruplar

Kuzey ve Güney İrlanda'da dört ana kilise vardır: Presbiteryen, Anglikan, Metodist ve Katolik.

1970'lerin başlarında, bu dört kilisenin liderleri ilk kez kamusal alanda bir araya geldi ve o zamandan beri yılda yaklaşık altı kez düzenli olarak toplanıyorlar.

Dini liderlerin yaptığı gibi ortak liderlik göstermenin gücü ve önemi çok büyük ve 1971'den bu yana, tüm zorluklara rağmen bu ortak liderlik sağlam bir şekilde devam ettirilebildi.

Her iki toplumdaki tutucular, politik liderlerle girişilen bu ortaklığa karşıydı, örneğin RevIan Paisley Protestan liderleri davayı satmakla suçladı.

Bu kiliselerden, 'diğer taraftakilere ulaşma amacıyla kurulan' küçük gönüllü gruplarından oluşan pek çok barış grubu çıktı.

Burada belirtilmesi gereken nokta, Kuzey İrlanda'daki toplulukların, özellikle işçi sınıfının oldukça ayrıştırılmış olmasıdır. Milliyetçi çocuklar sadece Katolik okullarına, birlikçi çocuklar ise sadece Protestan okullarına gidiyor. Bu durum işçi sınıfı, özellikle de şehirli topluluklar için geçerli. Birbirlerine yakın mesafede ama ayrı yaşıyorlar.

Batı Belfast'ta, aralarında bir kilometreden daha az mesafe olan iki paralel cadde var: Shankill Caddesi ve Falls Caddesi. Birbirine en yakın oldukları noktada bir Katolik kilisesi var: Clonard Manastırı.

Clonard, her iki taraftaki toplum liderlerinin gizlice ve güvenle birbirleriyle buluşmaları için emniyetli bir yer oldu.

Aynı zamanda, ılımlı ve pasifist milliyetçi lider John Hume'un, Gerry Adams ile ilk defa tanıştığı, konuştuğu ve Geçici İRA'nın (Provisional Irish Republican Army) bu diyalog ile barış yolunu ileriye götürecekteki tek yol olduğu sonucuna vardığı ilk yer oldu.

Gençlik ve Spor Grupları

Kuzey İrlanda'daki gençler, gönüllü olarak ve kendileri seçerek bu ayrımın bir parçası oldukları için ayrı bir şekilde büyüdüler ve eğitildiler -bu nedenle gençleri, "öteki" tarafın hikâyelerini öğrenmek için bir araya getiren çalışmalar çok önemlidir.

Gerçekten de hikâyesini diğer topluma anlatma ve onların sesini duyma kapasitesi ve fırsatının, çatışmayı yönetmeye yardımcı olma konusundaki rolü küçümsenmemelidir.

1998 Anlaşmasıyla birlikte başlamış olsa da spor kulüpleri de çatışmanın yönetilmesine yardımcı olmak konusunda küçük ama önemli bir rol oynadılar. Eğitim gibi, birçok spor dalı da ayrıştırılmıştı. Milliyetçi/Cumhuriyetçiler ağırlıklı olarak GAA'da (Gaelic Athletic Association -Gaelic Atletizm Birliği) oynadılar ve onu desteklediler. GAA, milliyetçi topluluklar arasında geniş bir altyapıya sahip olan amatör bir kulüp. Kulüpler genellikle, 1916 kahramanlarının veya İrlanda Bağımsızlık Savaşı'nın kahramanlarının adını alırlar.

Hayırlı Cuma Anlaşması'ndan bu yana GAA, Sadakatçi¹ (loyalist) gençliğe ulaşmak için bilinçli bir çaba sarf ediyor. Rugby de öyle. Her ne kadar Rugby Kuzey'de birlikçi olarak bilinse de aslında Kuzey İrlanda rugby takımı yoktur; Kuzey İrlandalı oyuncular, uluslararası rugby maçlarında, üç renkli İrlanda bayrağı altında tüm İrlanda için oynarlar. Ancak bu oyunlarda Askerlerin Çağrısı adlı İrlanda Milli Marşı yerine tartışma konusu olmayan ve Bağımsızlık Savaşı'ndan gelen İrlanda'nın Çağrısı adlı marşı söyleriz.

¹ Britanya monarşisine sadık kalmayı savunan ve birleşik bir İrlanda'ya karşı çıkanlara verilen isim.

Kadın Grupları

En dikkate değer ve önemli katkı kadın örgütlerinden, kadın gruplarından, kadın girişimlerinden ve bireysel kadınlardan geldi. Önemlerini hafife almak mümkün değil.

Daha önce de belirttiğim gibi, Kuzey İrlanda Kadın Koalisyonu etkili bir siyasi parti ve STK'ydı - en önemli ve dikkate değer gruptu, ama sadece o yoktu.

Feminist bir sınır ötesi barış inşası örgütü olan ve adanın her yerinden kadınları çatışmanın mirasını ve bu mirasın hayatlarını nasıl etkilediğini tartışmak için bir araya getiren Hanna'nın Evi (İrlandalı süfrajat gurubu) gibi başka bir çok örgüt vardı.

Hanna'nın Evi, çatışmanın erkekleri ve kadınları farklı şekilde nasıl etkilediğini, kadınların ve erkeklerin farklı barış inşası örgütlerine nasıl eriştiklerini araştırdı.

Belki de kadınların rolünün önemi buradadır - diğer topluluktaki emsallerine hemen erişebiliyor olmaları ve bu temasların ve etkileşimlerin Kuzey'deki topluluk üyeleri arasında bağlamsal olarak daha zengin bir diyalogun oluşmasını sağlamış olmasında.

Fakat aslında kadınların rolü bundan çok daha fazla. Kuzey İrlanda Kadınlar Koalisyonu, müzakere sürecinin önemli bir oyuncusuydu. Hayırlı Cuma Anlaşması'ndaki kurbanlarla ilgili özel hükümler ve referanslar Kuzey İrlanda Kadınlar Koalisyonu ısrarının sonucudur.

Bunun nedeni belki de Kuzey İrlanda Kadınlar Koalisyonu'nun her iki toplumdan tüm paydaşları içeren tek grup olmasından kaynaklanan benzersiz yapısıdır.

Glencree

Daha önce belirttiğim gibi, çatışmanın sonlanması ve halka ulaşma konusunda yardımcı olmaya çalışan çok sayıda gençlik, kilise, kültür ve spor ile ilgili STK'ların yanı sıra, politik olarak

bir tarafa bağlı olmamakla birlikte yarı politik barış grupları da vardı.

Bunların en önemlilerinden ve metanetlilerinden biri, birlikte çalışmaktan onur duyduğum Glencree Barış ve Uzlaşma Merkezi'dir.

Glencree, 1974'te o zamanlar Kuzey İrlanda'da ortaya çıkan şiddetli çatışmaya, özellikle, 1972'de Belfast'ta meydana gelen korkunç bombalama dalgasına tepki olarak kuruldu.

Kuruluşundan bu yana sadece İrlanda'da değil, aynı zamanda dünyanın dört bir yanındaki çatışma bölgelerinde, kapsayıcı diyalog ve uzlaşmayı teşvik ederek barış için çalışıyor.

Glencree Merkezi tarafından yürütülen programlar geniş kapsamlıdır; eğitim, boş zamanı değerlendirme, mali kaynak geliştirme, çalışma kampları ve konuşma ve tartışmalara ev sahipliği yapma gibi alanlardan oluşur.

Glencree Merkezi, Hayırlı Cuma Anlaşması'nın 1998'de imzalanmasından bu yana İrlanda'da devam eden barış sürecini desteklemek için çalışıyor. Glencree, İrlanda'daki çatışmadan etkilenenler arasında kalıcı pozitif ilişkilerin oluşması amacıyla sayısız toplantı, atölye ve tartışmaya ev sahipliği yaptı. Bu etkinliklere katılanlar arasında eski savaşçılar; çatışmanın kurbanları ve hayatta kalmayı başaranlar; gençler, kiliseler ve dini gruplar ve daha geniş bir toplum kesimi bulunuyor.

Bir sivil toplum aktörü olarak Glencree'nin öğrendiği en önemli şey şu: Politik bir soruna sürdürülebilir bir güvenlik çözümü bulunamaz.

İrlanda'daki çatışmanın her iki tarafının çabalarına rağmen şunu anladık ki, nihai olarak şiddet, bizim ilerleyebilmemizi sağlayacak, sürdürülebilir bir çözüm yaratmadı. Şiddeti uygulayan ister devlet olmayan silahlı gruplar ya da devletin kendisi olsun, şiddet bizi bir yere ulaştırmadı.

Aslında, bu durum bizi çıkmaza soktu ve ilerlemek için başka yeni yollar aramak zorunda kaldık.

İkinci ders ise şu; bir barış sürecine girmek için birbirinize güvenmeniz gerekmiyor.

Biz İrlanda'da bir çok yönden yavaş öğrendik. Birbirimizle barışı inşa edemeyeceğimizi söyledik. Neden birbirimize güvenmeliydik ki? Yıllardır birbirimizi öldürüyoruz.

Aynı zamanda, iktidarda olanlar bu iktidarlarını uzun yıllardır sürdürüyorlardı ve iktidara sahip olmayanlar onlara karşı mücadele ediyordu. Birbirimizin çocuklarını öldürdük, birbirimizin komşularını öldürdük ve birbirimizin topluluklarından insanları öldürdük. Dolayısıyla neden birbirimize güvenelim ki?

Birbirine güvenmeyi düşünmek bile gülünç olur. Barışı inşa etmek için birbirinize güvenmeniz gerekmez. Sürece güvenebilmelisiniz.

Bizim sürecimiz uzun yıllardır devam ediyor. İnsanlar, sürecin 1990'ların sonlarında ateşkesle aynı zamanda başladığını söylüyor ama aslında bundan çok daha geriye gidiyor.

Birbirimize güvenmediğimiz zamanlar oldu ve bugün, gerçek şu ki, hâlâ birbirimize güvenmiyoruz. Ancak, çatışmamızı yönetmeyi öğrendiğimiz bir pozisyondayız.

İrlanda'daki çatışmamızı çözmedik, onu nasıl yöneteceğimizi öğrendik. Çatışmanın yönetimi, şiddetin azaltılmasıyla ilgilidir ve herkesin kazandığını düşünmesi için bir fırsat yaratmaktır.

Glencree sürecinin yaptığı budur.

Bir çatışmanın çözülmesi sürecinde eğilim, diğer kişiyi günah keçisi yapmaya çalışmak ve çatışmalar için onları suçlamaktır.

Glencree'nin yaklaşımı tam da bu noktada diğerlerinden farklılaşıyor.

Glencree çalıştaylarına katılım, çatışmanın şiddet içermeyen çözümünü arayanlarla sınırlıydı, ancak şiddet içeren yöntemlere hâlâ yardım edenleri anlayan ve – onlardan yana olmasa da – onlarla konuşabilenlerin varlığı hâlâ önemli.

Bu atölyelerin, gizliliğe saygı gösterilen ve insanların açık ve samimi konuşabileceklerini hissettikleri ağırbaşlı alanlar olması gerekiyordu.

Glencree'deki tüm diyaloglar Chatham House kuralı temelinde gerçekleştirildi. Yıllar içinde ufak tefek terslikler oldu - ve bu atölyeler, Hayırlı Cuma Anlaşması'ndan önceki dönemi kapsıyordu - 1994'ten beri Anlaşma'dan ve Kuzeydeki politik kurumların çöküşünden sonra sonra bazı aralar oldu.

Siyasi bir profesyonel olarak, Glencree'yi Kuzey ve Güney İrlanda'daki diğer barış örgütlerinden ve STK'lardan ayıran şeyin, politikacıları teşvik edip desteklemesi olduğunu düşünüyorum.

Diğerleri zaman zaman keskin bir tarzda ve sıkça haklı olarak, politikacılara kötü bir iş yaptıklarını söyleyip onları çatışmadan sorumlu tutup eleştirirken Glencree bundan kaçındı.

Aslına bakarsanız, Glencree tam tersini yaptı.

Glencree, 1994 yılında hem Kuzey hem de Güney İrlanda'daki her siyasi partiye gitti ve onlara Glencree'nin onlarla birlikte çalışmak istediklerini söyledi.

Glencree onlara karşı olduğu herhangi bir şeyi savunmayacağını, sadece barışı savunacağını söyledi.

Bu sürecin bir parçası olarak Glencree, İrlanda'daki her siyasi gruba gitti ve onlarla birlikte çalışmak istediğini söyledi.

Siyasiler, Glencree'nin sahip olmadığı şeylere sahipti ama Glencree'nin de onlara sunacağı şeyler vardı ve onlar belki de henüz bunu anlamamışlardı.

Yani, Glencree hiçbir zaman politikacılara ders vermedi, Glencree onların hepsiyle birlikte çalışmak istedi ve onlara diyalog ve etkileşim kurmaları için alan ve ortam sağladı.

Glencree, iki vesileyle, tüm İngiliz ve İrlanda gazetelerine tam sayfa ilan verdi. İlan şöyleydi:

“Britanya ve İrlanda’daki tüm politikacılara bir mesaj: Aşağıda imzası bulunan bizler, İrlanda’ya ve barışa liderlik ettiğiniz için teşekkür etmek isteriz.

Bağlılığınız ve adanmışlığınız tüm adaya ilham kaynağı oldu. ”

Glencree daha sonra İrlanda’daki en zengin 300 insan ve şirketi bu açıklamayı imzalamaya ikna etti.

Bu, olumlu liderliği güçlendirmeye yönelik bir girişimdi.

Glencree’nin çalışmaları, sürdürebileceğimiz ve süreç açısından kritik olduğunu düşündüğümüz dürüst ilişkiler kurmak ile ilgiliydi.

Üçüncü bir ders daha var: Kimse gerçekten şiddet kullanmak istemiyor.

Mutabakat sonrası dönemde Glencree’nin çok sayıdaki politika dışı programlarından biri, sürecin kurbanlarıyla ilgiliydi- bu, hâlâ devam eden bir program.

Bu kurbanların ve akrabalarının bir kısmı Glencree’ye, bazı eski savaşımlarla tanışabilecekleri bir programın ev sahipliğini ve koordinasyonunu yapıp yapamayacağını sordu. Bu program, Coiste adlı eski IRA mahkûmları grubuyla yapıldı.

Coiste, bu kurbanlarla tanışmak istiyordu ve söz konusu etkileşimle ilgili tereddütleri yoktu.

Program mağdurlar için acı verici de olsa, doğrudan kendilerine ya da akrabalarına yönelik olmasa da, sevdiklerine karşı şiddet uygulayanlarla görüşmek istiyorlardı.

Bu karşılaşmalardan ortaya çıkan sonuç (çok az bazı istisnalar dışında) sıradan insanların şiddet istemedikleriydi - ama onlara göre, mümkün olan başka bir seçenek bulunmadığını hissettiklerinde şiddet tek yoldur.

Bu bir gerekçe değil, açıklama girişimidir.

Bu tür karşılaşmalara şahsen tanık oldum. Eski savaşımlarla tanıştım ve onlarla zor ve rahatsız edici konuşmalar yaptım.

Ayrıca Glencree’de gerçekleşen temaslar yoluyla, önemli arka kanal diplomasi yolları geliştirdim.

Cep telefonumda her iki taraftan önemli parti yetkililerinin telefon numaraları yer alıyor -Glencree gibi yerler olmadan bu mümkün değildi; ben ve benim gibiler, Glencree’de çalışmaya başladığımızdan beri Glencree yoluyla kurduğumuz ilişkileri, politik durumları yaymak için kullanıyoruz.

Kuzey İrlanda çatışması bir kimlik meselesiydi, bu çatışmanın şiddete yönelmesi kopmuş ilişkilerin bir sonucuydu.

Glencree rolünün ve yükümlülüğünün, siyaseti bir tarafa bırakıp yoğun diyalog yoluyla, kopmuş durumdaki ilişkileri onarmak olduğunu gördü.

Birleşik Krallık’tan politikacılar, Güney İrlanda’dan ve Kuzey İrlanda’dan (paramiliterler dahil) insanlar arasında yoğun bir diyalog kurulmasını sağladık.

Bu üçü arasındaki kopmuş ilişkilerin üzerinde çalışmak için üç taraflı bir süreçle ilgilenmeye başladık. Bunlar:

1. Kuzey İrlanda’da - iki toplum arasında
2. İrlanda adasının iki bölgesi arasında, Kuzey / Güney
3. Ve iki ada arasında - Doğu / Batı

Tartışmalar yüksek bir gizlilikle gerçekleştirildi. İnsanlar birbirleriyle bağ ve ilişki kurdu.

İnsanlar arasında ilişkiler geliştiğinde, anlayış ve empati de - anlaşma olmasa bile - gelişti.

Gerilim ve kriz anlarında bu çok önemliydi.

Bu önemli, çünkü başından sonuna kadar kesintisiz ve istikrarlı bir ilerleme olduğu yönünde yanlış bir izlenim vermek istemem.

Kesintisiz ve istikrarlı bir ilerleme yoktu.

1992, 93 ve 94'te şiddet çok yükseldi. Çok vahşiydi. Perde arkasında, Glencree (ve diğerleri), şiddeti durdurmak için koşulları zorlamaya çalıştı ama her yerde bombalamalar vardı.

STK'lar, Cumhuriyetçi harekette olup bitenleri en iyi şekilde anlamaya çalışarak, sürekli olarak bunlara dayanan değer yargıları geliştirmek zorundaydılar.

Bu sırada IRA'daki ikili stratejinin (politik/askeri) sona erdiğini görüyorduk – bu, daha önce bahsettiğim Hume/Adams diyalogunun ardından oldu.

Bu dönemden sonra eski paramiliterleri/savaşçıları siyasi anaakıma dahil edecek bir süreç ile ilgili daha zorlu müzakereler başladı.

Eski paramiliterleri odaya getirdiğinizde politikacılar gider. Siyasi ana akım, terörist olarak görülen insanlar tarafından “kirletilmek” istemez.

Yönetmesi çok zor bir konuşmaydı. 1994-96 döneminde Glencree, iki grup arasında iki tarafta da ilerleme kaydetmeye başlamıştı.

Ateşkes bozulduğunda Glencree, parçaları toplamak ve daha sonra muhalif şiddet eylemine aktif olarak yeniden katılan insanlar ile diyaloga devam etmek için yeniden toparlanmak zorunda kaldı.

Doğası gereği, birçok tartışma ve karşılaşmanın özel olarak yapılması gerekiyordu. Tüm tarafların katıldığı pek çok atölye olsa da, o tarafların talebi üzerine yapılan çok sayıda gizli ikili görüşme de vardı - bunlar o zaman da açıklanmadı şimdi de açıklanmıyor.

Glencree'de en önemli şey dürüstlüktür.

Ateşkese giden süreçte şiddet çok yoğun olduğu için, insanlar diyalog kurabilecekleri bir alan istediler ancak aynı zamanda büyük bir korku vardı.

Katılımcılar, konuşulan konular, kiminle konuştukları ve söylenenlerin kamuya bildirilmeyeceği konularında kendilerini güvende hissetmek istiyorlardı.

Konuşmalar son derece özeldi ve insancıl ilişkiler kurma çabalarına büyük önem verildi.

Juan Manuel Santos Hükümeti ile Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri – Halk Ordusu (Farc-Ep) Arasındaki Barış Sürecine Sivil Toplumdan Kadınların Katılımı
Luz Piedad Caicedo, Corporación Humanas
İstanbul, 3 Kasım 2018

Bağlam

Kolombiya'daki silahlı iç çatışmanın dinamikleri, sadece silahlı grupların birbiriyle karşı karşıya gelmesi durumunu aştı. Savaşta etkilenen sivillerin oranının yüksekliği ve genel olarak silahlı çatışmanın gözden düşmüş olması bize bunu gösteriyor. Özellikle 1990'ların ortasından beri silahsız nüfus, silahlı hareketlere rıza ya da toplumsal bir bağlılıkla değil, baskı ve mağduriyet yoluyla dahil olmaya başladı.

Kolombiya hükümeti, 2017 yılında ülke içi silahlı çatışmanın toplam sekiz milyon dört yüz bin (8,4 milyon) kurbanı olduğunu kabul etti. Kolombiya'daki silahlı çatışma, şiddetin belirli bir biçimini benimsemedi: Silahlı gruplar (esas olarak FARC ve Ulusal Kurtuluş Ordusu -ELN ve paramiliter gruplar gibi gerilla hareketleri) çatışmalarda her türlü şiddeti kullandı. Bu grupların hepsi çeşitli yöntemlere başvurdu, savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar işleyerek sivilleri çatışmanın ana kurbanı haline getirdi.

Kolombiya'da Barış Süreçleri

Kolombiya'nın sadece uzun bir çatışma tarihi değil, aynı zamanda, uzun bir barış anlaşmaları tarihi de var. 1990'larda bazı gerilla grupları ile barış anlaşmaları imzalandı. Bunlar: 19 Nisan Hareketi (M-19), Halk Kurtuluş Ordusu (EPL), Quintin Lame Silahlı Hareketi, Sosyalist Yenilenme Akımı ve Magdalena Medio ve Cordoba'nın milisleri (Kolombiya'nın iki bölgesi). 2003 yılında

tüm paramiliter grupları kapsayan bir barış süreci gerçekleştirildi. Günümüzde de gerilla grubu ELN ile bir barış süreci yürütmek için girişimlerde bulunuluyor.

FARC-EP ile daha önce yaşanan iki başarısız barış girişimi daha vardı. Birincisini Başkan Belisario Betancur (1982 ve 1986'da iktidardaydı), diğerini ise 1998'den 2002'ye kadar başkan olan Andrés Pastrana gerçekleştirmişti.

Bu son girişimde çok geniş bir sivil toplum katılımı vardı, kadınlar çok önemli bir rol oynadı. Özellikle aşağıdakiler dikkat çekiciydi:

- Kadın grupları ve sivil toplumdan gelen baskılar, 1999'da Başkan Pastrana ve gerilla grubu FARC arasında barış görüşmelerinin başlamasını teşvik etti. Resmi yetkileri olan ve sivil toplumda yer alan kadınlar, ilk kez liderleri toplumsal cinsiyet meselelerini dikkate almaya zorladı.
- Diyalogların 2002'de çökmesi, Kolombiya'nın barış hareketi içinde hayal kırıklığına yol açtı; kadın grupları yeni çabalara öncülük ediyor, çatışmaların insani maliyeti konusunda farkındalığı artırıyor ve sivil toplumun da dahil olduğu bir görüşme sürecinin başlaması çağrısı yapıyor.
- Kadın örgütleri, uzlaşmayı inşa etmek ve politik, toplumsal, ekonomik dışlanma gibi çatışmanın kökenlerini oluşturan konuları ele alan bir barış gündemi oluşturmak amacıyla bir süreç geliştirdi. Yerel yetkililer, kadınların uzlaşma-inşa etme modelini Antioquia, Nariño, Cauca ve Huila'nın anayasal meclislerinde tekrarlıyor.
- Paramiliterler ve gerillalar ülkenin bazı bölgelerini kontrol ettiği için çatışma bölgeselleşti. Kadınlar, şiddet ve baskı ile hedef alınıyor olmalarına rağmen yerel direniş çabalarına önderlik ediyor, silahlı aktörlerle resmi olmayan anlaşmalar yapıyor ve içinde yaşadıkları toplulukları korumak için «barış bölgeleri» oluşturuyor.

- Kadın grupları, gelecekteki görüşmelere katılmayı talep etmek için Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 1325 (2000) sayılı çözümünü kullanıyor. Hükümet kurumları da 1325 numaralı çözüme dayanarak, barış ve güvenlik konularında sivil toplum kuruluşları (STK'lar) ile diyalog başlattı.

Kolombiya Hükümeti ve Farc-Ep Arasında Barış Süreci

Juan Manuel Santos hükümeti ve FARC-EP arasındaki barış süreci üç aşamada gerçekleştirildi:

- İlk temas aşaması. Ağustos 2010'da, Juan Manuel Santos'un başkanlık görevine başlamasından kısa bir süre sonra Kolombiya Hükümeti ile FARC arasında temas kuruldu. Şubat 2012'de taraflar Havana'daki gizli keşif görüşmelerine başlamaya hazırды.
- Keşif aşaması. Havana'da, 2012 yılının şubat ayından ağustos ayına kadar on müzakere turu düzenlendi.

27 Ağustos 2012'de taraflar müzakere gündemini imzalamaya hazırды. Müzakere masasındaki prosedürler için somut kuralların yanı sıra, sadece altı maddeyi (esas meseleler üzerinde beş ve uygulama için bir madde) ele alan kısa, odaklanmış ve gerçekçi bir gündem vardı.

- Kamuya açık aşama. Süreç 18 Ekim 2012'de Oslo'da resmen başlatıldı.

Oslo'daki resmi açılıştan sonra görüşmeler Havana'ya taşındı ve 26 Eylül 2016'da müzakereler kapanıncaya kadar orada devam etti. O gün, Başkan Santos ve FARC komutanı Rodrigo Londoño, Cartagena şehrinde bir barış anlaşması imzaladı.

Kolombiya halkının zayıf bir çoğunluğunun 2 Ekim 2016'da yapılan referandumda barış anlaşmasını reddetmesinin ardından Kasım 2016'da Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri (FARC) gerilla grubu ve Kolombiya hükümeti, yeni ve revize edilmiş bir barış anlaşması imzaladı.

Sivil Toplum Havana'da

Havana'daki müzakere masasında vatandaşların barış sürecine katılabileceği çeşitli mekanizmalar kuruldu. Bunlar arasında,

müzakere edilen konularda ülkenin çeşitli yerlerinde tematik forumlar düzenlenmesi, fiziki ve sanal formlar yoluyla önerilerin alınması, ve müzakere masasını ya da alt komisyonlardan biri ile toplantı yapmak için heyetler halinde Havana'yı ziyaret etmek de vardı. Her üç mekanizma da müzakere masasına önemli ve değerli girdiler sağladı. Kolombiya sivil toplumundan, bu mekanizmaların çok sınırlı olduğuna yönelik eleştiriler zaten vardı ve bu görüşmelerin Kolombiya dışında gerçekleşmesi eleştirilerin dozunun daha da artmasına neden oldu. Şikâyetçi olanlar, Kolombiya'daki fiili gerçekler ile Havana'daki görüşmeler arasında çok büyük mesafe olduğunu ve barış masası ile Kolombiya halkı arasında daha resmî iletişim kanallarının gerekli olduğunu savunuyordu. Müzakereler ilerledikçe ve müzakere masası mağdur haklarıyla ilgili gündemi ele almaya başladıkça, taraflar çeşitli paydaşlarla istişareleri güçlendirmeye karar verdi.

En görünür ve etkili mekanizmalardan biri, çatışmanın kurbanları ile taraflar arasında kurulan doğrudan diyalog oldu. Mağdurların ziyaretleri barış masasının Kolombiya'daki gerçeklikle bağlantı kurmasını sağladı ve taraflar arasındaki dinamikleri dönüştürdü.

BM'ye, Ulusal Üniversite ve Kolombiyalı Piskoposlar Konferansı ile işbirliği yaparak barış görüşmelerine doğrudan katılmalarını sağlamak için beş adet 12'şer kişilik mağdurlar delegasyonunun ziyaretlerini organize etme yetkisi verildi. Bu delegasyonlar, gerçekler ve adalet, tazminat, mutabakat ve Tekrarı Önleme garantilerini içeren meselelerle ilgili tekliflerini taraflara sundu. Delegasyonlar Kolombiya'daki çatışmanın tüm taraflarının kurbanlarını ve aynı zamanda topluluklar ile iletişim ağlarını temsil ediyordu. Kolombiya'ya geri döndüklerinde, çatışmanın müzakere yoluyla çözümünün önde gelen savunucuları oldular. Bu delegasyonlar ayrıca, süreci kriz dönemlerinde kamuoyun-

da savunmada ve tarafların müzakere masasını terk etmemele-
rini talep etmede önemli bir rol oynadı.

- Tekliflerin sunulması: Müzakere masasına, süreç bo-
yunca toplam 67.371 öneri verildi. Barış Yüksek Komi-
serliği Bürosu'na göre bu önerilerin büyük çoğunluğu
tematik forumlar aracılığıyla ve 2013 yılında Kadınlar ve
Barış Zirvesi yoluyla iletildi. Fiziksel veya sanal formlar
kullanılarak sunulan önerilerde, önerileri sunan kişile-
rin kaydı var. 2016 yılı Nisan ayı itibariyle 3.701'i erkek,
1.760'ı kadın (% 26) ve 1.252'sinde bu bilgi boş bırakılmak
suretiyle toplam 6.713 öneri iletildi.

- Tematik forumlar: Müzakere masası beş tematik forum
talep etti ve bu forumlar Ulusal Kolombiya Üniversitesi ve
Birleşmiş Milletler tarafından 2014 - 2016 arasında düzen-
lendi. Kapsamlı tarımsal kalkınma hakkındaki forumda,
kadınlar toplam katılımcı sayısının % 33'ünü temsil etti;
siyasi katılım forumunun % 40'ı, uyuşturucu sorununun
çözümü forumunun % 48'i (bölgesel forumlar dahil),
kurbanların forumunun % 32'si (bölgesel forumlar dahil-
dahil) ve çatışmayı sona erdirmeye, doğrulama- onaylama
forumunun ise % 50'si kadınlardan oluşuyordu.

- Komisyon ve alt komisyonlarla farklı gündem madde-
leriyle ilgili toplantılar yapmak üzere Havana'yı ziyaret
eden delegasyonlar: Bu toplantıların amacı müzakere
gündeminde farklı başlıklar geliştirmektir. Müzakere ma-
sası, uzmanlar olarak bilgilerini, deneyimlerini ve her
başlık ile ilgili çalışmalarını paylaşmaları için sivil toplum
üyelerini bir araya getirdi. Kapsamlı tarımsal kalkınma
ve politik katılım konuları için sadece erkekler çağrıldı.
Uyuşturucu probleminin çözülmesi için olan forumda,
8 kişiden oluşan grupta sadece bir kadın vardı (% 13) ve
kurbanlar grubunda, 60 kişilik bir grupta 36 kadın (% 46)
vardı.

Toplumsal Cinsiyet Alt-komisyonu, 18 kadın ve cinsel çeşitlilik
örgütü temsilcileriyle üç toplantı gerçekleştirdi (Aralık 2014,

Şubat ve Mart 2015). Kadınlara yönelik cinsel şiddet uzmanı on kadın ile bir toplantı yapıldı (Ağustos 2015), dünyanın farklı ülkelerinden on eski kadın isyancı ile başka bir toplantı düzenlendi (Mayıs 2016) ve çeşitli kadın örgütlerinin, politikacıların ve uluslararası işbirliği delegelerinin katılımıyla Temmuz 2016'da Havana'da düzenlenen halka açık bir etkinlikte hepsi çalışmalarının sonuçlarını sundular.

Kadın Hareketinin Başarıları

Uzun bir savunuculuk sürecinin ardından Barış Anlaşması'nda, cinsiyet perspektifini içeren 122 önlemin Anlaşma'nın altı ana başlığına dağılacak şekilde yer alması sağlandı. Bu altı başlık şunlar: **1.** Genel kırsal reform, **2.** Siyasi katılım, **3.** Çatışmanın sonlanması, **4.** Yasadışı uyuşturucu sorununa çözüm, **5.** Çatışmanın kurbanlarıyla ilgili anlaşma, **6.** Uygulama, doğrulama ve onaylama. Cinsel şiddet mağduru kadınlar için hakikat, adalet, tazminat ve tekrarlamama garantileri ile ilgili kazanımlar.

Humanas Derneği'nde Havana'da kadınların rolüyle ilgili yaptığımız araştırmaya göre, toplumsal cinsiyet perspektifinin dahil edilmesinin zaman zaman zor olmasının nedeninin delegasyonlardaki diğer kişilerin itirazları ya da muhalefeti değil, Cinsiyet Alt-komitesindeki kadın üyelerin bu konudaki bilgilerinin yetersizliği olduğunu anladık.

Bu Alt-komitenin kadın örgütleri ile yaptığı çalışmalar, sadece bu örgütlerin kadınların insan haklarının savunulması ve teşvik edilmesi konusundaki deneyimlerinden ve geçmiş performanslarından dolayı değil, bu örgütlerin savunuculuğunun bu Alt-komitenin varlığını mümkün kılması nedeniyle de çok stratejikti. Alt-komitedeki kadınlar ayrıca, hem Alt-komiteye hem de Müzakere Masası'na öneriler göndererek ve Havana'da yapılan ortak toplantılara katılarak Müzakere çalışmalarını desteklediler. Kadın örgütlerinin, kadınların ihtiyaçlarının müzakere gündeminde yer almasının önemini görünür hale getirmek için Kolombiya'da harcadıkları çabalar, kadınların Havana'daki görüşmeler bağlamında yaptıkları çalışmalara da katkıda bulundu.

Katkılar, Sonuçlar ve Başarılar

Ulusal Hükümet'e, FARC-EP'e, uluslararası işbirliği kuruluşlarına ve garantör ülkelerin delegasyonlarına bağlı kadınların yaptıkları katkıların, bunların sonuçlarının ve yol açtığı zaferlerin hepsini detaylı şekilde anlatmak çok zor çünkü yarattıkları etki bu barış sürecinin her yerine nüfuz etmiş durumda. Bunların çoğu özellikle Nihai Anlaşma'ya yansırken, diğerleri ise bireysel ve kolektif dönüşümlerde açık şekilde görülebiliyor.

Görüşülen kişilere göre, kadınların barış sürecine yaptıkları özel katkının tamamı – Anlaşma'daki cinsiyet perspektifi ile ilgili sekiz tematik başlık çerçevesinde – Nihai Anlaşma'ya yansdı.

Anlaşmada yer alması için Cinsiyet Alt-komitesi tarafından belirlenen sekiz tematik başlık şöyleydi: **(1)** Erkekler ile eşit koşullarda kırsal mülkiyete erişim ve bu mülkiyetin resmleştirilmesi. **(2)** Kırsal kesimde yaşayan kadınların ve farklı cinsel yönelimlere ya da cinsel kimliğe sahip kişilerin Ekonomik, Sosyal, Kültürel ve Çevresel Haklarının (ESCER) garanti altına alınması. **(3)** Kadınların temsil, karar alma ve çatışma çözüm alanlarına katılımlarının teşvik edilmesi. **(4)** Kadınların karşı karşıya olduğu özel risklere karşı önlem ve koruma tedbirleri. **(5)** Gerçeğe, adalete ve tazminatlara erişim ve tekrarı önleme garantisi. **(6)** Kadınların politik özne olarak çalışma yapmasının kamuoyunda kabul görmesi, damgalanmanın ortadan kalkması ve kadınların politik özne konumunun yaygınlaştırılması. **(7)** Kadın örgütlerini ve LGBTİ hareketini güçlendirmeyi amaçlayan kurumsal politikalar. **(8)** Ayrı bilgi sistemleri. Bu başlıklar 24 Temmuz 2016'da açıklandı.

Kadınlar, kapsamlı kırsal reformla ilgili olarak asıl ilgilendikleri konunun kırsal alandaki kadınların toprağa, krediye ve teknik yardımlara erişimlerinin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi, ayrıca mülkiyet hakkının resmleştirilmesi olduğunu vurguladı. Böylece kadınların Anlaşmanın hükümlerinden eşit şekilde faydalanabilmelerini sağlamaya çalıştılar: Arazi Fonu, Büyük Mülkiyet Resmleştirme Planı ve Sosyal Kalkınma programları.

Yanı sıra, kırsalda yaşayan kadınların örgütlerinin, Anlaşmada belirtilen bütün farklı düzeylere katılımının gerekli olduğunun kabul edilmesinin çok önemli olduğunu düşünüyorlardı.

Görüşmeciler, siyasal katılım bağlamında, kadınların katılımının önünde sayısız engel olduğu, karar alma süreçlerine katılmalarını ve yetki kullanmalarını önleyen bir ayrımcılığın varlığı gibi gerçeklerin kabul edilmesini sağlamış olmaktan dolayı gurur duyuyorlardı. Diğer temel başarılar, kadınların siyasal katılımını teşvik etmek, insan hakları savunucularını ve kadın liderleri korumak için özel önlemler almak ve herkesin vatandaşlık kartının çıkarılmasını sağlamaktı.

Çatışmanın sona erdiği noktada, özellikle iki taraflı ve koşulsuz ateşkes ve düşmanlıkların sonlandırılması ile ilgili olarak kadınların katkısı, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve cinsel şiddet eylemleri hakkında suç duyurusunda bulunulmasını anlaşmaya dahil etmekte. Çatışma mağdurları ile ilgili müzakereler konusunda ise kadınlar, mağdur haklarının merkeze alınmasının yanı sıra, cinsel şiddet konusunun öneminin vurgulanmasını önemli bir başarı olarak görüyorlar. Bunlar Barış İçin Özel Yetkili Mahkeme'ye de yansıdı ve cinsel suçlar, affa ya da özür dilemeye dahil edilmedi; ayrıca cinsiyet perspektifi Gerçeğin Açığa Çıkarılması, Birlikte Yaşama ve Tekrarı Önleme Komisyonu'na dahil edildi. Kadınlar, özellikle bu nokta ile ilgili olarak, kadın örgütlerinin büyük katkısı olduğunu kabul ediyorlar.

Nihai Anlaşma'nın farklı noktalarında somutlaşmış olan belirli başarılarla ek olarak görüşmeciler, Cinsiyet Alt-komitesinin, Anlaşma'nın ötesine geçen başarılarını vurguladılar ki bunlardan bazıları Alt-komitenin çalışmalarını başarılı bir şekilde tamamlamasında büyük önem taşıyordu:

-Birincisi, Alt-komitenin, gündemin belirli noktaları ile ilgili çalışmalarını güçlendirmek için sivil toplum üyeleri ile özel toplantılar yapmış olması. Alt-komite oluşturulduğunda, öngörülen tek sivil toplum katılımının kurbanlardan oluşan beş delegasyon olduğu ve kadın ve LGBTİ örgütleri ile, biri cinsel şiddet konusundaki ulusal

uzmanlar ve çeşitli kadın ve karma örgütlerin temsilcileri ile ve diğeri de farklı ülkelerdeki isyancı gruplardan eski savaççı kadınlarla olmak üzere üç toplanti daha yaptıkları göz önüne alındığında bu bir başarıydı.

-İkinci olarak, Toplumsal Cinsiyet Alt-komitesinin çalışmalarının sonuçlarını sunmak için üst düzey bir etkinliğin düzenlenmesi. Görüşülen kadınlar, Alt-komiyon çalışmalarının, Birleşmiş Milletler Kadınları'nın temsilcileri (uluslararası düzeyde Phumzile Mlambo-Ngcuka, bölgesel düzeyde Luiza Carvalho ve ulusal düzeyde Belé n Sanz); Kolombiya'nın Birleşmiş Milletler Büyükelçisi MaríaEmma Mejía; Kolombiyalı kadın örgütlerinin temsilcileri; ayrıca garantör ülkeler Norveç ve Küba temsilcileri ile ortak bir etkinlikte sunulmasının çok önemli olduğunu düşünüyorlar, çünkü bu, uluslararası desteği ve ayrıca cinsiyet perspektifinin anlaşmalara dahil edilmesi konusunda kadın örgütlerinin başarısını gösteriyor. Bu etkinlik, yürütülen çalışmanın ikincil değil, barış süreci boyunca yapılan diğer çalışmalar kadar önemli olduğunu kanıtlamaya hizmet ediyordu.

- Toplumsal Cinsiyet Alt-komitesinin üçüncü temel başarısı, sadece barış süreci bağlamındaki tarihsel öneminden dolayı değil, Nihai Anlaşma'ya cinsiyet perspektifinin dahil edilmesini sağladığı için de barış süreçleri ve çatışmaların çözümü bağlamında uluslararası bir referans olarak konumlandırılmasıdır. Hem görüşülen kadınlar hem de kadın örgütleri bunun, kadınların katılımı ve toplumsal cinsiyet perspektifinin anaakımlaştırılması açısından olumlu örnekler olduğunu ve gelecekteki başka barış süreçlerinde benzer örnekleri teşvik edeceğini düşünüyor.

- Dördüncüsü, görüşmeciler Ulusal Hükümet ve FARC-AP delegasyonlarından aldıkları giderek artan desteğin, bu desteğin boyutları konusunda herkes hemfikir olmasa da - Alt-komitenin aralıksız çalışmasının önemli bir sonucu olduğunu düşünüyorlar. Yine de bu, Alt-komite

de yaptıkları çalışmaların erkek çalışma arkadaşları tarafından tanınmasına ve barış inşası sürecine katılmalarına yol açtı. Ayrıca kadınlar, yaptıkları çalışmaların, kadınlarla ilgili konuların içerilmesi konusunda her iki tarafın delegasyonlarının dönüşümünü sağlamayı başardığına inanıyor. Özellikle FARC-EP delegasyonunun kadınları, Alt-komite tarafından geliştirilen derinlemesine düşünme egzersizinden sonra örgütün, kadın haklarını ve toplumsal cinsiyet eşitliğini vaatlerine ve mücadelesine dahil etme konusunda “geri alınamaz” bir karar aldığı düşünülüyor.

- Son olarak, bu başarılar listesine eklenmesi gereken bir gerçek de şudur: Toplumsal Cinsiyet Alt-komitesi tarafından yürütülen çalışmalar ve kadın örgütlerinin etkisi, kadınların Nihai Anlaşma'nın uygulanmasına katılma taleplerinin temelini oluşturdu. Kadınlar etkide bulunmaya devam etmeleri gerektiğine ikna oldular, böylece başarıları uygulama sırasında kaybolup gitmedi.

Kaynaklar

Corporación Humanas & CIASE (2017). *Monitoring Report on Resolution 1325. Colombia 2016-2017*, Bogotá, Corporación Humanas & CIASE.

Fajardo, J. & Suescún, J. (2017). *Experiences, Contributions, and Recognition: Women in the Peace Process in Havana*. Bogotá, Corporación Humanas Colombia & Corporación CIASE.

GMH (2016). *BASTA YA! Colombia: Memories of War and Dignity*, Bogotá, CNMH.

Nylander, D., Sandberg, R., Tvedt, I. (2018). *Designing peace: the Colombian peace process*. NOREF. <https://noref.no/Publications/Regions/Colombia/Designing-peace-the-Colombian-peace-process>.

Rojas, C. (2004). *In the Midst of War: Women's Contributions to Peace in Colombia*. Women Waging Peace Policy Commission.

“Çatışmaların Çözümünde Sivil Toplumun Rolü. Barışın İnşasındaki Zorluklar ve Fırsatlar “

Ana Vilellas, İstanbul 3 Kasım 2018

Barış Vakfı tarafından düzenlenen “Uluslararası STK’ların Çatışmaların Çözümü Konusundaki Deneyimleri Atölyesi”

Günaydın. Bugün burada sizinle birlikte olmaktan çok mutluyum. Bu semineri düzenlediği ve beni davet ettiği için Barış Vakfı’na özellikle teşekkür etmek istiyorum.

Bu sunumda, dünyadaki çatışma ve barış süreçlerinin dinamiklerinden öğrenilen derslerin ışığında, çatışma çözümünde sivil toplumun rolü ile ilgili bazı fikirler paylaşacağım. İspanya’da, Barselona Özerk Üniversitesi’nde bulunan bir merkez olan Barış Kültürü Okulu’nun (ben de burada çalışıyorum) eylem-odaklı araştırmasından yararlanacağım. Ben bugün gerçekleşen bu forumu, hepimizin yaratıcı bir şekilde düşündüğü çok yönlü bir karşılıklı konuşma olarak düşünmeyi tercih ediyorum. Daha sonra sizin sorularınızdan ve görüşlerinizden de öğrenmeyi çok isterim.

Barış Vakfı’nın ricası üzerine, ilk olarak, çatışma çözümündeki bazı eğilimlerden ve barış inşasının doğasından söz edeceğim; ardından sivil toplumun çatışma çözümünde oynayabileceği olası rollerden ve yerine getirebileceği işlevlerden bahsedeceğim.

Birinci fikir. Üzerinde anlaşılan bir çerçevede diyalog kurmak, şiddet içeren çatışmalara son vermede en çok kullanılan yol olmaya devam ediyor. *Odaktaki Barış Görüşmeleri* yıllığına göre, 2017 yılında dünyada 43 barış görüşmesi yapıldı. Analiz edilen tüm vakalarda (birisi hariç), ilgili ülkelerin hükümetleri müzakerelerin taraflarından biriydi. Çoğu durumda, müzakere-

ler silahlı gruplar da (tek tek ya da koalisyonlar veya şemsiye örgütler olarak) katıldı. Barış ve müzakere süreçlerinin büyük çoğunluğuna üçüncü bir taraf da dahil oldu (43 görüşmenin 35'inde ki bu da % 81'e denk düşüyor). 2017 yılında incelenen müzakerelerin küçük bir kısmı (sadece altı vaka ki bu da toplam müzakerelerin %14'üne denk düşüyor) doğrudan taraflar arasında gerçekleştirildi ya da üçüncü tarafın arabuluculuğuna veya kolaylaştırıcılığına dair bir kanıt bulunamadı. Dikkat çekici olan, hükümetler-arası örgütlerin (bunlara bölgesel örgütler ve bölgesel örgütlerle birlikte üçüncü devletler dahil) üçüncü taraf olarak görüşmelerde oynadıkları roldü. Diğer üçüncü aktörler arasında, diğerlerinin yanı sıra, Senegal'de (Casamance) ve Mozambik'te Sant'Egidio Topluluğu ve Venezüella'da Vatikan ya da Orta Afrika Cumhuriyeti'nde dini liderler gibi dini aktörler bulunuyordu. Barış süreçlerinde, ilerlemeler ve gerilemeler olur. BM'nin eski bir üst düzey bir arabulucusu, ülke içi silahlı çatışmanın genellikle 10 ila 50 yıl arasında, barış süreçlerinin de uygulamaya geçmeden önce 10 ila 20 yıl arasında sürdüğünü söylerdi. Sürenin bu kadar uzaması, şiddetin de dahil olduğu zıt pozisyonlardan ortaklaşa kabul edilen bir diyalog çerçevesine geçmenin zorlukları ve sorunları ile ilgilidir.

Kolombiya'da, Demokratik Kongo Cumhuriyetinde ya da Libya'da savaş ekonomileri ve birkaç isim vermek gerekirse günümüzde Ukrayna, Suriye ya da Yemen'deki çatışmalarda olduğu gibi karmaşık jeo-politik ve jeo-stratejik bağlamlar, çatışmaların iyice yerleşmesine ve uzamasına neden oluyor. Diyalog kurmadaki zorluklara rağmen, çatışan taraflardan biri nadiren kendini askeri olarak dayatıyor ve dayattığı zaman da, Sri Lanka'da olduğu gibi, bütün ülke bu durumun, insan güvenliği, uluslararası statü ya da dış ekonomik yatırım açısından ortaya çıkardığı aslında önlenemez olumsuz sonuçlarından etkileniyor. Görece yakın bir zamanda yaşanan Filipinler (MILF) ve Kolombiya gibi vakalar _bunlar, kökleşmiş şiddet dinamikleri ve karmaşık yapısal nedenlerden dolayı onyıllardır süren çatışmalar - bize **yerel olarak kabul edilen şartlar altında diyalogun sadece arzu edilir olmakla kalmayıp mümkün de olduğunu gösterdi**. Bu bize, çatışma çözümü ile ilgilenen sivil toplum olarak, neden barışın inşası için uğraşmaya devam etmemiz gerektiğini gösteriyor.

İkinci fikir. Barış süreçleri, büyük ölçüde, çatışan tarafların bir diyalog süreci başlatma, birlikte bir masaya oturma konusunda istekli olmalarına bağlı olmaya devam etse de barış inşası ve barış süreci barış masalarından çok daha fazlasıdır.

Barış inşası, çatışmaları çözmeye ve bu çatışmaların temelinde yatan nedenleri barışçıl yollarla dönüştürmeye çalışan çok sayıda aktörün birçok düzeyde yürüttüğü çoklu süreçler olarak anlaşılabilir. Bu nedenle, barış inşası, çatışmanın içinden geçtiği bütün süreçler boyunca (çatışmanın arttığı dönemler de dahil) sivil toplumun çok sayıda olası rol ve işlev üstlenebileceği çok geniş bir alandır. Diğer yandan barış görüşmeleri, bir çatışmada birbiri ile savaşan en az iki taraf arasında gerçekleşen diyalog süreçleridir. Bu süreçte taraflar, şiddete son vermek ve her iki tarafın taleplerini karşılayacak tatmin edici bir çözüm bulmak için, üzerinde anlaşılmış bir çerçevede anlaşmazlıklarını tartışırlar. Çatışmaların çözülmesihâlâ büyük ölçüde, hükümetlerin ve devlet dışı silahlı aktörlerin diyalog kurmayı kabul etmesine bağlıdır. Bu anlamda, sivil toplumun rolü, belirleyici olmaktan ziyade destekleyici olarak anlaşılabilir. Destekleyici rol aynı zamanda çatışmaları, uzayan şiddet olaylarından barış fırsatlarına kaydırmada da önemli olabilir. Ayrıca, sadece çatışmanın görünür unsurlarını ele almakla kalmayıp, aynı zamanda ilişkilerin bağlamını dönüştürme konusunda da yardımcı olabilir. Ve barış süreçleri başladığında, sivil toplumun bu süreçlere farklı yöntem ve seviyelerle etkin katılımı, araştırmaların da gösterdiği gibi, bir anlaşmaya varma olasılığını artırabilir, sürecin sürdürülebilirliğine katkıda bulunur ve toplumsal meşruiyetini artırır (Paffenholz, O'Reilly...).

Sivil toplumun potansiyel rollerine ve işlevlerine geçmeden önce, sivil toplum kavramını ele alan bir parantez açalım. Sivil toplum, şunları içeren geniş bir aktörler grubu olarak anlaşılabilir: inanç grupları, dini kurumlar ve dini liderler, sendikalar, iş örgütleri, vakıflar, meslek örgütleri ve organları, kadın hareketleri, eğitim ve araştırma kurumları, geleneksel yapılar, kültür merkezleri, kültürel aktörler ve diğerleri. Bazıları bunlara siyasi partileri de dahil ediyor. Evrensel bir ortak tanım yok, ancak sivil toplumun önemi de bu kadar geniş kapsamlı olmasından kay-

naklanıyor. Sivil toplum örgütleri doğaları gereği barış inşacısı değildir, bazıları şiddet içeren çatışma ve stratejileri destekleyebilir, teşvik edebilir veya haklı gösterebilir. Ancak yine de sivil toplum aktörleri, dünya çapında birçok çatışmada barışçıl çözümlü teşvik etmek için seferber olmuştur.

Uluslararası aktörler genellikle yerel sivil toplum destek gruplarının zenginliğini göz ardı eder. Büyük şehirlerdeki yerel sivil toplum aktörleri de, bazen kendi ülkelerinde daha küçük yerlerdeki yerel sivil toplum aktörlerini ve deneyimlerini göz ardı edebilir. Kolombiya'dan ve diğer vakalardan **“bölgesel barış”ın önemini** öğrendik. Çatışma, her yereli farklı ve özgün şekilde etkiler, dolayısıyla, çatışmanın dinamiklerinin bağlamsal özelliklerine ve bölgenin farklı bölümlerinin toplumsal, politik ve ekonomik dinamiklerine bağlı olarak, barış inşasının verili bir bölgenin farklı yerlerinden, kentlerin, belediyelerin yerel ya da – Kolombiya ve pek çok başka çatışma örneğinde olduğu gibi bölgesel - aktörlerinden doğması önemlidir. Örneğin, Batı Afrika Barış İnşası Ağı (West Africa Network for Peacebuilding-WANEP), Nijerya ve Mali gibi çatışmalardan etkilenen ülkeleri de kapsayan, Batı Afrika ülkelerindeki ulusal ağlardan oluşan bölgesel bir örgüt. Bu örgütün geliştirdiği pek çok barış inşası yöntemi arasında, yerel destek gruplarını da dahil ederek aşağıdan yukarıya doğru geliştirilmiş göstergelere dayanan ve bölgelerin farklı özelliklerini dikkate alan erken uyarı sistemleri bulunuyor.

Üçüncü fikir: **Sivil toplumun çatışma çözümünde oynayabileceği farklı roller ve yerine getirebileceği işlevler vardır.** Ayrıca, bu roller üzerine kafa yormanın da farklı yolları vardır. Thania Paffenholz ve ekibi gibi akademisyenler ve barış pratisyenleri, barış inşasında sivil toplumun yerine getirebileceği 7 işlev belirledi.

- *Koruma:* Vatandaşları, çatışan tüm tarafların şiddetinden korumaya yönelik faaliyetler ve girişimler.

- *İzleme:* İnsan haklarına saygı gösterilip gösterilmediğinin izlenmesi veya sivillerin ateşkes süreçlerini izlemesi, yerel anlaşmaların izlenmesi vb.

- *Savunuculuk*: Diyaloga destek olmak ve şiddete son verilmesi için farklı stratejiler yoluyla savunuculuk faaliyetleri: kamuoyunu harekete geçirme, medya, vb.
- *Sosyalleşme*: Okullar, inanç grupları, vb. gibi insanların sosyalleştiği resmi ve gayriresmi kurumlarda barış ve birlikte yaşama değerlerini yayma girişimleri.
- *Gruplar-arası toplumsal uyum*: Çatışmaların ayırdığı gruplar arasında köprüler kurma girişimleri.
- *Kolaylaştırma*: Yerel ateşkesler de dahil olmak üzere çeşitli düzeylerde, mikro düzeyde diyaloga eşlik edecek ve diyalogu kolaylaştıracak girişimler.
- Çatışmaya-duyarlık ve barış inşası hedeflerini yatay olarak birleştiren bir hizmet sunumu.

Bazılarınız ya da belki hepiniz bu sınıflandırmaya aşinasınız, çünkü Barış Vakfı, bu 7 işlev modelini kullanarak Türkiye'deki sivil toplum çalışmalarını detaylı olarak inceledi, dolayısıyla zaten bildiğiniz şeyleri tekrarlamayacağım.

Barış çalışmalarının bilinen isimlerinden biri olan Norbert Ropers, uzun süren silahlı çatışmaların, uzun süren ve çok kulvarlı barış inşası çabalarına ihtiyaç duyduğunu söylüyor. Barış uygulayıcısı ve akademisyen Catherine Barnes ise, 30'dan fazla ülkede farklı düzeylerde barış inşasından kaynaklanan deneyimine dayanarak, sivil toplum için çeşitli roller ve işlevler tanımlıyor.

Bunlar: değişiklik yaratmak için şiddete direnme gücü, ifşa etme gücü, yeni bir çerçeveye oturtma gücü ve ortaya çıkarma / analiz etme / teklif etme gücü. Bunu daha detaylı bir şekilde açıklayacağım ve araştırmamıza ve açık veri kaynaklarına dayanarak her birinden örnekler paylaşacağım:

A) Ulusal veya mikro düzeyde, topluluk düzeyinde değişiklik yaratmak için şiddete direnme gücü. Bazı örnekler:

•**NEPAL** 2004 yılında, ulusal ve uluslararası STK'lar ve BM Çocuk Fonu dahil olmak üzere çok sayıda paydaş, okulları barış bölge-

leri olarak teşvik etmek için bir kampanya başlattı. Bu kuruluşlar, ulusal medyada savunuculuk yaptı, hem orduda hem de Maoist silahlı gruplar arasında lobi faaliyeti yürüttü ve sonunda bazı bölgelerde okullara çatışmasız bölgeler olarak saygı gösteren siyasi partiler ve hükümet temsilcileri ile davranış kurallarını müzakere etti.

• **SRİLANKA** 1998 yılında, silahlı bir grup olan Tamil İlam Kurtuluş Kaplanları (TİKK), Kilonochchi'deki Sri Lanka askeri üssüne saldırdı. Ordunun askerleri o zamanlar kimlik kartları taşımadığı için 609 askeri personelin kayıp olduğu bildirildi. Aralarında, Visaka Dharmadasa'nın oğlu da vardı. Visaka, savaşın kapısına dayandığını hissetti. Kayıp askerlerin aileleri, acılarını paylaşmak ve kayıp çocuklarını bulmak için neler yapabileceklerini tartışmak üzere, anma toplantıları da dahil olmak üzere, toplanmaya başladılar. Bu toplantılar, Görevde Kaybolan Asker Aileleri Derneği'nin (*Association of Parents of Servicemen Missing in Action* -PSMIA) kurulmasına yol açtı. Bu aileler, kimlik tespiti ile ilgili düzenlemeler de dahil olmak üzere ordudaki düzenlemelerin değişmesini sağladılar. Dharmadasa daha sonra Hükümet ile gerilla arasında diyalog kurulmasını sağlamak için TİKK ile görüşmeye çalıştı. Visaka, TİKK ile görüşmeyi başaran bütün sivil kadın delegasyonlarına liderlik etti. Hepsi deneyimlerini paylaştı. Bu, TİKK ile bir araya gelen ilk sivil toplum grubuydu. Bu karşılaşma, daha sonra gerçekleşecek ateşkesin ve hükümetle barış görüşmelerinin yolunu açtı. Visaka ve derneğin diğer üyeleri Tamil sivil nüfusu ile iletişimi sürdürdü. Visaka, Tamil kadınlarının hissettiği acıyı anlamaya başladığını söylüyor. Daha sonra Görevde Kaybolan Asker Aileleri Derneği, çatışmanın her iki tarafında oğullarını veya kocalarını kaybeden kadınlardan oluşan bir ağ olarak çalışan Savaşın Etkilenen Kadınlar Derneği'ni (*Association of War Affected Women*) kurdu. Sri Lanka'daki savaşın yıllar sonra askeri bir yıkımla çok acı verici bir şekilde sona erdiğini biliyoruz. Görevde Kaybolan Asker Velileri Derneği (PSMIA) ve diğerleri, diyalogun mümkün olduğunu ve şiddete karşı cesur ve yaratıcı yollarla direnilebileceğini gösterdi. Bu arada, Visaka Dharmadasa, Global Taraf adlı toplumsal cinsiyet ağının kadın uzmanlarından biridir.

•**SOMALİ** 1993 yılının ortalarında, Wajir bölgesindeki klanlar arası savaş sırasında, farklı klanlardan gelen kadınlar güvenli bir pazar yeri fikri üzerinde anlaştı: Pazaryeri, her klanın kadınları için güvenli olmalıydı. Pazar yerini gözlemek ve gerçekleştirebilecek sorunların üstesinden gelmek için küçük bir komite kurdular. Ayrıca Wajir Barış Derneği'ni kurdular. Daha sonra, diğer aktörler (yaşlılar, gençler, iş adamları, yerel dini liderler) ile birlikte Wajir Barış ve Kalkınma Komitesi'ni oluşturdular. Ateşkes kararı verildi. Komite, ciddi sorunlarla karşılaşsa da köyleri korumanın yollarını bulmayı başardı.

B) İfşa etme gücü. Sivil toplum aktörleri, manevi otorite ve meşruiyete dayanarak, istismar ve şiddet olaylarını aydınlatmaya ve ortaya çıkarmaya, pasifliği veya cezasızlığı dönüştürmeye ve şiddetin olumsuz etkisine dair bilinç geliştirmeye katkıda bulunabilirler. Bazı örnekler:

•**KOLOMBİYA** 9 bölgeden 300'ün üzerinde kadın örgütünün yer aldığı ve uzun bir proaktif barış inisiyatifi hikayesine sahip olan kitlesel kadın hareketi “Ruta Pacifica de Mujeres” (Kadın Barış Rotası), 2010 yılında, silahlı çatışmada kadınlara uygulanan şiddete dair hakikat ve hafıza ile ilgili bir çalışma başlattı. Bu, ülkenin farklı bölgelerinden ve farklı sosyal çevrelerden gelen 1000'den fazla kadının deneyimleri üzerine araştırma yapan, aşağıdan yukarı doğru işleyen bir inisiyatifti. Onlar için bu, hafıza ve güçlendirme süreciydi. Bu araştırma internetten de erişilebilir olan derinlemesine bir rapor ile sonuçlandı. Çatışmanın hâlâ devam ettiği süreçte gerçekleştirilen bu çalışma, aynı zamanda, 2016'da imzalanan barış anlaşmasının bir sonucu olarak şu anda gerçekleştirilen hafıza çalışmalarına da katkıda bulunuyor.

C) Yeni bir çerçeveye oturtma gücü. Bu, sivil toplumun, ilişkilerin yeniden insanileşmesine ve diğerlerinin perspektifini anlamaya başlamaya katkıda bulunmak için çatışma ile ilgili tutumları, düşmanlık imgelerini ve çatışmanın farklı olduğu ileri sürülen yorumlarını dönüştürmeye katkıda bulunma kapasitesi ile ilgili. Norbert Ropers bu süreçleri empatik öğrenme olarak tanımlıyor. Yeni bir çerçeveye oturtma gücü, insanlar arası diya-

log süreçleri yoluyla, yani, çatışmanın farklı taraflarından insanları bir araya getirerek geliştirilebilir. Bunlar, aynı mesleki arka plandan gelen insanlar olabilir (öğretmenler, gazeteciler, akademisyenler, politikacılar, iş insanları), aynı kimlikleri paylaşan insanlar olabilir (gençler, kadınlar) ya da ahlaki otoriteler olabilir (dini liderler vs.) ve bu örnekler artırılabilir. İnsanlar arası diyaloglarda aktif ve empatik dinleme yöntemleri kullanılır; bu da kişisel dönüşüme ve düşman imgesinin yapı bozumuna yol açar. John Paul Lederach'ın dediği gibi, “Zor ve daha az zor zamanlarda, barış inşası, aksi takdirde birlikte olmayacak kişilerin ve süreçlerin birleşimini içerir”. Barış eğitimi aynı zamanda çatışmaları yeni bir çerçeveye oturtmanın da güçlü bir yoludur. **Yeni bir çerçeveye oturtmaya dair bazı örnekler:**

•**İSPANYA** Ahotsak (Bask dilinde “Sesler” demek), 2000’lerde ortaya çıkan ve Bask çatışmasına çözüm arayışında kadınlara daha büyük bir rol verilmesi çağrısında bulunan bir kadın hareketiydi. Bask Parlamentosu’nda çatışmanın farklı taraflarından gelen ve şiddetin mevcut durumunu değiştirmek, tecrit dinamiklerini kırmak, yeni bir anlatı geliştirmek ve barış sürecini teşvik etmek için harekete geçmeye ikna olmuş kadın politikacıların başlattığı bir inisiyatif olarak ortaya çıktı. Bu kadınlar, “bir şeyler yapılması gerektiğine” ikna olmuşlardı. Bu inisiyatif, şiddet olayları devam ederken, siyasi yelpazenin karşı uçlarında yer alan bazı milletvekilleri arasında gizli bir yakınlaşma olarak başladı, daha sonra bu sürece yine gizli şekilde daha fazla kadın milletvekili ve ardından da sendikalardan ve feminist örgütlerden kadınlar dahil oldu. “Bizi ayıran şey üzerinden değil, bizi bir araya getiren şey üzerinden çalışma” prensibine dayanan bir yöntemle bağlı kaldılar. Ateşkesin ve barış sürecinin başlamasının ardından kamuoyuna açık hale geldiler, yerel gruplar oluşturuldu, çatışmaların farklı taraflarından milletvekilleri şehirleri tek tek birlikte ziyaret ettiler ve ortak sunumlar yaptılar, böylece çatışma ile ilgili tutumların yeni bir çerçeveye oturtulmasına katkı sundular. Halka açık etkinliklerde, farklı arka planlardan gelen kadınlar, acı ve ızdırap çekmeye dair deneyimlerini ve barış arzularını paylaştılar. Bu inisiyatif, zorluklara rağmen, ilişkilerin yeniden insanileşmesine ve ortak barış arzusunun pekişmesine

katkıda bulundu. Ne yazık ki, o dönemde başlatılan barış süreçleri başarısız oldu. Ancak barış birkaç yıl sonra hayata geçti. Bugünden geçmişe baktığımda, Bask Bölgesi'nde şimdi gerçekleşen barış sürecinin, bu kadın girişimi tarafından organize edilen çatışma tutumlarındaki değişiklikler ile ilgili çalışma da dahil olmak üzere, zaman içinde çeşitli düzeylerde gerçekleşen pek çok girişimin bir sonucu olduğunu görüyorum.

•**KOLOMBİYA** Kolombiya'da, eski Başkan Santos'un, bütün özel ve kamu eğitim kurumlarında barış kürsüleri kurulmasını bir kararname ile başlatmasından çok önce, "barış" ve "barış eğitimi" kelimelerini kullanmak çok tehlikeliydi. Kolombiyalı barış eğitimcileri, barış inşası çalışmalarını zor zamanlarda da sürdürmek için "vatandaşlık", "bir arada yaşama" ("convivencia") dahil olmak üzere başka kavram ve kelimeleri kullanmak zorunda kaldılar. Yerel düzeyde çatışmalarla başa çıkmak için yaratıcı yollar geliştirdiler. Farklı eğitim düzeylerinden öğretmenleri içeren "Barış Okulları" dernekleri (*Escuelas de Paz*) veya Barış Eğitimciler Ağı (*Red de Educadores para la Paz*) bunlardan bazılarıydı. Belirli dönemlerde barış eğitimcileri Bogotá Belediyesi gibi yerel kurumlardan destek aldı. Benim merkezim de dahil olmak üzere başka ülkelerden gelen barış eğitimcileri, Kolombiyalı barış eğitimcileriyle birlikte barış süreçlerinde kullanılan araçları ve öğrendiklerini paylaşma fırsatına sahip oldular.

D) Tanımlama, analiz etme ve teklif etme gücü. Bu, sivil toplumun, müzakereci düşünme süreçleri ve alanları geliştirme kapasitesiyle ilgilidir. Bu alanlarda ve süreçlerde, yol gösterici ilkeler niteliğinde, geleceğe dair olumlu imajlar geliştirilebilir. Bu müzakere alanlarının, sade vatandaşlara erişilebilecek alanlar olması ve karar alıcılarla bir bağlantısı olması dikkate alınmalıdır. Tanımlama, analiz etme ve teklif etme gücü, müzakere öncesinde ve müzakerelerde çok önemlidir. Örnek:

•**KOLOMBİYA** Sivil toplumun katılımı açısından uzun bir tarihi Kolombiya'da tanımlama / analiz / teklif gücü çok somut bir şekilde gerçekleşti. 2013'te düzenlenen Ulusal Kadınlar Zirvesi'nde, ülkenin dört bir yanından ve farklı kökenden (ideolojik farklılıklar dahil) gelen kadınlar güçlerini birleştirdi ve yeni baş-

layan barış sürecini etkilemek için bazı anlaşmalar ve ortak stratejik öneriler getirdi. Üç temel husus şunlardı: **1)** barış sürecini desteklemek, **2)** sürecin tüm aşamalarında kadınların katılımını ve savaşın birbirine benzer olmayan kadınları nasıl etkilediğine dair kaygılarının bu sürece dahil edilmesini talep etmek, **3)** Kadınların katılımını güvence altına almak ve gözetmek, farklı arka planlardan gelen kadınların çatışmalardaki deneyimlerinin dahil edilmesi için müzakerelerde bir mekanizma olarak cinsiyet ile ilgili bir alt komisyonun kurulmasını talep etmek. Bu Ulusal Zirve, karar vericileri ve barış sürecini etkilemeyi başardı.

Söz konusu dört işlev birbiriyle bağlantılıdır. Çatışmayı yeni bir çerçeveye oturtmak ve insanlar-arası diyalog grupları aracılığıyla çatışmanın ayrıştırdıkları arasında köprüler kurmak bu grupların bir çatışmayı azaltacak önerilerde bulunmasını sağlayabilir.

Sivil toplum, dünyada gördüğümüz gibi, şiddet içeren çatışma evrelerinde pek çok zorlukla karşı karşıya kalır. Sivil toplum, bir çatışmada şiddet ve kovuşturmanın doğrudan veya dolaylı bir hedefi olabilir, müzakere öncesi ve müzakere sırasında dışarıda bırakılabilir, geniş bir sosyal destekten ve nüfusu geniş ölçekte harekete geçirme kapasitesinden yoksun olabilir ve siyasi aktörler ile çatışan tarafları etkileyemeyebilir, çatışmaya yeni katmanlar ya da risk senaryoları ekleyen giderek karmaşıklaşan çatışmalardan ve çatışmanın bölgeye yayılmasından etkilenebilir.

Aynı zamanda, tüm dünyada sivil toplum örgütlerinin ve yerel halkın muazzam bir direnme ve karşılıklı destek kapasitesi vardır. Diğer çatışmalardan ve barış pratisyenlerinden öğrenilen derslerden yola çıkarak bazı fikirlerin altını çizebiliriz:

A) Tekil faaliyetlerden ziyade süreçlerin önemi.

B) Süreçlerle ilgili olarak, sürdürülebilirliğin önemi. Bu nokta, John Paul Lederach'ın önerdiği türden sorular sormayı gerektiriyor:

•Var olan ve iyi çalışan ne var? Barış için altyapıları ve barış destek gruplarını güçlendirmek için bağlantı kurmak isteyebileceğimiz, çatışma nedeniyle bölünmüş olmakla birlikte her iki tarafa da yolu düşen toplumsal yapılar olabilir. Nepal örneğinde, bunlardan bazıları ormancılık dernekleriydi.

• İyi çalışmayan ve değişmesi gereken ne?

• Olmayan ama oluşturulduğunda iyi işleyecek ne var? Güney Kafkasya örneğinde, çatışmanın bütün taraflarından kadınlar, uzun süredir çatışmanın devam ettiği ve çatışmacı tutumların yerleşik hale geldiği bölgede sürdürülebilir ve kapsayıcı bir barışın inşası için araç olmayı amaçlayan bir kadın arabuluculuk ağı oluşturuyor.

C) Çıkarılan başka bir ders ise bağlamın-özgüllüğünün önemi-dir. Barışın inşası için en önemli kaynaklar yerel aktörlerden çıkıyor. Aynı zamanda, **yerel aktörler ve bölgesel veya uluslararası aktörler arasındaki güven temelli ittifaklar** birkaç nedenden dolayı barışı inşa etmede stratejik olabilir. İttifaklar, çatışmanın arttığı ve şiddetin bir döngü haline geldiği zamanlarda, tecridin olumsuz etkilerini hafifletebilir ve lojistik, ekonomik destek, karar vericiler ile bağlantı kanalları, karşılaştırmalı öğrenme, vb. gibi yerel aktörlere tamamlayıcı güç ve kaynak sunabilir.

D) Ayrıca alansal konuların düşünülmesi yararlı olabilir. Örneğin, toplumun diğer sektörleriyle olan bağları nedeniyle, herhangi bir sürece dahil edilebilecek, ulaşılması gereken stratejik aktörler kimlerdir? Sinerjileri ve etkileri güçlendirmek için farklı barış inisiyatifleri veya süreçleri arasında nasıl ilişki kurulur? Bazı vakalarda, koalisyonlar, platformlar, iletişim ağları ve ittifakların (çatışmadan etkilenen farklı ülkelerdeki kadın örgütleri gibi) çok faydalı olduğu görüldü.

E) Zaman çerçevesi açısından, kısa vadeli ile orta / uzun vadeli arasındaki dengeyi bulmak önemli olabilir. Daha önce söylediğim gibi, barış süreçleri uzun vadeli süreçlerdir. İlişkisel bağlamdaki değişiklikler zaman alır. Aynı zamanda, sivil toplum ve genel olarak toplum, erkek ve kız çocuklarının hayatları da dahil olmak üzere acil sorunları ve çok somut ihtiyaçları ele alma ih-

tiyacıyla karşı karşıyadır. Çatışma analizi ile birlikte zaman çerçevesi üzerine düşünülmesi, sivil toplumun yöntemleri, rolleri ve işlevleri üzerine düşünmek açısından yararlı olabilir. Örneğin, kutuplaşmanın yüksek olduğu ve şiddetin çok arttığı zamanlarda, çatışmanın yol açtığı bölünmeler arasında köprü kurmaya çalışan belirli sivil toplum inisiyatifleri, bu bölünmelerin parçası olanları korumak ve onlara konsolide olmaları için zaman vermek için, belirli bir zaman diliminde takdir yetkisine gereksinim duyabilir. Zaman dilimi ile ilgili kapsamlı bir yaklaşım geliştirmek hem zor bir iş hem de bir fırsattır.

F) Sivil toplum, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Kolombiya ve diğer birçok vakada olduğu gibi, şiddetin yoğun ve sürekli olduğu çatışmalarda **sanatı, bireysel ve kolektif olarak iyileşmek ve ruhları, bedenleri ve zihinleri beslemek için **güçlü bir araç olarak** tanımlamıştır.**

Burada duruyorum. İlginiz için çok teşekkür ederim. Ben de sizin fikirlerinizi ve deneyimlerinizi dinlemeyi çok istiyorum, benimle aralarda veya e-posta yoluyla iletişim kurmakta tereddüt etmeyin.

HÜSEYİN ORUÇ:

Hayırlı günler diliyorum.

Moderatörümüze teşekkür ediyorum, ben Türkiye sürecinden daha fazla Moro'yu anlatacağım inşallah. Moro daha az tanıdığımız, bildiğimiz bir coğrafya.

IHH'nın rolü gerçekten az konuşuldu ama Moro da çok çok az konuşuldu. Müsaade ederseniz önce çok kısa bir Moro'nun savaşını ve barışını özetlemek istiyorum.

Moro, dünyada bildiğimiz en eski çatışmaların başında geliyor. 1521'de başlayan bir çatışma. O günden bugüne kadar zaman zaman barışın olduğu ama savaşın da sürekli olduğu bir tarihi var. Önce İspanyollarla, arkasından kısa bir süre İngilizlerle, onun arkasından çok korkunç bir Amerika dönemi var. Çok büyük katliamların yaşandığı, bugünkü fotoğrafın ortaya çıktığı, Moro halkının iyice köşeye sıkıştırılıp, Filistin'de yapılanlara çok benzeyen yöntemlerle topraklarından edilip, bir köşeye sıkıştırıldıkları bir Amerikan dönemi var.

1946'ya gelindiğinde Yeni Dünya Düzeni, yeni dünya kurulurken sorulan en temel soru herkes, bütün topluluklar istedikleri şekilleriyle devam edecekler, tarihsel geçmişleri neyse ona göre devam edecekler. Moro, Filipinler diye bir devlet olmadan önce devlet olmuş bir topluluk. Filipinler'in adının ilk konuşulduğu zaman, işte 1521'de, Macellan'ın İspanyol Kralı Philip adına geldiği dönem ve Philip'in toprakları diye adlandırdığı bir zamanda ilk kez konuşuluyor. Ama o geldiği zaman iki tane büyük Müslüman Moro devleti var. Bir Sulu Sultanlığı, bir Maguindanao Sultanlığı. Yani çatışmaların tarafı olan Filipinler'i devlet olarak alıyoruz ama tarihsel geçmişine baktığımızda tam tersi var. Devlet olan Morolular, işgale gelen başka bir yapı var.

'1946'ya gelindiğinde topluluk her şeyiyle orada. Tarihiyle, geçmişiyle, diliyle, kültürüyle, kendi coğrafi yapısıyla bir topluluk

var ve bir devlet olmayı bekliyor. Amerika bağımsızlık vereceğini söylüyor ve bu bağımsızlık verildiğinde de Moro halkı doğal olarak bağımsız bir devlet olma çalışmalarına başlıyor ama istediği olmuyor. Filipinler Amerika tarafından özgür bir ülke haline getiriliyor ve Müslümanların ağırlıklı olarak yaşadıkları güneyde Maguindanao ve Sulu adasındaki bölgeler de, Müslümanların tarihsel olarak sahiplendikleri, devlet kurdukları topraklar da Filipinler devletine dahil ediliyor. Bu bile bir çatışmayı hemen tetiklemiyor. 1948'den '67'ye kadar hukuki bir mücadele devam ediyor, Filipinler'deki bu Müslüman azınlık açısından. Düşünüyor ki yeni kurulan dünyada hukuki olarak, diplomatik olarak haklarını alabilirler. Ama 1967'de bugün Manila'nın hemen yakınında Koridor Adası'nda bir katliam yaşanıyor. Askere alınan Morolu gençler, 100'e yakın genç uyudukları sırada üzerlerine ateş edilerek katlediliyorlar. Katliamdan sadece bir kişi kurtuluyor. O da bunun nasıl yaşandığını anlatınca, bütün Filipinler'de de, özellikle de Müslümanların yaşadığı Güneyde yeniden bir hareketlenme oluyor. Ve şuna karar veriliyor; artık çatışmasızlık bu işin çözümü olmayacak. Mecburen bir direnişin başlaması lazım. '67'yle beraber küçük küçük gruplar halinde bir direniş başlıyor. '70'te bu direniş organize hale getiriliyor, bir şemsiye örgüt kuruluyor. Parça parça kurulmuş küçük örgütler bu şemsiyenin altında bir araya geliyorlar. Çok önemli bir şey; toplumun tamamını temsil eden bir direniş örgütü ortaya çıkartılıyor. Bütün herkesin aktör olduğu, bu şemsiyenin altına girdiği bir yapı çıkartılıyor. '70'te organize bir direniş başlıyor. '73'e gelindiğinde de Filipinler devleti masaya ilk kez oturuyor.

Bugün konuştuğumuz, barış süreci dediğimiz '70 veya '67'de başlayıp işte 50 yıla yakın devam eden çatışmaların ilk barışı da 1973'te konuşulmaya başlanıyor. '73'te, '76'da, '89'da, '91'de, '96'da, '97'de, 2001'de, 2008'de anlaşmalara varılıyor. Bunu şunun için söylüyorum: Barış sürekli masada konuşuluyor, bozuluyor, konuşuluyor, bozuluyor ama iki taraf da barış konusunda çok inatçı. Masayı hiç terk etmeden yollarına devam etmek iradesini devam ettiriyorlar.

Sonra bu yapı ikiye bölünüyor. Bütün Moro'yu temsil eden yapı ikiye bölünüyor. Bölünen taraf şunu söylüyor; biz burada bir et-

nik temsiliyet değil, coğrafi temsiliyet değil, Müslümanlarız, tarihsel kimliğimiz bizim Moro. Moro ismi zaten bundan geliyor. Macellan'la gelen İspanyollar bölgede Endülüs sonrası, Endülüs'te tanıdıkları Müslümanlar gibi Müslümanları gördükleri için buradaki insanlara Morolu diyorlar. 'Biz Müslümanız', kimliklerinin temeli bu, 'onunla hareket etmemiz lazım' diyen bir lider çıkıyor, Selamet Haşimi. O yeni bir hareket başlatıyor. Moro İslami Kurtuluş Cephesi'ni kuruyor ve çok önemli bir temelle hareket ediyor. Diyor ki, "Savaşımız topluluğumuzu muhafaza etmek için; kimseyi öldürmek için değil. Biz bir toplum oluşturmaya çalışıyoruz. O toplum da ancak güvenli bir ortamda olabilir". Savunmada kalan, o ilk yapıdan çok önemli bir farkı, sürekli savunmada kalan, saldırmayan bir direniş ortaya çıkartıyor, bir yapı ortaya çıkartıyor. Ve bu mücadelesinin de temellerini İslami kriterlere göre yapıyor. İslami olmayan hiçbir kriter kabul edilmiyor. Savaş da İslam hukukuyla yürütülüyor. Bunun birçok örneği verilebilir. Ama beni çok etkileyen bir tanesiyle devam edip sonra biraz barış sürecinin yapısını anlatayım.

Bu gibi gerilla yapılarının olduğu ama devrim vergisinin alınmadığı başka bir yerle ben karşılaşmadım. Moro İslami Kurtuluş Cephesi zorla hiç kimseden, adı ne olursa olsun para almamış. Tamamı gönüllü verilen zekâtlarla, yardımlarla yürüyen bir mekanizma olmuş. Yurt dışından da zaten beslenmemiş. Yapı tamamen Moro'ya mahsus hale getirilmiş. Yurt dışından hiç kimse gelip de yapının komuta kademesinin içerisine oturmamış.

Şimdi bunu orada gittiğimizde Müslümanlardan duyuyoruz ama çok şey ifade etmiyor olabiliyor. Yani araziye bu gerçekten uygulanmış mı? Cotabato Moro'nun başkenti konumunda olan bir yer. Oranın en üstteki Katolik temsilcisini heyet olarak ziyaret ettiğimizde dedim ki, "Bunlara nasıl güveneceksiniz? Kendisi Barışı isteyen birisi. Nasıl barışı destekliyorsunuz? Siz burada azınlık olacaksınız. Tam terse dönen bir pozisyon olacak. 5 milyon kişilik bir özerk yapı olacak. Bunun 4 milyonu Müslümanlar 1 milyonu da Hıristiyanlar olacak ve siz azınlık olacaksınız. Nasıl bunlara güveniyorsunuz?" Cevap olarak, "Savaş ortamında bile biz bunlardan hiç zarar görmedik ki, barışta zarar görelim" dedi. Bu, bu hukukun çok iyi uygulandığını bana İspatlayanlardan bir

tanesiydi. Gene Selamet Haşimi'nin çok önemli bir sözü. "Barışa gitmeyen hiçbir savaş kabul edilemez."

Hedefine barışı koyan bir yapı var. Çok güçlü bir gerilla oluşturuluyor. Yaklaşık 50 bin kişilik bir askeri güç var. Bunların önemli bir kısmı sürekli silah altında. Bu da Filipinler devletini masaya oturtan en önemli figürlerden bir tanesi.

2003'te Selamet Haşimi vefat ettikten sonra şimdiki lider Hacı Murat İbrahim görevi devralıyor. O da aynı siyaseti yürütüyor, barış masasından hiç kalkılmıyor. Bu dönemde de çok ciddi saldırılar var, çok ciddi katliamlar var. Bunların hiçbirisi Moro İslami Kurtuluş Cephesi'ni barış hedefinden saptırmıyor.

Bugünkü süreç, Malezya'nın arabuluculuğuyla oluyor. Ama Malezya'nın araya girmesi Filipinler devleti tarafından isteniyor. Söylediğim gibi böyle çok uzun bir barış süreci var ve bu barış sürecinde sürekli bozulan bir mekanizma var. O yüzden Moro İslami Kurtuluş Cephesi 2001'de masaya tekrar oturduğunda diyor ki, "Bunu burada değil, dışarıda oturmamız lazım. Üçüncü bir ülkede oturmamız lazım ve orada ancak biz kendimizi tam ifade ederiz". Malezya'da bir masa kuruluyor, iki taraf müzakereci heyetlerini Malezya'ya gönderiyorlar. 60'in üzerinde oturum yapılıyor. Malezya ana arabulucu. O toplantılarda sürekli oturan, iki tarafı bir noktada buluşturmaya çalışan ana arabulucu Malezya. Bununla yetinilmiyor Türkiye'nin, Endonezya'nın, Japonya'nın, İngiltere'nin olduğu kontak grubu ülkeleri belirleniyor. Bunlar da Malezyalı arabulucuya ve iki tarafa barış konusunda sürekli danışmanlık yapıp, çözüm önerileriyle toplantılara destek veriyorlar.

2012 yılında bu meyvesini veriyor ve çerçeve anlaşması imzalanıyor. 2014 yılında da bu çerçeve anlaşmasının daha kapsamlı hale getirildiği, görüşme dönemlerinin tamamında yapılmış anlaşmaları da kapsayan kapsamlı anlaşma, Comprehensive Agreement on Bangsamoro (CAB) imzalanıyor.

İHH'ya da bu 2012'deki çerçeve anlaşmasında bir sorumluluk verildi. Gene bu geçmiş barış masalarının tecrübesiyle Moro İslami Kurtuluş Cephesi şunu söyledi: "Birçok seferler anlaştık ve

bu anlaşma bozuldu. Her seferinde devlet, devlet olmanın kendine verdiği imkânlarla bu anlaşmaların İslami Cephe tarafından bozulduğunu bütün dünyaya söyledi. Cephe'nin sesi kısık, dünyaya hiçbir şey söyleyemiyor. Ama devlet, devlet imkânlarıyla, çok daha yüksek sesle barışı Müslümanların bozduğunu her seferinde söyledi ve bunu da ciddi manada işleme imkânı buldu. Bu seferinde bu yaşanmasın diye İslami Cephe bir izleme heyeti, (*Third Party Monitoring Team*, TPMT) oluşturulmasını, bunun bir bağımsız heyet olmasını, 5 kişilik bu heyetin iki tarafın da sorumluluklarını yerine getirip getirmediğini gözlemlemesini” istedi. “Tamamen bağımsız bir yapı olsun ve sözleri son bağlayıcı olsun” denilen bir yapıydı. 5 kişi tamamen dışarıdan, sürecin içerisinde olmayan, devlet ya da Cephe'nin direkt tarafları değil, başında uluslararası bir figür, Avrupa Birliği'nin eski büyükelçisi buranın başkanlığına getirildi. İki tane uluslararası temsilci olsun. Bunlar tarafların teklif ettiği ama öbür tarafın da kabul ettiği isimler olsun. Birisi Asya Vakfı oldu. Asya Vakfı Amerika merkezli bir vakıf. Güneydoğu Asya'da yoğun faaliyetleri olan, Filipinler'de de yoğun çalışmalar yapan bir vakıf. Onun ülke temsilcisi oldu. Bir de İHH. Onun karşılığında ya da uluslararası STK olarak da İHH sorumluluk aldı. Biz her iki ayda bir bölgeye yolculuk ediyoruz. 15 gün boyunca bu anlaşmanın hangi oranlarda yerine getirilip getirilmediğini taraflarla görüşerek raporlar hazırlıyoruz. İki çeşit rapor hazırlanıyor, bir tanesi her misyon sonrasında hazırladığımız rapor. Bu raporda iki ana tarafla görüşüyoruz. Müzakereci iki heyetle uzun toplantılar yapıyoruz ve ne noktaya geldiğiyle alakalı iki tarafın geri dönüşlerini alıyoruz. Bununla yetinilmiyor. Sivil toplum temsilcileriyle, akademi temsilcileriyle, kilise temsilcileriyle, İslami temsilcilerle yapılan görüşmelerde de bu iki panelin söyledikleri teyit ediliyor, test ediliyor. Hangi pozisyonda olduklarına bakılıyor ve her iki aylık misyon sonrasında bir rapor iki tarafa gönderiliyor. Deniliyor ki, “Tespitlerimiz bunlardır”. Bu raporu iki taraf alıyor, artısıyla, eksisiyle cevaplarıyla tarihe not olarak yazılıyor. Şunlar yapıldı, şunlar yapılmadı, şunlar şu sebepten yapılmadı diye adım adım süreç böyle kayıt altına alınmış oluyor. Yılda bir de basın toplantısıyla yıllık gelişmelerin paylaşılması isteniyor bu heyetten. Orada da hassas davranılmaya çalışılıyor. Barış süreçleri çok

inişli çıkışlı. Kendi içerisinde de çok inişli çıkışlı. Moro'da da yaşadığımız öyle. Bazı dönemler umudun çok azaldığı, sıkıntının çok üst düzeye çıktığı dönemler, bazı dönemler çok olumlu, hızlıca ilerliyorsunuz. Biz de o günün şartlarına, bazı şeyleri açık paylaşıp, bazı şeyleri sadece pannelle sınırlı tutuyoruz. Oradaki misyon umudu devam ettirecek, sürecin iyi gittiğini anlatan yerler yıllık raporun içerisinde daha çok ön plana çıkartılıyor ve basın toplantısında bunlar yapılıyor. Ama şu anlama gelmiyor bu; eksiklikler mutlaka rapor ediliyor ve iki ana tarafla paylaşılıyor. Sadece halkla yaptığımız toplantıda ya da basın toplantısında mümkün olduğunca barışa zarar vermeyecek noktalar ön plana çıkartılıp basın toplantılarıyla sürece katkı verecek raporlar yapılmış oluyor.

Çok önemli bir kırılma noktası yaşadık. Son onunla bitireyim. Belki soru cevaplarda daha detaylı kurarız. Anlaşmayı iki taraf yapıyor. Ama anlaşmanın uygulanabilmesi için mutlaka kanunlaşması gerekiyor. Kanunlaşmayan hiçbir anlaşmanın çok bir karşılığı yok. 17 yıl süren bir müzakere, 17 yılın sonunda yapılan bir anlaşma var. Ve bu anlaşmada sürece baktığınızda aslında ilk noktadan ciddi manadan tavizlerin verildiği bir anlaşma. Meclis aşamasına geldiğinde dış birkaç müdahaleyle 2014'te, 2016'da süreç durduruldu. Yeni gelen devlet başkanı mecliste yeniden gündeme aldı ve geçtiğimiz temmuz ayında kanunlaştı. Kanun olarak bu anlaşma geçti ama bazı maddeler, özellikle Cephe için çok kritik olan maddeler törpülenerek, kesilerek bu kanun geçti. Cephe için çok ciddi bir karar noktasıydı. Ya tamam diyecek ya da kabul etmiyorum deyip yeniden çatışma ortamına dönecekti. Ki bunu gerektirecek çok temel maddeler de anlaşmadan kanuna geçirilmemişti. Kendi içlerinde çok ciddi bir çözüm buldular. Şunu söylediler, dediler ki, "Bizim anlaşmamız bu değil. Biz bunun üzerine anlaşmadık. Ama bu kanunu anlaşmanın ilk adımı olarak kabul ediyoruz. Ama son noktayı, anlaşmanın diğer maddeleri yerine getirilmeden gerçekleştirmeceğiz."

Çok basit anlatımıyla anlaşma şu: İki taraf birer adım geriye çekiliyorlar. Müslümanlar bağımsızlıktan, Filipinler devleti de silahlı olarak oradaki Müslümanları ya da Müslüman örgütlü ya-

pıyı yok etmekten vaz geçiyor ve birlikte yaşamaya karar veriyorlar. Geçmiş kabul ediyor devlet. Yapılan bütün haksızlıklarla ilgili kurulan komisyonun raporunu kabul ediyor. Katliamları kabul ediyor. Haksız verilen cezaların hepsini kabul ediyor ve bundan dolayı özür diliyor. Bunların tekrar edilmemesi için gerekli adımların atılacağını söylüyor. Bu toprakların tarihsel olarak Moro Müslümanlarına ait olduğunu kabul ediyor. Bunun altını çiziyor. İdari olarak bölge özerk yapının içerisinde federatif bir yapı olmamasına rağmen, -üniter bir yapı var Filipinler'de-, bölge bir özerkliğe kavuşuyor ve kendi parlamentosuyla, kendi parlamentosunun oluşturduğu kabineyle idare edilmesine müsaade ediyor ve bu sınırlar içerisinde bütün yetki bu hükümetin oluyor. Asker çekiliyor, Bangsamorolulardan oluşan bir polis gücü oluşturuluyor. Kanunda olmayan en önemli şey bu zaten. Buna müsaade etmedi parlamento, bu oluşmadı. Buradaki zenginlikler, yüzde 75'i Bangsamoro devletine, alt devlete, yüzde 25'i merkezi hükümete olacak şekilde bir şekillendirme yapılıyor. Geçmişteki sıkıntıları tolere edebilmesi için de Filipinler devletinin bütçesinin yüzde 5'i her yıl otomatik olarak bu hükümetin kullanımına veriliyor. Mali olarak baktığınızda mevcuttaki yapının yaklaşık 2-3 katı civarında mali imkânlarla kavuşan bir özerklik ortaya çıkartılıyor ve bunu da kendi hükümetiyle kullanma imkânına sahip olacak.

Gene başka yerde olmayan çok önemli bir kazanım; çift hukuklu bir yapıya geliyorlar. Müslümanların en temel talepleri hukukun şeri hukuk olması. Bununla ilgili devlet şeri mahkemeleri kabul ediyor. Yeni bir şeri mahkemeler silsilesi kurulacak. Anayasa mahkemesinden aşağıya kadar ülkenin tamamında etkinliği sadece bu özerk bölgede sınırlı. İki tarafı Müslüman olan davaların tamamı bu şeri mahkemelerde görülecek. Buna da bir kademe getirildi. Normal konuşulan tüm davalar burada görülecekti. Ama önce medeni hukukta şeri hükümler uygulanacak. Daha sonra ceza hukukuyla alakalı kısımlara da dönem içerisinde geçileceği söylendi. Bütün bunların karşılığında da Moro İslami Kurtuluş Cephesi silahlarını bırakmayı vad ediyor.

Bununla ilgili de ilginç bir mekanizma oluşturuldu. Daha önce İngiltere'de denenilen bir mekanizma aslında. Silah çok değerli,

çok kutsal ve düşmana onu vermek çok zor olan bir şey. Onun için silahların teslim edileceği bağımsız bir komisyon oluşturuldu (*International Decommissioning Body* Uluslararası Silahsızlanma Yapısı). Türkiye, Norveç ve Bruney'den oluşan bir yapı oldu, başkanlığını Türkiye üstlendi. Bunlar yediemin olarak silahları teslim alacaklar. Kendilerinin belirledikleri bölgelerde depolayacaklar. Bu silahların güvenliğini de Ordu, Polis ve Moro İslami Kurtuluş Cephesi'nden oluşan silahlı güçler sağlayacak. İki savaşan tarafın bir arada oldukları bir yapı kurulacak. Süreç tamamlandıktan sonra bu silahların nasıl kullanılacağına oluşacak olan hükümet karar verecek. Bunu da üç aşamada yapacaklar. Referandum kabul edilince %30, Devlet sözlerini yerine getirip, yapması gerekenleri yaptığında %30, sürecin tamamı bitip tamam artık denildiğinde de, en son kalan yüzde 35'lik kısım terhis edilecek. %5 sürecin ilk başında sembolik olarak terhis edilmişti. Sürecin tamamlandığına 4 kurum karar verecekler. Öncelikle iki taraf. Diyecekler ki, "Biz sözlerimizi yerine getirdik, tuttuk." Ama onların yanında Malezyalı arabulucu ve bizim içerisinde bulunduğumuz izleme heyeti de diyecek ki, "Evet, anlaşma yerine geldi. Taraflar sorumluluklarını yaptı." Bu dört imzayla süreç tamamlanmış olacak.

21 Ocakta bu kanunun kanunlaşması için referandum yapılacak ve bir geçiş dönemi ortaya çıkacak. 2022'ye kadar bu geçiş döneminde Moro İslami Kurtuluş Cephesi liderliğinde bir geçiş hükümeti kurulacak ve bu anlaşmanın uygulanmasını da bu hükümet tam takip etmiş olacak. Biz de 2022'ye kadar, iki aylık aralıklarla yolculuğumuza devam edeceğiz ve sürecin tamamlanmasına şahit olacağız.

Soru... (anlaşılmadı.)

HÜSEYİN ORUÇ: Süreci sahiplenme. Biz bu mekanizmanın bir tarafı değiliz. Mekanizmanın pazarlıklarının da bir parçası değiliz. Bizim fikrimizi koymamız da istenmiyor zaten burada. Biz izlemecisiyiz. İki tarafın anlaştığı çerçeve neyse, sözlerini tutup tutmadığına bakıyoruz. Onun için iki tarafa şunu yapın ya da bunu yapmayın demiyoruz. İki tarafa söz verdiğiniz şunu yapmalısınız diyoruz. Onun için benim fikrim elbette var. Özelde görüş-

tüğüm zaman iki tarafa da söylediğim var ama heyet görüşü olarak fikrimiz yok. Olmaması gerekiyor. Sadece sorumlulukların yerine getirilip getirilmediğini ölçüyor burası.

Silahla ilgili mekanizma şöyle yapıldı. Aslında normalleşmeyle ilgili bir mekanizma var. Bunun 4 fazı oluşturuldu. 4 fazın hepsinde silahsızlanma var, genel af var, sosyoekonomik destekler var, silahlı grupların toplumun içerisine entegrasyonu var, şehirlerin yeniden yapılması var, kampların yeniden sosyal hayata dönmesiyle ilgili bu kampların iyileştirilmesi gibi başlıkların olduğu, güvenliğin olduğu başlıklar var. Bunlar aşama aşama belirlendi, matriks haline getirildi. İlk iyi niyet göstergesi olarak yüzde 5'lik bir silah bırakma yapıldı. Bu, süreci iki tarafın sahiplendiğini gösteren önemli bir şeydi. Devlet başkanının katıldığı, Moro İslami Kurtuluş Cephesi'nin liderinin de katıldığı bir programla bu yapıldı. Çok sembolik bir şeydi. Az sayıda silahlı yapı artık biz silahlarımızı bıraktık dedi. Geldiler, 146 kişi böyle silah bıraktı. Bir miktar da silah teslim edildi. Ama sonrasında yüzde 30, yüzde 30, yüzde 35'luk bir süreç var.

Soru: Tutuklamadılar değil mi daha sonra onları?

HÜSEYİN ORUÇ: Yok, tutuklanmadılar. Tutuklanmadılar. Yani çok detaya girdiğimizde şöyle bir şeyle başladı. Bu aslında uzun süreli bir tecrübe sonrasında oluşmuş bir şey. Bizde olmayacak şeyler var, olabilecek şeyler var. Bunu da söyleyeceğim. Orada bu anlaşma başkanlık sarayında imzalandı. Bu anlaşmanın imzasına Moro İslami Kurtuluş Cephesi'nin bütün komuta kademesi katıldı. İstisnanız, yani liderinden genelkurmayına ve cephe komutanlarının tamamının olduğu bir program yaptılar. Yani öngörüler birbirinden çok farklı. Ama Cephe'nin de kesin en başta istediği şey şu; bizde mümkün olmayan ama orada olan bir şey gene bu. Süreci yürüten yapının bütün lider yapısına ön bir dokunulmazlık verildi. Yani süreç başladığında bu süreci yürütenler dokunulmazlık aldılar zaten. Onun için seyahat özgürlükleri var. Her yere gidip gelebiliyorlar, konuşabiliyorlar. Bu, arazideki komutanlar için değil ama liderlik için bu yapıldı. Hacı Murat İbrahim, Cephe'nin lideri, o şu anda hiçbir şeyden aranma pozisyonunda değil. Bütün davaları durdurulmuş, onun üye-

rine bütün görüşmelerini uluslararası alanda da yapabiliyor. 21 Ocak'ta bu referandum eğer kabul edilirse, otonom bölge oluşup geçiş hükümetine gidilirse, o zaman yüzde 30'luk bir kısım silah bırakacak.

Soru: Referandum sonrasında?

HÜSEYİN ORUÇ: Referandum sonrasında. Referandum sonrasında yüzde 30'luk bir süreç. Yani anlaşmanın gidişatı içerisinde zamanlamaları tutturmak kolay olmuyor. Normalde bu kanunun 2014'te çıkması gerekiyor idi. 4 yıl geciken bir kanun var. Bu sefer Cephe de doğal olarak bazı noktalarda çok yavaş hareket ediyor. Mesela bu ilk %30 silah bırakma 7-8 aylık bir zaman alacak. Bu 7-8 aylık süre içerisinde Cephe'nin gene kesin şeylerinden bir tanesi, genel affin çerçevesinin belirlenmesi. Devlet sürekli 'isim verin onları affedeceğiz' diyor. Cephe de diyor ki, 'ben isimle değil, genel bir tarifile af istiyorum. Çünkü bugün benim verdikle-rime af ilan edersen, yarın başka birisine, başka bir dava ortaya çıkar, onları ne yapacağız?'

Dediğim gibi burada benim tarafım yok. Bana Cephe'nin söylediği daha doğru geliyor. Ama anlaşma neyi söylüyorsa biz onu iki tarafa, özellikle defaatle hatırlatıyoruz. Sürecin içerisinde bu silah bırakma biraz sorumlukların yerine getirilmesine bağlı. Burada çok önemli bir konu var, iki tarafın dışında küçük de olsa bölgede başka silahlı gruplar var, bu silahlı grupların güvenlik tehditleri var. Şimdi İslami Cephe (MILF) silah bıraktığı zaman bölgede çok büyük bir güvenlik boşluğu ortaya çıkacak. Bazı bölgelerin güvenliği tamamen MILF'nin kontrolünde. MILF şunu söylüyor: ortak oluşturulacak bir polis geçiş gücü var. Bu oluşup arazide kontrolü sağlamadığı müddetçe ben askerlerimi bırakmam diyor. Bu olacak. Şu anda bunların eğitimi devam ediyor. Aşama aşama yapılacak. En son noktası şu; son yüzde 30'luk dilim, bütün her şey bittikten sonra, demin söylediğim o dörtlü yapı, 'evet anlaşma tamamlandı' deyip, *Exit Agreement*'ı imzaldıktan sonra, en son yüzde 30 silahlarını bırakacak. Sayı henüz yok. Yani ben demin 50 bin rakamını zikrettim ama iki taraf bu noktaya gelmiş olmasına rağmen sayı üzerinde tam anlaşamadılar. Cephe 50 bin olduğunu söylüyor, devlet bunun 20 binlerde

olduğunu öngörüyor. Ama arada bir yerde herhalde bir anlaşma olup o anons edilecek inşallah. Onun üzerinden yürüyecek.

Soru: Bu, genel af ve Cephe'nin savunduğu, genel af ve referandum sonrası yüzde 30, doğru mu?

HÜSEYİN ORUÇ: Hayır. Genel affın kriterlerinin belirlenmesi. Şu şu şartlarda biz, o kriterler belirlenecek. O kriterlerden sonra süreç tamamlandığında genel af ilan edilmiş olacak. Daha sonra. Daha sonra yüzde 30'luk bir süreç olacak. Ama en önemli kriter burada referandum. Referandumdan evet çıkması lazım ki bu yapılsın.

Her yerin -sorunun devamı-, her yerin kendine göre şartları var. Şimdi benim davrandığım şekliyle Türkiye'de davransam ikinci gün sınır dışı edilirim, bu çok da doğal bir şey olur. Oradaki barış sürecinin mekanizması bu izleme heyetine çok geniş bir yetki verdi. Tarafların tamamına soru sorma imkânımız var. Genelkurmay başkanıyla görüştüm. Milli güvenlik konseyi toplantılarına girip orada konuşma, orada süreci değerlendirme imkânı buldum. Devlet başkanıyla görüştük. Cephe'nin komutanlarıyla ve Cephe'nin lideriyle görüşüp, istediğiniz her şeyi sorabilme pozisyonunda oluyorsunuz. Yani milli güvenlik konseyinin içerisine girdiğinizde... Küçük bir şey paylaşayım, böyle bir şey olsa başka yere uyar mı? Oraya o zaman uyuyordu. Duterte'yle yeni bir Filipinler ortaya çıkıyor. Duterte'yle milliyetçi yapısı çok daha öne çıkan bir Filipinler var. Yani ben 2 sene önceki gibi davranma pozisyonunda da sanıyorum olamam. Hava kuvvetleri komutanı, "Bu Müslümanlarla barış olmaz, birisiyle barışıyorsunuz sonra başka birisi çıkıyor. Onlar ortalığı karıştırıyorlar. Bu İslami Cephe'yle de şimdi anlaştık ama anlaşma sonrasında bu da bölünecek. Bu sefer biz o bölüneni muhatap alıp devam etmek zorunda kalacağız. Böyle bir şey olmaz" diye konuştu. Ben de söz aldım. Bizdeki gibi çok resmi ortam orada da. "Buradaki sorumluluk Cephe'nin değil sizin sorumluluğunuz. Bunu muhafaza etmesi gereken sizsiniz. Anlaştığınızın dışında örgütler varsa, onların yaptıklarını Cephe'ye mal etmek hakkına da sahip değilsiniz. Sizin anlaşmanız Cephe'yle. Şu anda konuştuğumuz şey de, Cephe'nin yaptıklarını ve yapmadıklarını burada konuş-

mamız lazım. Siz üçüncü aktörleri burada konuştuk muydu, o zaman biz de sizi konuşuruz. Yani sizin de böyle bir şey söylemeye hakkınız yok” dedim. Cevap vermedi, veremedi.

Yani Türkiye’de ya da başka bir memlekette herhalde hava kuvvetleri komutanına böyle sorular çok fazla sorulmaz. Sorsanız da çok ciddi karşılıkları olmaz.

Dediğim gibi oranın şartları söz söyleme imkânlarımız daha fazla. Mesela bu konuda Cephe çok daha açık. Eleştiriye çok çok çok açıklar. Bu gibi şeylerin hepsini liderinden aşağıya kadar hepsine çok rahatlıkla söyleyebiliyorsunuz. Ve kendinizi güvende hissederek bunu söylüyorsunuz. Söylediğiniz hiçbir şeyden dolayı Cephe tarafında endişe duymuyorsunuz. Bu bana mahsus olan bir şey değil. Sürecin içerisinde olan bütün herkese ve dışarıdan gelen yabancı STK’lar için de tamamı böyle. Zarar görmüş, bugüne kadar zarar görmüş üçüncü bir aktör bölgede yok. Ne tutuklanan var, ne de bölgeye geldiğinde Cephe’nin kontrolündeki yerlerde başına gelmişlik var. İşte Ufuk Bey’in söylediği Suriye’ye döndüğümüzde her şey iç içe girmiş. Ne gazetecisinin, ne sivil toplumun, ne başkasının hiçbir güvenliği yok. Hiçbirinin can güvenliği yok. Hiçbirimizin can güvenliği maalesef arazide yok. İslami kimliği taşıyan için de bu böyle, arazideki İslami gruplar açısından da aynı güvensizliği yaşıyorsunuz, diğer gruplarla ilgili de aynı güvensizliği yaşıyorsunuz.

Burada şunu söyleyeyim, Biz vakıf olarak, İHH olarak Suriye’de sanıyorum Türkiye’deki kurumların içerisinde, devleti bir tarafa bırakıyorum, en yoğun çalışan yapıyız. PYD kontrolündeki bölgelerde çalışma yapmak için de o kadar çok uğraşırız ama ne güvenliğimiz, ne bölge girişimiz müsaade ediliyor. Giremiyorsunuz. Filipinler’e geçtiğinizde böyle bir sınırınız yok. Gitmek istediğiniz her yere rahatlıkla gidiyorsunuz, ulaşıyorsunuz ve çalışma yapabiliyorsunuz.

Kadınlarla ilgili kısımda, bu barışın son döneminin mimarı kadınlar. Panel başkanı Filipinler tarafındaki panel başkanı, işte eğer imkânlar olsaydı bugün o konuşuyor olacaktı, aracılık etmek için epey bir uğraştık. Hakan Bey çok istedi. Miriam Coronel

Ferrer ismi, profesör. Hayatı da barışla ilgili, sadece Filipinler değil, dünyanın tamamında barış çalışmaları yapmış bir akademisyen. Sanıyorum bir önceki devlet başkanının barışla ilgili attığı en önemli adım, bu hanımı o komisyonun, o panelin başına getirmektir. O ayrı bir cesaretti. Ama onun yürütmesi de gerçekten çok önemliydi. Kadın elinin değdiği bir şey. Mutfağı da bir kadına emanet edilmişti barış sürecinin. Milli güvenlik konseyi altında çalışan barışın mutfağını, devletin sınırlarını yürüten yapının başında da bir hanımefendi vardı. Moro barışı bu iki hanımın devlet tarafındakini söylüyorum-, bu iki hanımın çizdiği çerçeveye yapıldı. Çok kritik noktalarda da onların olaya nasıl müdahale edip geri dönderdiklerine şahitlik ettim. Sanıyorum yürüttüğünüz ya da söylediğiniz eleştiriler Filipinler’de çok şey değil. Biraz daha kadının ön plana çıktığı bir yapı.

Soru: Benim soruma yanıt alacak mıyım? Filipinler’deki rahat bir yanıt bekliyorum. Yani Türkiye’yle kıyaslamanızı rica ettim, Türkiye’de bu mümkün olabilir mi diye?

HÜSEYİN ORUÇ: Söyledim ya hani. Örnekle söyledim.

Soru: Sanki başka soruya yanıtmış gibi hissettim.

HÜSEYİN ORUÇ: Ha yani oranın şartları başka, buranın şartları başka. Bir kere bizim hareket kabiliyetimiz oradaki iki tarafın müsaade ettiği çerçeve. O çerçeve de çok geniş. Dediğim gibi devlet başkanı ve liderden aşağıya doğru herkesle konuşma imkânı veriyor. O konuşma imkânlarında da tamamen özgürsünüz.

Soru: ... (anlaşılmadı.)

HÜSEYİN ORUÇ: Olmaz. Yani burada, Türkiye şartlarında benim ya da bu heyete verilen hareket kabiliyeti çok uygulanabilir bir şey değildir. Yani bizim gelenek-göreneklerimizde, öngörülerimizde de çok kolay kabul edilebilir... Faydalı olacağını da, bilmiyorum onu ölçmek gerekir. Ama burada olan bir şey değil, olmadı. Yani buradaki sanıyorum en geniş olan şey Akil İnanlar Heyeti’ydi. O bile belli bir çerçevede yürümek zorunda kaldı. O manada, burada ama gene bizim aldığımız bir şey değil, tarafların verdiği bir şey. Zaten üçüncü gözler taraflara saygı duyup,

onların sınırlarını zorlarlarsa üçüncü göz olamazlar. Biz karar verileni uygulayıp gözlemlemek zorundayız. Yani ben bu barışın nasıl olacağına karar vermeyeceğim. Bir belki önemli ayrıntı, bu barış iki tarafın yaptığı bir barış. Kolaylaştırıcıları var ama ne Moro ne Filipinler, üçüncü yapıları bu barışa karıştırmadılar. Moro için de bunu çok rahat söylüyorum. İşi durdurmaya çalışan oldu. Net bir şekilde, özellikle 2014'te Amerika dışarıdan bir müdahaleyle süreci durdurmak istedi, durdurdu. Çok hukuksuz yapılan bir operasyonda 44 tane özel kuvvetler askeri öldürüldü bölgede. Bu, süreci durdurdu ama işte 2018'e geldiğimizde süreç yeniden başladı.

Moro tarafında kadınların rengi var, ama Filipinler kadar yoğun değil. Moro, Moro tarafı, Moro İslami Kurtuluş Cephesi bir merkez komitesi var. Bu merkez komitesiyle idareyi yürütüyor. Benim tanıdığım örgütlerin içerisinde istişarenin, karşılıklı konuşmanın ve karar mekanizmasının en iyi olduğu yapılardan bir tanesi. Atılan her adıma bu merkez komitesinde karar veriliyor. Lider tek başına karar vermiyor. Mutlaka orada konuşuyor, orada karara bağlanıyor, oradan yürütülüyor. Bu merkez komitesi içerisinde de kadınlar var. Ama sanıyorum 60 civarında üyenin 12-13 tanesi kadın, diğerleri erkekler.

MODERATÖR: Mesut Hoca, sonra da Gülçin. Sonra da size...

Mesut Hoca: Teşekkür ederim Özge. Ben de Hüseyin Bey'e sormak istiyorum Moro deneyimiyle ilgili. Yani sizi dinleyince, daha önce de bir şeyler okumuştum, yine belki sizin kaleme aldığınız. İnsan gerçekten çok umutlanıyor. İyi yürümüş bir süreç var karşımızda. Ben kendi adıma şöyle bir şey hissettim. Yani olgusal olarak bize süreci gerçekten çok iyi anlattınız. Biraz ümitlendim o açıdan ama biraz daha böyle yapısal bir analiz yapmanızı istesem neler diyebilirsiniz? Yani başarılı bir örnek var. Bu örneği başarılı kılan işte böyle daha konjonktürel, işte o işe dahil olan aktörlerin o andaki tasarruflarıyla ilgili şeyler mi, yoksa bu işin arkasında daha hani yapısal diyelim ki özgürlükler Moro'ya ya da Filipinler'e özgü olan birtakım faktörler mi var? Yani siz kendiniz yapın ama benim aklıma gelen yani benim özellikle merak ettiğim şeyler şunlar. Bir, mesela buradaki kültür, genel kültür

diyelim ki barışa daha mı yatkın? İkincisi, aklıma gelen devletin haricindeki aktörler daha mı işte angaje, bizden farklı olarak? Ne bileyim özel bir âna mı denk düştü bu barış? İki tarafta da iyi liderlerin ortaya çıkması vs. gibi. Bunlar üzerinden bir şey yapsanız, yine ne bileyim Türkiye veya başka örneklerle karşılaştırmak üzere. Bir, ne söyleyebilirsiniz, dediğim gibi yapısal unsurlar üzerinden. İkincisi de, ben kaçırmış olabilirim ama bir sürecin sizin dahil olduğunuz ya da dışında olduğunuz zamanlarında aksadığı, tıkanıdığı yerler var mı? Buralardan nasıl çıkmış Moro'dakiler? Bir de belki, barışa yatkınlık diye bir şey var mı mesela, Müslüman toplumları karşılaştırdığımızda daha yatkın olanlar, daha az yatkın olanlar vs. diye. Teşekkür ederim.

HÜSEYİN ORUÇ: Aslında sorularda raporda tespit edilen olayların tamamen siyasallaştırılması ve o gözlükle bakılıyor olması daha çok öne çıkıyor ama bu konuda benim rahatsızlığım yok. Her türlü sorunun sorulmasında hiçbir itirazım yok. 5 yıl önce ben bu sorumluluğu alıp, İHH bu sorumluluğu kabul edip ben bölgeye gittiğimde, koyduğumuz bir temel var. Bir süreçte sorumluluk aldık ve bu sürece zarar verecek karşılaştırmalardan uzak durmamız lazım. Birbirini olumsuz etkileyecek yerler değil, olumluluklarını birileri alsın ama süreçler birbirlerinden zarar görmesinler.

Ben oraya gittiğimde de bana benzer sorular soruluyor. Bizim meselemizle orası karşılaştırılmaya çalışılıyor. Ben mümkün olduğunca bunu ellememeye çalışıyorum, çünkü iyileri alabilirsiniz ama olumsuzlukları da birbirine taşıdığınız zaman zarar veriyorsunuz, fayda vermiyorsunuz. Biz bu sorumluluğu İHH olarak aldık, devlet olarak almadık. Bir devlet temsiliyeti söz konusu değil. İHH'nın sivil bir temsiliyeti var. Bu heyet zaten öyle olmak zorunda. Öyle olursa bir anlamı var. Diğer yapıların içerisinde Türkiye'nin devlet sorumlulukları da var. Silah bırakma komisyonu ya da silahları teslim alma komisyonunda bir Türk büyükelçi var, heyetin de başkanlığını yürütüyor. Aynı zamanda da Türkiye bir büyükelçisiyle kontak ülkelerden bir tanesi Malezya sürecinde kısmen sürece dahil oldular. Çok dahil olduğunu söyleyemem ama en azından isim olarak Türkiye oradaydı. İHH'nın pozisyonu Moro İslami Kurtuluş Cephesi'nin

teklifi, Filipinler devletinin de kabul etmesiyle oluşmuş bir pozisyon idi. O yüzden biz bu konuda rahatız. Çerçevesi bu. Şöyle de yargılamak gerekiyor; herkesin kendi mekanizması var. İlla işte silah bırakmayla silah bırakmayı karşılaştırma pozisyonunda olmamalıyız. Çünkü hepsinin başka dinamikleri var. Biraz önce açtım, yansıtabilseydim bir matriks oluşturuldu. O yapılacak bu yapılacak, o yapılacak bu yapılacak ve bu bir bütün. Sadece o bütünün içerisinde biz silah bırakmayı ya da genel affi çekip işte bununla bu olur deme, doğru bir karşılaştırma olmaz. Mekanizma bir bütün.

Sorunuzun ikinci kısmına yaklaşık iki yıl önce Sabancı Üniversitesi İstanbul'da bir program yaptı ve oradaki barışın Filipinler tarafı panel başkanı, buraya da davet edilen ama gelemeyen Miriam Hanım'a soruldu. Miriam Hanım da bizim adımıza şöyle cevap verdi. "İHH'yı biz Moro İslami Kurtuluş Cephesi ve devlet olarak davet ettik, onlar da geldiler." Dünyanın neresinden İHH böyle bir davet alırsa gider dahil olur. Sivil toplum bir inisiyatif oluşturup gidip de 'ben bunun tarafıyım' deme hakkına sahip değil, pozisyona da sahip değil ve deseniz de bir anlamı yok zaten. Ancak gider bir tarafta durursunuz, taraf olursunuz. Ama iki tarafın kabul ettiği bir noktada olmanız için davetin olması lazım. Bu davet oradan geldi, biz de kabul ettik ve sürecin dahili olduk.

Müsaade ederseniz karşılaştırmalara çok girmek istemiyorum, gene zarar vermemek için. İHH'nın Kürt meselesiyle ilgili şunu söylüyoruz, bir Kürt meselesi var. Kürt meselesiyle alakalı bugüne kadar çalışmalar yaptı. Ama İHH'nın üç ayağı var. Yardım ayağı var, hak savunuculuğu ve insani diplomasi ayakları var. Daha çok yardımla ilgili kısmı biliniyor. Bizim uygulama alanlarımız Türkiye'nin dışındaki bölgeler daha ağırlıklı olmuş, o alanlarda çalışıyoruz. Ama bu mesele, özellikle ilk raporların hazırlanması, bölgede alan çalışmalarının yapılmasında İHH aktördü. İnsani yardım çalışmalarının organizasyonunda da sanıyorum en etkin yapılardan bir tanesi hâlâ İHH ve birçok bölgeye ulaşım oralarda yardım yapma imkânına sahip oluyoruz.

Meseleyi gündeme getirmek de önemli bir şey. Çok derin girmeden ama Moro'da da önemseydiğim noktalardan bir tanesi. Bütün

herkesin sürece dahil edilmesi, bütün aktörlerin sürece dahil edilmesi fikri de ilk İHH'dan çıkmış idi bizim tarafta. Sanyorum bu da kabul gören önemli pozisyonlardan bir tanesi oldu.

Bu barışın arkasında yapısal olarak neler var? Bir kere özgün bir yapı. Bizim burada süreci tıkadığını düşündüğümüz milli ve yerli olma Moro'da tam tersi işliyor. Milli ve yerli olması aslında çözümün ana yapısı olmuş. Bölgede çıkarları olan hiç kimse, hiçbir yapı, hiçbir devlet sürece karıştırılmamaya çalışılmış. Özellikle Müslümanlar hem Cephe hem diğerleri, yabancı aktörlerin bölgeye girmesine müsaade etmemişler. İşte bölgemizde, Ortadoğu'da son dönemde yaşadığımız ve her tarafın yanmasının ana sebeplerinden olan IŞİD bölgede olamadı. Mevzi olarak çalışmaya çalıştı ama olamadı. Olamamasında belki dışarıdan gözlerin bölgede olmasının da önemli bir etkisi vardı. Ben son iki yıl içerisinde hem Filipinler devletini hem de Moro Kurtuluş Cephesi'ni IŞİD'in tehlikeleriyle alakalı defalarca uyardım. IŞİD bölgeye geldiği zaman bir öngörüyle önlemler alındı. Süreci balatalamasına müsaade edilmedi. En yapısal şey dediğimizde sanyorum bu geliyor.

İkincisi, barışla ilgili sürece bizim tespit ettiğimiz, oradan aldığımız şeylerden bir tanesi, bütün aktörlerin dahil edildiği bir süreç yürüttü İslami Cephe. Tek başına bir yapı değil, bölgede bir sürü yapı var. Daha içine girdiğinizde etnik farklılıklar var. 13 ana etnik grup var Moro'ların arasında. 13 ayrı dil konuşuyorlar. Bunların hepsinin ortak konuştuğu bir dil de yok. Ama dışarıdan biz bir Moro fotoğrafı görüyoruz. Kendi içlerinde tarihsel sıkıntıları, problemleri de var. Cephe'nin en önemli başardığı şey, bu etniklerin tamamının etnik kimlikleriyle değil, Morolu olma üst kimliğiyle bu sürecin içerisine dahil olmaları. Zaten çok ısrar edilen ve kesinlikle ödün verilmemesi noktasında durulan bir Bangsamoro Parlamentosu vasıtasıyla Moro'nun idare edilmesi, ki bu farklılıkların tam temsiliyeti olabilsin. Orada da gene hanımlarla ilgili bir özel kota konuldu. Sonuçta erkek dominant bir toplum var. Savaş ortamları bunu zaten getirirler. Her savaş ortamında bu vardır. Hanımların temsiliyetiyle ilgili bir kadın kotası konuldu. Bu 80 kişinin içerisinde bir kadın kotası olacak. Bu, temsiliyeti de oluşturuyor.

Şunu da gördük. Barışı büyük yapı yapıyor ama küçük yapılar bunu bozma potansiyelini her zaman ellerinde tutabiliyorlar. Onun için küçük büyük demeden herkesin işe katılmasını, süreci sahiplenmesini sağlamak gerekiyor. Cephe'nin önemli yaptığı işlerden bir tanesi o oldu. Diğerlerinin aleyhine hiçbir açıklama yapmadı. Sürekli onları davet etti. Geçen 17 yıllık süre içerisinde de, sadece bir figür dışında, siyasi bir figür dışında herkes barışı destekler pozisyona geldiler. Kimisi direkt içerisine dahil oldu, kimisi bu barışın baltalanmasına müsaade etmeyeceğiz dediler. Yani kendi tarafını tam temsil pozisyonunda tutmayı başardı.

Bir de mecburiyetler var. Belki yapısal konumda en önemli, altı çizilecek şeylerden bir tanesi de bu. Cephe'nin liderine El Cezi-re sordu, 'niye acele ediyorsunuz barışla ilgili' diye. O da cevap olarak dedi ki, "Ben 50 yıldır ormanda savaşıyorum". Üniversitenin son sınıfından ayrılmış, mücadeleye başlamış. Şimdi 70'li yaşlara yaklaşmış, hâlâ ormanda savaşmaya devam ediyor. "Bu dönem içerisinde 300 bin insanım öldürüldü. 2,5 milyon insan muhacir oldu, ülkeden gitti. Eğer acele etmezsem zaten barış yapacak bir topluluk da kalmayacak." Bu çok önemli bir dayanak. Karşı tarafa karşı sizi bu güçsüz kılıyor olabilir. Bu bir denge. Ama karşı taraf da biliyor ki, sadece bu değil, geriye kalanlarda da çok ciddi bir direniş hâlâ mevcut. Onlarla devam ediyor. Bu çatışma bitmez. O dengeyle yürüttükleri bir yapı.

Bu kültür de şuradan gelmiş. Ana yapı Moro Milliyetçi Cephe Nur Misvari devletle barıştığı zaman, o zaman Selamet Haşimi dışarıda ve daha küçük bir yapı. '96 anlaşmasını Nur Misvari imzaladığı zaman Selamet'e bir elçi göndermiş ve bununla ilgili görüşünü sormuş. O da "Ben bu anlaşmayı imzalamam. Bu bizim anlaşmamız değil. Ama bu anlaşmayı bozacak da hiçbir şey yapmam." Bu oluşturduğu kültür, diğer grupların hepsinde de aslında bir gelenek haline gelmiş. Çok önemli bir isim. Bizim coğrafyamızda bilmediğimiz, çok az tanıdığımız bir isim Selamet Haşimi. Ama çalışılması gereken bir isim olduğunu düşünüyorum. Tanımak gerektiğini düşünüyorum.

Barış gerçekten hayat tarzı. Yatkinlik var mı? Sanıyorum bunun cevabını demin vermiş idim. Gene Selamet'in bir sözü. "Yapılan

tüm savaşlar barışa ulaşmak için olmalı.” Bu çok net bir şekilde pozisyonunuzu belirliyor. Buna yatkın bir topluluk var. Devlet tarafında inişler çıkışlar var. Ama Moro tarafında çok istikrarlı bir süreç. İşte bir Marcos dönemi, ‘86’ya kadar olan süreçte ED-SA’ya (Marcos’un yıkıldığı Halk Hareketi) kadar, Marcos’un gidişine kadar olan bir süreç var. Onun siyaseti barış yapmak. Ama bu barış döneminde de karşıdaki yapıyı parçalayıp zayıf hale getirmek üzerine kurgulanmış bir devlet siyaseti var. Onunla da yol alamıyorsunuz, barış olmuyor. Ondan sonraki süreçlerde de başkanların bir kısmı barış istemiş, bir kısmı savaş tercih etmişler. Bir önceki devlet başkanı Aquino’ya geldiğinde, onun hayat tarzı Cephe’nin bakışına çok uygun. Barış isteyen bir yapısı var ve bu barış getirdi.

Tek adamlık gerçekten tehlikeli bir şey. İşte onu Moro’da görüyorsunuz. Sürekli savaş ve barışı bu yapıyor. Filipinler’in idaresi, özellikle ‘86 sonrası devlet başkanı tarafından idare ediliyor. Partiler yok. Partiler güçlü değiller. Bir adam seçiliyor, o adam 6 yıl boyunca ülke siyasetini istediği şekilde yürütebiliyor. 7. senesi de yok. Sadece bir sefer seçiliyor. 6 yıl görevde kalıyor, 7.yıl tamamen başka bir renk gelebiliyor. Parlamentodaki partiler de gelen lidere göre şekilleniyor. Bir önceki dönemde liberal olan Duterte’yle milliyetçi oluyor, o şekle bürünüyor, öyle yürüyorlar. Onun için karşı tarafta istikrar yok. Yani Filipinler devletinde bir istikrar yok. O istikrarı yakaladıkları noktada da bu barış anlaşması ortaya çıkmış oldu. Tıkanıklıklar oluyor. Çok ciddi tıkanıklıklar oluyor. 2014’te Amerika’nın direkt kendi askerleriyle de yaptığı bir müdahalede, demin söyledim, 44 kişi öldürüldü. O süreci durdurdu. Milliyetçi bir hava oldu. Cephe bu konuda yüzde yüz haklıydı. Ateşkes anlaşmalarını bozan taraf devlet oldu. Ama [Cephe] bunu dile getirmedi. Yüksek sesle söylemedi. Mecliste, Senatoda geldi, kendini savundu. Barış zeminini kaybetmemek için yüksek sesle devlet şuçlu demedi. Herkes bildi ki burada Moro İşlami Kurtuluş Cephesi’nin hatası yok. Ama o tarafta da 44 tane askerin hayatı var. Oluşmuş bir atmosfer var. Sessizliği tercih ettiler, sabırla beklediler ve yürüdüler.

Marawi işgal girişimi, bana göre Amerika müdahalesiyle IŞİD'in bölgeye gelmesiydi. Marawi'de geçen sene mayıs ayında bir başkaldırı oldu. Tek Müslüman şehirdir bütün Filipinler'de. Bütün şehir yıkıldı. Ama önceki uyarılarda hem devlet hem de Moro İslami Kurtuluş Cephesi bunun başka bir şey olduğuna halkı ikna etti, süreç etkilenmedi, böyle yüründü. Bana göre bunlardan çok daha tehlikeli olan kırılma da, son kanunlaşma, anlaşmanın kanuna geçme dönemiydi. Bunların içerisinde Cephe'nin kırmızı çizgileri geçildi. Cephe için çok önemli bir şey idi bu. Buna rağmen demin söylediğim çözümle yola devam etmeyi tercih ettiler. 'Masayı devirmeden, tüm imkânları kullanalım, en azından bu geçiş döneminin sonuna kadar bakalım devlet gerçekten sözlerini tutacak mı tutmayacak mı?' Kanun kanun bir kere. Yani bu anayasa hükmüne gelmiş, referandumla kabul edildiği için değişikliği de ancak referandumla yapılabilecek çok güçlü bir yasa. Başkanlar size ne kadar söz verirlerse versinler. Duterte bunların yerine getirileceğine söz veriyor. Ama 2020'de Duterte olmayacak, başka bir devlet başkanı olacak. Onunla süreci bitirmek zorunda kalacaklar. O yerine getirecek mi, getirmeyecek mi? Cephe açısından çok büyük bir risk bu. Buna rağmen barışı tercih ettiler ve yol yürüdüler.

Başka... Evet. Siyasilerin kaygıları bu süreci, özellikle kanunlaşmayla ilgili, elbette şimdi tarif ettiğimiz özerklik aslında şu anda mevcut olmayan bir özerklik. Dünyanın hiçbir yerinde bu genişlikte, devrimci örgütlerle yapıp da oluşturulmuş bir özerklik yoktur. Filipinler tarafında yapıların önemli bir kısmı bunu bir özerk yapı değil, bir alt devlet olarak algılıyorlar. Çok uzun bir anlaşma. Kanun da oldukça uzun. Haklarına baktığınız zaman da gerçekten çok ciddi manada geniş bir hak, anlaşmada var idi. Bunu da o siyasiler özellikle de milliyetçi yapıların güçlü olduğu bölgelerin siyasetçileri istemediler. O siyasi kaygılarıyla, tam karşılığı onun da bu anlaşmanın kanunlaşmasında törpülenmeler, öyle oldu. Bu konularda daha önce söylemedim ama benim görüşüm, eğer devlet başkanı isteseydi bu törpülenmeleri engelleyebilirdi.

Siyasi bir gelecek korkusu yok. Çünkü dediğim gibi bir sefer seçiliyor zaten. Barışı yaptı yaptı. Barışı yapan olarak tarihe yazıla-

cak. Bunun da bedelini ödemeyecek. Bir daha hesap vermeyecek. O bunu tercih etmedi. Törpülenmiş olan bir yasa. Ve kendinin şöyle bir politik şeyi var: Sadece Moro barışını yapan değil, diğer bütün iç çatışmaları çözeceğini düşündüğü bir federal yapıya Filipinleri kavuşturmak istiyor. O federal yapı, onunla ilgili de anayasa komisyonu çalışmaya devam ediyor. O federal yapıya bir basamak olması için Moro'daki, bu anayasa değişikliğini, kanun değişikliğini ya da kanunu basamak yaptı. Federasyonla da diğer hakları vereceğini vadetti. Bunun için bir açık kapı bıraktı da öyle müdahale etmedi, diye düşünüyorum.

Bir sorunun cevabını, kişisel de verebilirim. Bunu İHH olarak bir kere yaptık. 50 TIR'ın üzerinde bir insani yardımın PYD denetimindeki bölgelerde dağıtımını yaptık. Yerel kurumlarla yaptık. Sonrasında o yapı işlemedi bir kere daha. Ama her türlü işbirliğine açık İHH. Böyle bir zemin bulursak, biz o alanda da ekiplerimizin güvenliği, malzemelerimizin güvenliği garanti olduğu müddetçe çalışabiliriz. Onda bir problemimiz yok.

ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜ VE SİVİL TOPLUM: Türkiye'nin Kürt Çatışması ve Çözüm Süreci (2013-2015) Cuma Çiçek

Giriş

Kürt meselesinde yeni şiddet dalgası 2015 Temmuz ayından bu yana devam ediyor. Çatışmaların sonlanması ve toplumsal barış inşası konusunda kamuoyunda büyük umutlar yaratan 2013-2015 Çözüm Süreci 7 Haziran 2015 Genel seçimlerinin ardından sona erdi. Temmuz ayının sonlarıyla birlikte yeniden başlayan çatışmalar geçmişten farklı olarak kentsel alanlarda yoğunlaştı ve son üç yıl içerisinde geçmişle kıyaslanmayacak ölçüde çok sayıda can kaybına² sosyo-ekonomik ve mekânsal yıkımlara neden oldu.³ Bu dönemde ayrıca milletvekilleri ve belediye başkanlarının tutuklanması, yüze yakın belediyeye kayyımların atanması, Kürt meselesine duyarlı onlarca Sivil Toplum Kuruluşunun (STK) ve medya kuruluşunun kapatılması hem sivil toplum alanında hem de siyasi alanda oluşan birikime büyük bir darbe vurdu.

² Devletin resmi haber ajansı olan Anadolu Ajansı verilerine göre Temmuz 2015 tarihinden Ocak 2017 tarihine kadar yurt içi ve yurt dışında yapılan operasyonlarda 823 güvenlik görevlisi ve 343 sivil vatandaş hayatını kaybederken, 10.000 civarında örgüt üyesi ya hayatını kaybetti ya da ciddi şekilde yaralandı. Okur, Yunus, “Terör örgütü PKK’ya 557 günde ağır darbe,” *Anadolu Ajansı*, 31.01.2017, <http://aa.com.tr/tr/turkiye/terror-orgutu-pkkya-557-gunde-agir-darbe/738313>, erişim tarihi: 11.05.2017.

³ United Nations, *Report on the human rights situation in South-East Turkey: July 2015-December 2016*, United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, New York, February 2017, http://www.ohchr.org/Documents/Countries/TR/OHCHR_South-East_TurkeyReport_10March2017.pdf, erişim tarihi: 26.04.2017.

Türkiye toplumu çok ağır sonuçlar yaratan kentsel çatışmaların neden olduğu sosyo-politik depremin şokunu atlatabilmişken, 15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleşen askeri darbe girişimiyle ikinci bir siyasi ve toplumsal sarsılma yaşadı. Darbe girişimi sonrası başlayan ve iki yıl süren Olağanüstü Hal Yönetimi uygulamaları kapsamında hukukun askıya alınması, yüzlerce muhalif STK'nın ve medya kuruluşlarının kapatılması, yüzü aşkın gazetecinin tutuklanması, darbe girişimiyle ilişkisi olmayan muhalif akademisyenlerin üniversitelerden ihraç edilmesi, düşünce ve ifade özgürlüğü ile örgütlenme hakkı başta olmak üzere Türkiye demokrasi geleneğinde onarılması güç tahribatlara neden oldu.

Türkiye'de sosyo-politik alanda büyük bir deprem yaşanırken, öte tarafta Kürt meselesinin jeopolitik denkleminde önemlikarımlar yaşandı. Suriye'nin kuzeyinde bulunan Kürt coğrafyasında Kürdistan Topluluklar Birliği'nin (*Koma Civakên Kurdistanê* - KCK) "kardeş" örgütü olan Demokratik Birlik Partisi'nin (*Partiya Yekitiya Demokratîk* - PYD) liderliğinde *de facto* otonom Kürt bölgesi coğrafi olarak dikkate değer ölçüde genişledi. Suriye Kürtleri hem askeri alanda hem de siyasi alanda önemli ilerlemeler kaydetti. Öte yanda, Irak'ta 2003 yılından bu yana yarı-bağımsız bir devlet gibi işleyen Irak Kürdistan Bölgesi'nde (IKB) bağımsızlık arayışları bu dönemde arttı. 25 Eylül 2017 tarihinde hem IKB bünyesindeki Duhok, Erbil ve Süleymaniye vilayetlerinde hem de Kerkük gibi tartışmalı bölgelerde "Bağımsızlık Referandumu" yapıldı. Referanduma yaklaşık 4,6 milyon seçmenin %72'si katılım gösterdi ve %92,73 oranıyla "Evet" oyu verdi.⁴

Yukarıda özetlenen dinamikler Türkiye'de Kürt meselesi bağlamında toplum olarak önemli bir yol ayrımına geldiğini gösteriyor. Sınır-ötesi bir bağlamda Kürt alanının⁵

⁴ Rudaw, "Resmi Sonuç - Yüzde 92.73 Evet", 27.09.2017, <http://www.rudaw.net/turkish/kurdistan/270920177>, erişim tarihi: 12.10.2017.

⁵ "Kürt alanı" (*espace kurde*) ya da "Kürt sahası" (*sphere kurde*) konseptlerini Jean-François Pérouse'dan ödünç alarak kullanıyorum. Bu konseptler Kürt mobilizasyonunun değişken ve akışkan olan coğrafi, kültürel, ekonomik ve politik sınırlarına dikkat çekiyor. Pérouse, Jean- François, "Reposer la 'questionkurde'", içinde, Semih Vaner (Dir.), *La Turquie*, Paris, Fayard, 2005, 357-387.

kayganlaştığı ve kırılğanlaştığı bir dönemde Türkiye ya Kürt meselesini barışçıl-demokratik yollarla çözüp her geçen gün artan belirsizliğin içine gömülen bölgede bir demokrasi, barış ve istikrar adasına dönüşecek ya da bu belirsizliklerin ve yarattığı çatışmaların bir parçası olarak kalmaya devam edecektir.

Dünyada farklı zaman ve mekânlarda meydana gelen ülke içi çatışmaların gösterdiği üzere, şiddetin sonlanması ve toplumsal barış inşası tek başına çatışmaya doğrudan katılan aktörler arası diyalog ve müzakere süreçleriyle mümkün olmuyor. Türkiye’de 1999-2015 döneminde yaşanan üç diyalog süreci de bu durumu teyit ediyor.⁶ Çatışan aktörler kadar, toplumun farklı katmanlarında bulunan, başka bir ifade ile sivil toplum alanında bulunan aktörler arası diyalog ve uzlaşma süreçleri de önem arz ediyor. Ekonomik, sosyal, kültürel, siyasal, psikolojik gibi alanlarda çatışmaların neden olduğu sorunların aşılmasını hedefleyen “toplumsal barış inşası” çalışmalarını ülke içi çatışmaların sonlanmasında kritik bir işlev görüyor.

Bu çalışmada, STK’ların Kürt meselesinde çatışmaların sonlanması ve toplumsal barışın inşasına dönük pozisyonları ve kapasitelerini analiz ediliyor. Bu kapsamda, 2013-2015 Çözüm Süreci’nde STK’ların çatışma çözümü ve toplumsal barış inşasına dair çalışmalarının muhasebesi yapılıyor. Hem başarısızlıkla sonuçlanan Çözüm Süreci’nde hem de olası bir müzakere sürecinde STK’ların yeri ve rolü, yine STK’ların gözüyle analiz ediliyor.

Araştırma yöntemi olarak nitel araştırma tekniği kullanıldı ve 15 Mayıs – 30 Temmuz 2017 tarihleri arasında Diyarbakır, Van, İstanbul ve Ankara şehirlerinde bulunan toplam 45 STK ve üç uzmanla yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme yapıldı. Kurumlar seçilirken, çatışma çözümü ve uzlaşma inşası konusunda STK’ların yedi temel fonksiyonu baz alınarak, esas olarak Çözüm Süreci’nde bu fonksiyonlardan herhangi birini ya da birkaçını yerine getirmiş STK’lar tercih edildi. Çözüm Süreci’nde faaliyet yürütmenin yanı sıra, mümkün olduğunca farklı alanlarda faaliyet yürüten, farklı sosyo-politik motivasyonlara sahip

⁶ Bu üç diyalog sürecinin ayrıntılı bir sunumu için bkz.: Çiçek, Cuma, *Süreç: Kürt Çatışması ve Çözüm Arayışları*, İstanbul: İletişim, 2018.

STK'lar ile görüşülmeye çalışıldı. Çatışmaların yoğunlaştığı Kürt alanının sesini yansıtmak amacıyla bölgesel metropoliten bölge niteliğine sahip Diyarbakır ve Van şehirleri seçildi. Türkiye ölçeğindeki genel eğilimi anlamak amacıyla da sivil toplum çalışmalarının yoğunlaştığı, ülke ölçeğinde etkide bulunma kapasitesi olan iki başat şehir olarak İstanbul ve Ankara tercih edildi.

1. Çatışma Çözümü ve STK'lar: Teorik Bir Çerçeve

Çatışma çözümü ve toplumsal barış inşası konusunda öne çıkan isimlerden biri olan J. P. Lederach, *Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies* (Barışı İnşa Etmek: Bölünmüş Toplumlarda Sürdürülebilir Uzlaş) adlı eserinde⁷ barış inşasına dönük müzakere süreçlerini ve aktörlerini üç düzeyde gruplandırıyor: Üst-düzye liderlik, orta-düzye liderlik ve toplumsal düzeyde liderlik.

Buna göre, üst-düzye liderlik kapsamında süren müzakereler yüksek düzeyde görünürlükleri olan askeri, siyasi ya da dini liderler arasında gerçekleşir. Yüksek düzeyde gerçekleşen bu müzakerelerde esas olarak ateşkes ve silahsızlanma gibi konular ele alınır ve yine yüksek düzeyde görünürlüğü olan tek bir arabulucu tarafından yönetilir.

Orta-düzye liderlikte müzakereler çeşitli sektörlerde saygı duyulan yöneticileri, etnik ya da dini liderleri, akademisyenleri, entelektüelleri ve sivil toplum alanında öne çıkan isimleri kapsar. Bu düzeyde sürdürülen müzakereler sorun-çözme çalıştayları, çatışma çözümü eğitimleri, barış komisyonları, alt komisyon çalışmalarları gibi faaliyetlerden oluşur.

Son olarak, toplumsal düzeydeki liderler yerel düzeyde bulunan liderlerden, STK yöneticilerinden, kanaat önderlerinden, eğitim ve sağlık alanı gibi kamu hizmeti sunan kuruluşların yöneticilerinden oluşur (Bkz. Şekil 01).

⁷ Lederach, John Paul, *Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies*, Washington, D.C., United States Institute of Peace Press, 1999, s. 39.

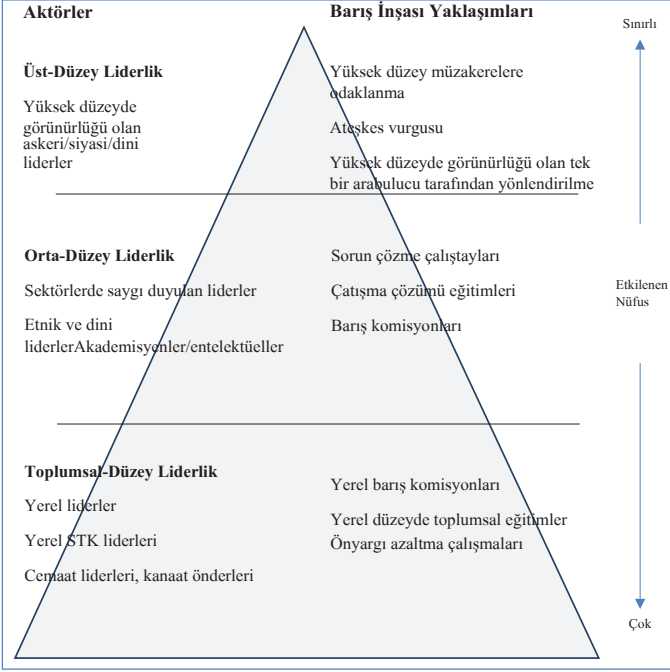
Lederach'in geliştirdiği model, çatışma çözümü ve toplumsal barış inşası çalışmalarının çok ölçekli ve çok aktörlü bir süreç olduğunu göstermesi açısından önem taşıyor. Ayrıca, model her ölçekte etkilenen nüfus büyüklüğünü dikkate alarak özellikle orta-düzye ve toplumsal-düzye liderlik alanlarındaki toplumsal ilişkilenmelerin ve müzakerelerin en az üst-düzye liderlik alanındaki barış çalışmaları kadar önem arz ettiğini gösteriyor. Bu anlamda çatışma çözümü ve toplumsal barış inşası çalışmalarında orta düzeyde ve toplumsal düzeyde bulunan aktörlerin ve bunların rollerinin önemini vurguluyor.

Çatışma döneminde ortaya çıkan korkuların ve tehditlerin ortadan kaldırılması, farklı toplumsal grupların algılarının dönüştürülerek sosyal kutuplaşmaların giderilmesi, kısacası "toplumsal barışın" inşası, çatışma çözümü ve uzlaşma sürecinin toplumsallaştırılmasına⁸ ve toplumsal mutabakat inşasına⁹ bağlı. Lederach tarafından geliştirilen bu yaklaşımda da görüldüğü üzere hem orta-düzye hem de toplumsal-düzye çalışmalarının en kritik aktörlerinden birini oluşturan STK'lar toplumsal uzlaşma sürecinin inşasında önemli bir rol oynuyor.

8 Çelik, A. Betül ve Mutluer, Nil, "Toplumsal Barış ve Barış Süreci'nin Toplumsallaşması," içinde: Necmiye Alpay & Hakan Tahmaz (der.), *Barış Açısını Savunmak: Çözüm Sürecinde Neler Oldu?*, İstanbul, Metis Yayınları, 2015, 59-75.

9 Çelik, A. Betül, "Kürt Meselesini Dönüştürmede Toplumsal Mutabakat İhtiyacı: Neden, Nasıl, Kimle?," içinde: Murat Akbaş (der.), *Çatışma Çözümleri ve Barış*, İstanbul, İletişim Yay., 2014, 131-152.

Şekil 01: Barış İnşası Yaklaşımları ve Aktörler

Kaynak: Lederach, John Paul, *Building Peace: Sustainable Reconciliation in Divided Societies*,

Washington, D.C., United States Institute of Peace Press, 1999, s. 39.

Öte yandan, son yıllarda ortaya çıkan deneyimlerin de gösterdiği üzere STK'lar üst-düzye liderlikte de kritik bir rol oynayabiliyorlar. Örneğin, Filipinler'de Bangsamoro bölgesi üzerine hükümet ile Moro İslami Kurtuluş Cephesi (*Moro Islamic Liberation Front - MILF*) arasında onyıllardır süren ve 100.000'den fazla insanın ölümüne neden olan çatışmalar İngiltere, Japonya, Suudi Arabistan ve Türkiye devletlerinin yanı sıra dört uluslararası STK'nın dahil olduğu bir devlet-STK karma yapısının arabuluculuğuyla sonuçlandı. Londra merkezli Uzlaştırma Kaynakları (*Conciliation Resources*), Cenevre merkezli İnsani Diyalog Merkezi (*Center for Humanitarian Dialogue*), Endonezya merkezli Muham-

mediye ve Roma merkezli Sant'Egidio Cemaati (*Community of Sant'Egidio*) Filipinler Barış Süreci'ne önemli katkılar sundular.¹⁰ Filipinler'de oluşturulan Uluslararası Temas Grubu (*International Contact Group*) “devlet ile devlet dışı aktörlerin birlikte yer aldığı ve daha önce benzeri olmayan karma bir mekanizma”¹¹ ile barış çalışmalarında önemli bir referans oluşturdu. Filipinler'de sağlanan anlaşmanın izlenmesi aşamasında da STK'lar kritik bir rol oynadı, oynuyor. Anlaşma sonrası tarafların atacağı adımların barış anlaşmasına uygunluğunu izleme ve raporlamadan sorumlu olan “Üçüncü Taraf İzleme Ekibi” (*Third-Party Monitoring Team – TPMT*) içerisinde Türkiye'den İnsan Hak ve Hürriyetleri ve İnsani Yardım Vakfı (İHH) da bulunuyor.¹² TPMT tarafsız bir uluslararası aktör başkanlığında, devlet ve MILF tarafından önerilen birer yerel birer de uluslararası STK'dan oluşuyor.¹³

Filipinler-Bangsamoro'daki gibi Endonezya-Açe çatışmasında da sivil toplum üst-düzyer liderlik alanında kritik bir rol oynadı. Endonezya'daki 30 yıllık çatışmalar, Finlandiya'nın eski başkanı Martti Ahtisaari'nin liderliğinde kurulan ve bir uluslararası STK olan Kriz Yönetimi İnisiyatifi'nin (*Crisis Management Initiative - CMI*) arabulucu olduğu beş tur görüşme süreci sonucunda uzlaşma sağlandı.¹⁴ Ayrıca, müzakere süreci içerisinde Ahtisaari tarafından geliştirilen “her konuda anlaşma sağlanmadan hiçbir konuda anlaşma sağlanmış sayılmaz” ilkesi, barış çalışmaların-

10 Democratic Progress Institute (DPI), *Briefing: International Contact Group for the Southern Philippines Peace Process*, Democratic Progress Institute, 2014; Söylemez, Hatice, *Moro: Uzakdoğu'da Bir Bağımsızlık Mücadelesi*, İstanbul, İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, 2016, s. 146-148.

11 Democratic Progress Institute (DPI), *Çatışma Çözümünde Filipinler Deneyimi' Konulu Karşılaştırmalı Çalışma Ziyareti Raporu*, Londra, Democratic Progress Institute, 2016, s. 20.

12 DPI, age., s. 40; Söylemez, age., ss. 151-152. Bu deneyimin ayrıntılı bir sunumu için İHH Başkanı Hüseyin Oruç tarafından kaleme alınan kitap içindeki ilgili bölüme bakınız.

13 DPI, age., s. 40.

14 Aspinall, Edward, *The Helsinki Agreement: A More Promising Basis for Peace in Aceh?*, PolicyStudies No. 20, Washington, D.C., East-West Center, 2005.

da önemli bir referans haline geldi. Britanya-Kuzey İrlanda barış sürecinde Tony Blair hükümetinin temsilcisi olan ve tüm süreci doğrudan yöneten J. Powel tarafından

“bisiklet teorisi” olarak formüle edilen “müzakere sürecini canlı tutma” yaklaşımını¹⁵ Ahtisaari yukarıda formüle edilen ilkeyle hayata geçirdi. Buna göre, tarafların pozisyonları arasındaki uzlaşmaz görünen farklılıklar ancak müzakere süreci canlı tutularak giderilebilir ve bu ilke bu canlılığı sağlamıştır.¹⁶

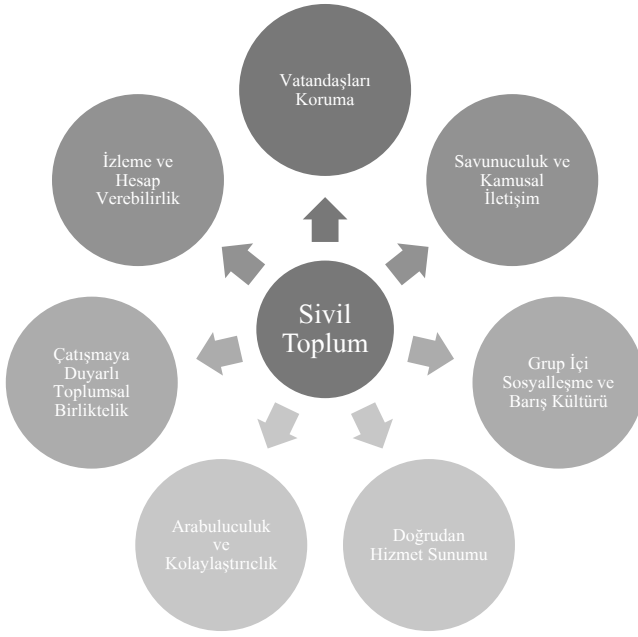
Özetle, STK’lar çatışma çözümü ve barış inşasında her üç düzeyde de önemli roller oynuyor. Dahası, son yıllarda STK’ların dahil olduğu barış süreçlerinde ortaya çıkan deneyimler, çatışma çözümü ve uzlaşma inşası konusunda önemli referans oluşturmaya başladı.

Toplumsal uzlaşma inşasında STK’ların spesifik rolleri üzerine çalışan T. Paffenholz ve C. Spurk bu örgütlerin yedi işlevinin altını çiziyor: **(1)** vatandaşların korunması, **(2)** izleme ve hesap verebilirlik, **(3)** savunuculuk ve kamusal iletişim, **(4)** grup içi sosyalleşme ve barış kültürü, **(5)** çatışmaya duyarlı toplumsal birliktelik, **(6)** arabuluculuk ve kolaylaştırıcılık ve **(7)** doğrudan hizmet sağlama/sunma (Bkz. Şekil 02).¹⁷

15 Powel, Jonathan, *Teröristlerle Konuşmak: Silahlı Çatışmalar Nasıl Sona Erdirilir?*, İstanbul: Aykırı Yayıncılık, 2014.

16 Aspinal, age., ss. 22-23.

17 Paffenholz, Thania&Spurk, Christoph, “Civil Society, Civic Engagement, and Peacebuilding,” *The World Bank Social Development Papers: Conflict Prevention and Reconstruction*, Paper No. 36, Washington, DC, October 2006; Paffenholz, Thania&Spurk, Christoph, “A Comprehensive Analytical Framework,” içinde, Thania Paffenholz (ed.) *Civil Society and Peacebuilding: A Critical Assessment*, Boulder, Lynne Rienner Publishers, 2010, 65-76. Bu eser içerisinde, STK’ların yedi temel işlevi baz alınarak Guatemala, Kuzey İrlanda, Bosna Hersek, Türkiye, Kıbrıs, İsrail/Filistin, Afganistan, Nepal, Sri Lanka, Somali ve Nijerya vakaları derinlemesine ele alınıyor. Ayşe Betül Çelik’in Türkiye üzerine yaptığı çalışma Kürt meselesi bağlamında ortaya çıkan çatışmaların sonlanması ve toplumsal barış inşası konusunda STK’ların rolleri, hangi işlevlerin ne düzeyde geliştiği ve neler yapılması gerektiği konusunda dikkate değer bir analiz sunuyor. Bkz. Çelik, A. Betül, “Turkey: The Kurdish Question and the Coersive State,” içinde, Thania Paffenholz (Ed.), *Civil Society and Peacebuilding: A Critical Assessment*, Boulder, Lynne Rienner Publishers, 2010, 153-179.

Şekil 02: Çatışma çözümü ve toplumsal barış inşasında STK'ların yedi temel işlevi

Vatandaşların korunması işlevi, sivil vatandaşların yaşamlarını, özgürlüğünü ve mülkiyetini çatışma dönemlerinde devlete ya da devlet dışı otoritelere karşı korumayı kapsıyor. Silahların girmesine izin verilmeyen barış alanlarının oluşturulması, mayınların kaldırılması, çocuk askerlerin silahsızlandırılarak toplumsal yaşama katılımlarının sağlanması, vatandaşların korunması bağlamında öne çıkan çalışmalar olarak örnek verilebilir.

İzleme ve hesap verebilirlik işlevi, başta devlet aygıtı ve hükümet olmak üzere çatışmalarda yer alan aktörlerin faaliyetlerini izlemeyi ve tespit etmeyi kapsıyor. Örneğin, STK'ların çatışmalardan kaynaklanan insan hakları ihlallerinin ve sorumlularının tespit edilmesi ve ilgili aktörlerden hesap verme zorunluluğunu talep etmeleri bu işlev kapsamında değerlendirilebilir.

Savunuculuk ve kamu iletişimi işlevi, STK'ların çatışmaya ilişkin bilgileri kamu yararını ve vatandaşların –özellikle dışlanmış grupların- çıkarını dikkate alarak kamuoyuna sunma ve yayma çalışmalarını kapsıyor. Bu konuda çatışmalardan kaynaklı çocuk ölümleriyle ilgili toplumsal farkındalığı artırmaya dönük kampanyalar, barış görüşmelerinin yeniden başlaması için kitlesel hareketlilik ya da siyasi aktörler nezdinde lobicilik faaliyetleri örnek olarak gösterilebilir.

Grup içi sosyalleşme işlevi, STK'ların barış kültürünü farklı toplumsal gruplar içinde yayma yönündeki çalışmalarını kapsıyor. Bu konuda farklılıklar arası diyalog, birlikte yaşama konularında yapılan radyo ya da televizyon programları/dizileri, sokak tiyatroları, spor etkinlikleri, müzik festivalleri ya da okul kitaplarının ayrımcı fikirlere arındırılması gibi çalışmalardan bahsedilebilir.

Çatışmaya duyarlı toplumsal birliktelik işlevi, çatışan kesimlerin toplumda bir arada eşit yurttaşlar olarak yaşayabilmesinin alt yapısını oluşturmaya dönük çalışmaları kapsıyor. Bu işlev esas olarak eski ve yeni hasım gruplar arasında yapılan ortak etkinliklere odaklanıyor. Birbirine karşıt siyasi fikirlere sahip olanların bir araya getirilmesi, çatışmanın farklı taraflarında yer alıp yaşamlarını yitirenlerin ailelerinin bir araya getirilmesi ya da bu aileler tarafından başlatılan ortak barış girişimleri sosyal uyum bağlamında örnek olarak verilebilir.

Arabuluculuk ve kolaylaştırıcılık işlevi, çatışan grup ile devlet arasında ya da çatışan grupları destekleyen farklı toplumsal gruplar arasında yerel ve ulusal düzeyde diyalog geliştirilmesine dönük çalışmaları kapsıyor. Örnek olarak, alıkonulan askerlerin serbest bırakılması için girişimde bulunmak, ateşkes ilanı ya da şiddetsiz günler için çatışmanın aktörleri ile görüşmek, çatışan aktörler arasında yürüyen diyalog ve müzakere sürecine gözlemci olarak dahil olmak gibi faaliyetler verilebilir.

Son olarak *hizmet sağlama işlevi*, çatışma dönemlerinde veya sonrasında mağdurlara sosyal, tıbbi, hukuki, iktisadi vb. alanlarda sunulan hizmetleri kapsıyor. Hizmet sunumu, çatış-

malarda yerinden edilmiş kişilere gıda yardımıyla bulunmak ve hukuki ya da psikolojik destek sunmaktan, işkenceye maruz kalmış kişilere doğrudan sağlık hizmeti sunmaya kadar çeşitli alanlarda olabilir.

Yukarıda özetlenen teorik çerçeve baz alınarak sonraki bölümlerde Türkiye Kürt meselesinden kaynaklı çatışmaların sonlanması ve toplumsal uzlaşma inşasında STK'ların rolleri analiz ediliyor.

2. Çözüm Süreci'nde STK'lar Neler Yaptı?

STK'ların Çözüm Süreci'ne katılımı ve katkısı ayrıntılı incelendiğinde saha araştırması sonuçlarına göre altı çizilmesi gereken ilk husus şu: STK'lar Çözüm Süreci'nde esas olarak AK Parti hükümeti ve ana-akım Kürt Hareketini merkeze alan lobicilik ve savunuculuk faaliyetlerine odaklandı. Çoğu STK'nın hem AK Parti hükümetine hem de ana-akım Kürt Hareketinin bileşenlerine çeşitli düzeylerde sözlü ve yazılı olarak görüşlerini sunarak politika belirleme süreçlerine müdahil olmaya çalıştıkları görülüyor. Örneğin, Diyarbakır'da ekonomi alanında faaliyet yürüten bir STK temsilcisi Çözüm Süreci'nde devletin elinde Kürt meselesine dair dikkate değer bir arşiv oluştuğunu ve bu bilgi birikiminin oluşumunda STK'ların önemli bir rol oynadığını belirtiyor. Yine bürokrasi tarafından yerelden merkeze doğru aktarılan çoğu bilginin STK'lar tarafından "düzeltildiğinin" altını çiziyor. Öte yandan, çoğu STK görüşlerini hükümete ve ana-akım Kürt Hareketine ilettiklerini, ancak bunların etkili olmadığını ve siyasi aktörlerin çoğu durumda kendilerini dikkate almadığını ifade ediyor.

İkinci olarak, devlet ve ana-akım Kürt Hareketi STK'lar tarafından üretilen bilgiyi yeterince dikkate almasa da bazı katılımcıların işaret ettiği üzere, bu dönemde Kürt meselesi geçmişle kıyaslanmayacak ölçüde kamusal alanda görünür oldu ve farklı boyutlarıyla geniş kesimler içerisinde konuşuldu. Örneğin Ankara'da sosyal alanda faaliyet yürüten bir STK temsilcisi geçmişte konuşamadıkları birçok meseleyi Çözüm Süreci'nde rahatlıkla tartışır hale geldiklerini belirtiyor. Sorunun

kamusal alanda bu düzeyde konuşulmasında ve tartışılmasında STK'lar kritik bir rol oynadılar. Bu konuda, çoğu katılımcı özellikle Akil İnsanlar Heyeti'ne işaret ediyor. Çoğu STK temsilcisi, farklı eleştiriler olmakla birlikte, Akil İnsanlar Heyeti'ni bir sivil toplum çalışması olarak değerlendiriyor. Heyet içerisinde sivil toplum alanında yaptığı çalışmalarla bilinen ve kurumsal kimliği olan birçok ismin yer alması, yine bölge heyetlerinin gittikleri şehirlerde STK'larla temas kurması bu değerlendirmenin iki temel gerekçesini oluşturuyor.

Üçüncü olarak, tarafların formal olarak tanıdıkları bir üçüncü göz olarak sürece katılamasalar da STK'ların hem yereldeki devlet yetkilileri ile ana-akım Kürt Hareketinin bileşenleri arasında hem de HÜDA-PAR (Hür Dava Partisi) ile HDP (Halkların Demokratik Partisi) arasında arabuluculuk yaptıkları görülüyor. Bu durum özellikle Diyarbakır için geçerli. Bu arabuluculuk girişimleri Çözüm Süreci'nin devam ettiği 6-8 Ekim Kobanî olayları, yol kapatmalar, alıkonulan kamu görevlilerinin serbest bırakılması gibi vakalarda çoğu durumda etkili oldu. Bununla birlikte, Çözüm Süreci'nin bitişinden sonra ortaya çıkan hendekler ve kent çatışmalarında bu gibi arabuluculuk girişimleri başarısız oldu. Arabuluculuk konusunda, ayrıca, bilgi-temelli savunuculuk yapan bazı sivil toplum aktörlerinin siyasi gruplar, iş camiası, STK camiası gibi Kürt meselesinde farklı konumlanmış aktörler arasında köprü kurucu, bazen doğrudan bazen dolaylı diyalog mekanizmaları inşa ettikleri gözlemlenmiştir.

Dördüncü olarak, Çözüm Süreci boyunca özellikle hak-temelli çalışan bazı STK'ların inisiyatif olarak çalışma sahalarına ilişkin yeni alanlar açtıkları ve sürece katkı sunmaya çalıştıkları görülüyor. Örneğin, Diyarbakır'da oluşturulan 25 kişilik *de facto* İzleme Heyeti buna örnek olarak verilebilir. Süreç boyunca hem KCK'yi hem de devlet aktörlerini izleyen ve kriz anlarında müdahil olmaya çalışan bu heyet dönem dönem taraflara geri bildirimlerde bulunarak sürecin akamete uğramaması için çalışmalar yürütmüştür. Yine Türkiye genelinde toplumsal cinsiyet ve barış alanında çalışma yapan bir STK'nın sürecin toplumsal cinsiyete duyarlı şekilde devam etmesi için dikkate değer çalışmalar yaptığı gözlemlenmiştir. Söz konusu STK, 63 üyeli Akil İnsanlar Heyeti

içerisinde yer alan 14 kadınla görüşmeler yaparak heyetin yapacağı çalışmaların toplumsal cinsiyete duyarlı hale gelmesi için çaba sarf etmiştir. Kurumun çabaları hem sürecin iki tarafıyla hem de diğer siyasi aktörlerle yapılan benzer görüşmelerle sürmüştür. Geçmişle yüzleşme ve adalet alanında faaliyet yürüten bir STK, Çözüm Süreci'nde bu konuyu siyasi partilerin gündemine koyabilmek için hem hükümetle hem HDP'yle hem de CHP ile çeşitli düzeylerde temaslarda bulunmuştur.

Çözüm Süreci'nde göreceli olarak Van şehrinde –belki de şehrin iki hegemonik güce dayalı ve dinamik siyasi konfigürasyonundan dolayı- sivil toplum çalışmalarının daha başarılı olduğu görülüyor. Diyarbakır, İstanbul ve Ankara'dan farklı olarak Van şehrinde sol-seküler ve İslami-muhafazakâr motivasyonlarla çalışma yürüten STK'lar arasında diyalog ve işbirliği çabalarının ortaya çıktığı ve yerelde toplumsal barış inşasına dair dikkate değer bir mobilizasyonun yaratıldığı görülüyor. Bazı STK'lar inisiyatif olarak toplumsal barış inşasına dönük çalışmalar yapmıştır. Bu inisiyatif içerisinde yer alan İslami-muhafazakâr referanslı bir STK temsilcisi yapılan çalışmaları şu sözlerle özetliyor:

Çözüm Süreci başlamasıyla birlikte biz bir inisiyatif oluşturduk ve söylediğim gibi bu değişik çevrelerden; yani HÜDA-PAR'dan tutun AK Parti'ye kadar, HDP'ye kadar herkesi bu inisiyatifin içerisine toparlamaya çalıştık. Bu inisiyatifte oluşturduğumuz komisyonla birlikte operasyon bölgelerini dolaşmaya çalıştık. Hem barışla ilgili bir bilinçlendirme çalışması... Mesela taburlara gittik, işte valiliğe gittik, kaymakamlığa gittik, belediyelere gittik, partilere... Diyelim ki Başkale'nin, operasyonların yapıldığı bölgeleri, işte köyleri dolaştık. Orada taburlara gittik. Taburların işte misafiri olduk. Bu olağanüstü bir moral oluşturdu hem halkta hem çatışan taraflarda.

Bu konuda Van'da bulunan bir STK temsilcisi yerelde bulunan kritik role sahip birkaç STK'nın sürece aktif olarak katılmasının bir domino etkisi oluşturarak şehir genelinde bir hareketlenme yarattığını belirtiyor. Katılımcı, şehirde ortaya çıkan dinamizmi ve etkilerini şu sözlerle ifade ediyor:

Van'daki neredeyse tüm yapılar -gerek İslami gerek diğer cenahtan olan tüm yapılar- olumlu katkı sağladılar. Tartışarak da bu katkıydı aslında. Bu çalışma bir katkıydı. Bu meseleye en aykırı noktada duran İslamcı veya İslami gelenekten gelen kesim bile bir noktadan sonra Kürt meselesine angaje olmak zorunda kaldı. Bu meselede, 20 yıl önceki söylemlerin ötesinde, yeni söylemleri kabul etmek zorunda kaldı, ki bu da bir gelişmeydi. Veya burada, çok daha aykırısını söyleyeyim, CHP'nin veya MHP'nin temsilcileri bile bu yoğun gündem içerisinde bir şeyleri tartışabilme durumuna gelmişlerdi.

Beşinci olarak, bazı STK'ların siyasi aktörler düzeyindeki çalışmalarından ziyade toplumsal alanda rutin olarak yaptıkları ya da daha önce yapamadıkları ve erteledikleri çalışmaları bu dönemde daha etkili bir şekilde yaptıkları görülüyor. Örneğin, çatışma mağdurlarına dönük faaliyet yürüten bir STK daha önceki dönemde siyasi ve hukuksal sorunlardan dolayı yapamadıkları saha araştırması ve envanter oluşturma işini Çözüm Süreci'nde tüm çatışma bölgelerini kapsayacak şekilde rahatlıkla yaptıklarını ifade ediyor. Çatışma mağdurlarına psiko-sosyal destek sunan başka bir STK temsilcisi olası bir siyasi çözüm durumunda kendi uzmanlık alanlarında daha fazla katkı sunmak için kurumsal kapasitelerini güçlendirdiklerini belirtiyor. Yine kadın ve ekonomi alanında faaliyet yürüten bir STK temsilcisi bu dönemde çatışmaların sokakta, gündelik hayatta, işyerinde şiddeti artırıcı etkilerini azaltmaya dönük çalışmalar yaptıklarının altını çiziyor.

Altıncı olarak, bazı STK temsilcileri sadece Çözüm Süreci boyunca değil, sürecin başlamasında sivil toplumun baskısının etkili olduğunu ileri sürüyor. Ülke genelinde sivil toplum alanında yapılan çalışmalar sonucu meselenin büyük oranda toplumsallaştığını ve çözüm yönünde bir toplumsal talebin ortaya çıktığını belirtiyorlar. Buna göre bu toplumsal talebin ve adım atma ihtiyacının taraflarca görülmesinde sivil toplum alanındaki çalışmalar dikkate değer bir etkide bulundu. Bu durumun özellikle Kürt alanında geçerli olduğu söylenebilir. Zira, hem çatışma çözümü ve toplumsal barış inşası konusundaki farkındalığın geniş kesimlere ulaşmasında hem de meselenin şiddet yoluyla çözümün

mümkün olmadığı fikriyatının Kürt alanında hâkim olmasında STK'ların katkısı göz ardı edilemez. Diyarbakır'da hak-temelli çalışan bir katılımcının ifadesiyle STK'lar "Kürt'ün, Diyarbakır- lının ne düşündüğü ne istediği ne arzuladığını aslında bir anlamda bütün ülkeye de yaymış oldu".

Son olarak, bazı STK'ların çatışma çözümü ve toplumsal barış inşası konusunda sivil toplum aktörlerinin kapasitelerini geliştirmeye dair çalışmalar yaptıkları görülüyor. Bu konuda en fazla öne çıkan faaliyetler benzer vakaların incelendiği, tartışıldığı atölyeler, çalıştaylar ve saha gezileri. Saha araştırmasında, görü- şülen birçok STK temsilcisinin farklı ülkelerdeki benzer süreç- leri yerinde görmek üzere deneyim paylaşımı projelerine dahil oldukları gözlemlenmiştir.

3. STK'lar Neleri Yapamadı?

Kürt meselesinin kapsamı ve zorluğu dikkate alındığında, yukarıda özetlenen çalışmalar STK'ların Çözüm Süreci'ne katılımının ve katkısının oldukça sınırlı olduğunu gösteriyor. Diyarbakır'da hak-temelli çalışan bir katılımcının altını çizdiği üzere sivil toplum aktörleri genel olarak "görüşlerini beyan etmek, bu anlamda toplantılar yapmak ve diplomasi yürütmek" alanlarında etkili oldu. Bununla birlikte, Çözüm Süreci'nde "bir adım ilerisini düşünüp, bunu tasarlayıp, bunu bir bilgi olarak, bir yol haritası olarak tarafların önüne koyamadı".

İstanbul'da bilgi-temelli savunuculuk yapan bir katılımcı, STK'ların ne bilgi üreterek tarafların önünü açıp süreci kolaylaştırabildiklerini ne de 40 yıl süren çatışmalar boyunca "zehirlenen" toplumun "toplumsal barış", "farklılıklarla birlikte yaşama", "farklılıklara rağmen meseleleri silahlar olmadan konuşarak çözme", "farklılıkları demokratik zeminde dile getirme" konularında kendilerinden beklenen rolü yerine getirmediğini belirtiyor. Bazı katılımcılar özellikle Akil İnsanlar Heyeti aracılığıyla barışın dikkate değer oranda topluma mal edildiğini ve barışa dair bir toplumsal rıza üretildiğini ileri sürse de çoğu katılımcı "barışın toplumsallaştırılmadığının" altını çiziyor. Bu konuda çoğu katılımcı Akil İnsanlar Heyeti'nin bölgesel raporlarının bile

açıklanmadığını hatırlatıyor. İstanbul'da ayrımcılık ve toplumsal farklılıklar arası eşitliğin inşası alanında çalışan bir katılımcı STK'ların Çözüm Süreci'nde aldıkları pasif pozisyonu aşağıdaki sözlerle ifade ediyor:

Son sürecin çökmesinin en önemli nedeni, sürecin toplumsal kesimlere mal edilmemesidir. Çünkü toplumsal kesimlere mal edilmiş bir süreç olsaydı, [...] devletin ya da PKK'nin her tavrına, "Bak biz barış istiyoruz. Bu, bunun önüne engel çıkartabilir" diye uyarı mekanizmaları sivil toplumdan gidebilirdi. Gitmedi. Seyrettik biz. Yani İmralı'ya gidildi, görüşüldü, oradan Kandil'e geldi, oradan MIT'e geldi, bilmem ne... Biz bu süreci seyrettik. Seyrederken şöyle seyrettik. Yani savunmak istediğimiz talepler ortaya çıkınca onların etrafında durduk, kümelendik. Ama biz bir talep üretmedik.

Barışın toplumsallaştırılması/kamusallaştırılması konusunda bazı katılımcılar Çözüm Süreci'nde STK'ların toplumsal alanda özellikle barış kültürünü yaygınlaştırıcı faaliyetleri yeterince yap(a)madığını belirtiyor. Bu konuda sivil alanın kendisinin "barış kültürüne" çok aşına olmadığını, bir "barış dili" inşa edemediğini ve toplumsal barışın inşasına dönük çalışmaların zayıflığında bu durumun etkili olduğunu ileri sürüyorlar. İnsan hakları alanında çalışan bir STK temsilcisi bir adım daha ileri giderek özellikle sol referanslı STK'ların çoğunun "militarist söylemlere", aşırı merkezi karar süreçlerine sahip olduklarını ve bundan dolayı bu kurumların kendi içlerinde sivil kararlar alabilmesinin ve demokratik yöntemler uygulayabilmesinin çok olanaklı olmadığını ileri sürüyor.

Barışın toplumsallaşması/kamusallaşması tartışmalarını bazı katılımcılar "barışın yerelleştirilmesi" üzerinden ele alıyorlar. Buna göre, Çözüm Süreci'nde "barışın yerelleştirilmesi" gerekiyordu. Bu konuda Akil İnsanlar Heyeti tüm sınırlarına rağmen önemli bir işlev görebilirdi. STK'lar bu konuda önemli bir rol oynayabilirdi. Ancak ne AK Parti hükümeti ve ana-akım Kürt Hareketi böylesi bir hedefi önüne koydu ne de STK'lar bu konuda inisiyatif alarak sürece müdahil olabildiler. STK'lar üzerine çalışan

bir katılımcı Çözüm Süreci'nde barışın toplumsallaşması konusunun tamamıyla göz ardı edildiğini belirtiyor: “Bu meselede şöyle bir şey var. Bir, çatışan taraflar arasında diyalogun olması gerekir. İkincisi de konuyla ve konunun boyutlarıyla toplum arasında bağın olması gerekir. Bence bu ikinci kısım Çözüm Süreci'nde planlanmadı bile.” Katılımcı bunun da özneler üzerinden değil, kadın, çevre, engelli, çocuk gibi konular üzerinden sağlanabileceğini belirtiyor. Zira, öznelerin “konularından arınarak” Kürt meselesini konuşması çözüme yönelik bir yol açmıyor, aksine çok boyutlu Kürt meselesini konuşmayı engelliyor:

Biz bundan 7-8 yıl önce taş atan çocukları konuşuyorduk, öyle değil mi? Şimdi hendek savaşı veren gençleri konuşuyoruz. O gün taş atan çocukların, hendek savaşı veren gençlere dönüştüğünü gördük. Binlercesi hayatını kaybetti bu şeyde (kent çatışmalarında). Şimdi peki, yeni kuşakta neyi konuşacağız acaba? Eğer bu işin evrimi böyle gidiyorsa, taş atan çocuklardan hendek savaşı veren genç militanlara dönüşüyorsa yani Kürt gençleri, peki bir sonraki kuşak neye dönüşecek acaba? Dolayısıyla burada meselenin bu toplumsal boyutları ele alınmadıkça, yani biz o taş atan çocukların da meseleleriyle ilgilenmedikçe, onu anlayacak bir sivil toplum faaliyeti göstermedikçe, buradakiyle oradaki arasındaki bağı kurmadıkça, konular arasında, yani konu tartışmaya başlamadıkça, bir siyasal kısır tartışmanın, o da tek taraflı deklarasyonu ötekine iletme çabasından ibaret bir konuşmanın olacağını düşünüyorum.

Bazı katılımcılar STK'ların sürecin takibini yapamadıklarını ve “barış talebini” sahiplenemediklerini belirtiyor. İstanbul'da hak-temelli çalışan bir katılımcı Çözüm Süreci'nde “İzleme Hyeti” üzerinden krize dönüşen “gözlem talebini” STK'ların tarafları beklemeksizin fiili olarak yapabileceklerini ancak bu konuda dikkate değer bir çalışmanın yapılmadığını hatırlatıyor. Ankara'da toplumsal cinsiyet alanında faaliyet yürüten bir katılımcı da bu “toplumsal hakemlik” eksikliğinden kaynaklı, sürecin niye bozulduğunu, kimin bozulduğunu, kimin ne kadar payınınolduğunu hâlâ bilmediğimizi hatırlatıyor. Barışın PKK ve

AK Parti hükümetinin topluma sunduğu bir siyasi söz olduğunu belirten başka bir katılımcı STK'ların buna sahip çıkmadığını ifade ediyor:

Barış bu topluma, Türkiye toplumuna, Türkiye halklarına verilmiş bir siyasi vaattir. Tıpkı, diyelim ki mali konularla, emeklilikle ya da işe almayla ilgili bir vaat gibi bunun peşinde durmamız gerekiyor. Durmuyoruz. Sağcısı, solcusu, muhalefeti ya da şeyi, “Ya bir dakika kardeşim. Siz yedi bölgede onlarca toplantı yaptınız, akil adamlarla, şununla bununla. Gittin İmralı'yla görüştün. Kandil sen şunu yaptın, öbürü bunu yaptı”. Ya bu PKK'nin ve devletin Türkiye toplumuna verilmiş, resmi olarak açıklandıktan sonra verilmiş sözleridir. Dolayısıyla ben barışı beklerken, bu talebin sahibi olmalıyım. Bana verilmiş talebin sahibi olmalıyım.

Siyasi gettolaşmaları aşacak, farklı toplumsal gruplar arasında diyalogu mümkün kılacak ortaklıkların geliştirilmesi STK'ların zayıf kaldığı bir diğer alanı oluşturuyor. Çoğu katılımcı Çözüm Süreci'nde STK'ların “kendi mahallelerinde kalmayı” tercih ettiklerini ve farklı kesimlerle işbirliğine girişmediklerini belirtiyor. Bu konuda önceki bölümde altı çizilen sivil alandaki gettolaşmalar, gri alanların darlığı, siyasal angajmanlar Çözüm Süreci'nde de büyük oranda devam etti. Ankara'da faaliyet yürüten bir STK temsilcisi “farklı toplumsal grupların karşılaşmalarının” sağlanamadığını, bu konuda var olan korkuların etkili olduğunu belirtiyor. Yine, İstanbul'da bilgi-temelli faaliyet yürüten bir STK temsilcisi sol-seküler camia ile İslami-muhafazakâr camianın birkaç istisna dışında ortaklık kuramadığının altını çiziyor. Çözüm Süreci'nde sol-seküler camia kendi içinde belli ortaklıklar kurup sürece dahil olsa da İslami-muhafazakâr camia büyük oranda sürecin dışında kaldı ve işi hükümete havale etti. Çatışan toplumsal grupları bir araya getiren, çatışmaya duyarlı toplumsal ilişkiler alanında faaliyet yürüten bir STK temsilcisi bu argümanı destekliyor ve sağ-muhafazakâr kesimin sürece mesafeli yaklaştığını ve “bu iş ne zaman bitecek de haklı olduğumuz ortaya çıkacak” diye beklediğini belirtiyor.

Öte yandan, İslami muhafazakâr kimliği ile bilinen, İstanbul'dan bir STK temsilcisi, İslami camianın ilk defa Çözüm Süreci'yle birlikte Kürt meselesine dikkate değer düzeyde müdahil olduğunu belirtiyor. Katılımcı, İslami-muhafazakâr camianın çalışmalarını şu sözlerle ifade ediyor:

İslami camia da ilk defa bu meseleye sıcağı sıcağına girdi. Bakın güneydoğuda en az 30-40 tane toplantılar oldu, yani Urfa'da, Diyarbakır'da. Burada tüm İslamcılar bölgeye gittiler. Bölgenin işte İslamcı medreselerinden, ilahiyatçılardan tutun da sivil toplum örgütlerine kadar ilk defa aynı masada oturdular. Yani bir masada oturdu- lar. Bu çok önemli bir şeydi. Yani 80 yıldır kimsenin göre- mediği bir atmosfer oldu. İyi bir rüzgâr esti. Bu rüzgâra herkes de güvendi.

Siyasal gettolaşma kadar bölgesel yarılmanın da Çözüm Süreci'n- de aşamadığı görülüyor. Bazı katılımcıların altını çizdiği üzere, Fırat'ın doğusu ve batısı arasında bir diyalog sağlanamadı ve bu- nun için gerekli olan kanallar açılmadı. STK'lar bu alanda bir rol oynayabilirlerdi. Ancak bu konuda da dikkate değer bir faaliyet gerçekleştirilmedi. Ankara'da toplumsal cinsiyet alanında faa- liyet yürüten bir STK temsilcisi birçok STK'yı içinde barındıran Kürt Kadın Hareketinin doğrudan taraf olarak sürece katıldığını ancak bu durumun Ankara'da faaliyet yürüten kadın örgütleri için geçerli olmadığını belirtiyor. Tam da bu durumdan dolayı, katılımcıya göre, bölgesel yarılma sivil toplum alanında yeniden üretiliyor ve Ankara'da bulunan ve toplumsal barışa sahip çıkan çok sınırlı sayıdaki STK için Kürt meselesini, çatışma çözümünü ve barışı konuşmak zorlaşıyor. Bu konuda, Ankara'dan başka bir katılımcı özellikle batı yakasında barışa dair toplumsal rıza üretme çalışmalarının yeterince yapılmadığını hatırlatıyor. Katılımcıya göre, batıda, Kürt meselesinin siyasi çözümü ve toplum- sal barışa katkı sunmak isteyen sınırlı sayıda STK bulunuyor. Bu STK'ların, Kürt alanındaki kurumlarla dayanışma faaliyeti yürüt- mekten ziyade batı yakasında barış kültürünü yayan, toplumsal barışa dair rıza üreten çalışmalara odaklanması gerekir.

Bazı katılımcılar, sivil toplum alanında yaygın olan siyasal get-tolaşma, bölgesel yarılma gibi sorunların özellikle hakikat ve yüzleşme çalışmalarıyla aşılabileceğini, ancak STK'ların bu konuda da yeterince katkı sunmadıklarını ifade ediyorlar. Dünya deneyimlerinde bu konunun çok önemli bir yer edinmesine, yine Türkiye'de konunun uzun yıllardır konuşulmasına ve Çö-züm Süreci'nde çok telaffuz edilmesine rağmen bu konudaki çalışmalar da oldukça sınırlı kalmıştır.

4. STK'ların Sürece Katılımını Sınırlandıran Dinamikler

STK'ların Çözüm Süreci'ne sınırlı katkısı konusunda STK temsil-cileri bir yandan sürecin taraflarından kaynaklı sorunlarına işa-ret ederken, bir yandan da sivil toplumun kendisinden kaynaklı sorunların altını çiziyorlar.

Çoğu katılımcı Çözüm Süreci'nin sivil toplumun katılımına kapalı olduğunu belirtiyor. Sınırlı düzeyde de olsa STK'lar ile yapılan görüşmelerin daha çok "usulen" yapıldığını ve tarafların yaptıkları işe dair meşruiyet yaratma amacıyla STK'ları araçsal-laştırdıklarını ileri sürüyorlar. Buna göre her iki kesim de "oto-riter bir barış örgütlenmesiyle" süreci yönetti ve sivil toplumu oyun kurucu bir aktör olarak sürece dahil etmek istemedi. AK Parti hükümeti ve ana-akım Kürt Hareketi sivil toplumu ya sü-reçten dışladı ya da kendi istekleri doğrultusunda sivil toplumun müdahil olmasını talep etti.

Bu konuda sıklıkla hatırlatılan örnek, Akil İnsanlar Heyeti. Bir-çok katılımcı bu heyetin esasında bir tür sivil toplum işlevi gördü-günü ve içinde STK'lardan birçok ismin yer aldığını söylemekle birlikte bu heyetin oluşumunda STK'ların müdahil olamadığının altını çiziyor. Diyarbakır'dan bir STK temsilcisinin ifadesiyle Akil İnsanlar Heyeti "sivil toplum kuruluşlarının gücü, talebi veya bu sürece verdikleri emek doğrultusunda değil, büyük bir kısmı hü-kümet tarafından, bir kısmı da işte PKK, diyebiliriz ki Öcalan'a sorularak hazırlandı". Ankara'da hak-temelli çalışan bir STK tem-silcisi Akil İnsanlar Heyetinin kadın, çocuk, kentli hakları, engel-liler, insan hakları gibi çeşitli alanlarda deneyim sahibi STK'lar-dan oluşan bağımsız bir yapı olarak kurulması gerektiğini ancak,

hükümetin “siyasi kültüre uygun olarak” “atama” yoluyla heyet oluşturmayı tercih ettiğini belirtiyor.

Toplumsal cinsiyet alanında çalışan başka bir katılımcı, AK Parti hükümetinin sadece Akil İnsanlar Heyeti üyelerini atamadığını, sivil toplumun rolünü bu heyete devrederek STK’ları dışarıda bıraktığını ileri sürüyor. Ankara’da bir STK temsilcisi Çözüm Süreci’nin başlarında Öcalan ile yapılan bir görüşme notunun basına sızdırılması üzerine yükselen krizi hatırlatarak AK Parti ve HDP’nin STK’lar bir yana kendi tabanlarıyla bile bu meseleyi yeterince konuşmadığını belirtiyor. Zira, temel uzlaşma meselenin konuşulmamasıydı:

Yani mesela bütün ortaokullarda barış olunca neler olacak diye bir kompozisyon yarışması yapılsaydı örneğin, insanlar bunu daha fazla konuşmaya başlayabilirdi. Bu sadece belli kapılar arkasında, belli heyetler arasında kuşdiliyle yazılan görüşme tutanakları üzerinden ilerlediği müddetçe, bunu bir toplumsal talep olarak, sivil toplum veya herhangi birisinin talep etmesi mümkün değildir. Ki tarafların siyasi partileri bile kendi tabanlarıyla bile bu meseleyi hiç konuşmadı. Çünkü uzlaşılan şey, bunun konuşulmamasıydı.

İkinci olarak, Çözüm Süreci’ne katılım konusunda çoğu STK’da devlet ve ana-akım Kürt Hareketi tarafından kendilerine “alan açılması” beklentisi olduğunu not etmek gerekiyor. Sorunun tarafı, muhatabı, öznesi olarak sürece müdahil olmaktan ziyade, çatışmanın doğrudan taraflarının belirlediği oyun alanı içerisinde, onlara verilecek roller dahilinde müdahil olma eğiliminin STK’lar içerisinde hâkim olduğu görülüyor. İstanbul’da hak-temelli savunuculuk yapan bir STK temsilcisinin tabiriyle “Türkiye’deki sivil toplum örgütleri kendilerini çok fazla belirli bir sürecin aktörü olarak konumlandırmıyorlar”. Oysaki STK’lar dünyadaki birçok barış sürecinin yapısal bir parçasını oluşturuyor.

Saha araştırmasında STK’ların, çatışma çözümü ve toplumsal-barış inşası meselesini büyük oranda üst liderlik düzeyinde bir

müzakere süreci olarak ele aldıkları, toplumsal düzeyde ya da orta düzeyde yürütülmesi gereken müzakere süreçleri olarak yeterince algılamadıkları gözlemlenmiştir. Bu anlamda çoğu STK, rollerini taraflar arasında arabuluculuk, hakemlik ya da izleme gibi faaliyetler ile savunuculuk işlevleriyle sınırlıyor. Vatandaşların korunması, çatışma mağdurlarına doğrudan hizmet, grup içi sosyalleşme ve barış kültürünün yaygınlaştırılması, çatışmaya duyarlı toplumsal birlikteliğin güçlendirilmesi gibi “barışın toplumsallaşması” olarak özetlenebilecek faaliyet alanlarında söz konusu kurumların yeterince çalışma yapmadığı görülüyor.

AK Parti hükümetinin ve ana-akım Kürt Hareketinin sivil toplum aktörlerine çok sınırlı bir alan açması ve STK’ların inisiyatif almaktansa beklenti içerisinde olmasının yanı sıra, üçüncü olarak, Çözüm Süreci’nin kamusal denetime olanak tanıyacak düzeyde açık olmadığı ve bunun da STK’ların katılımını sınırlandırdığı belirtiliyor. Çoğu katılımcı her ne kadar sürecin çözüme karşı olan aktörler tarafından bozulmaması için belli düzeyde kapalılığın olması gerektiğini kabul etse de kamusal denetimin sağlanması gerektiğini vurguluyor. Çoğu katılımcı Çözüm Süreci’nin üzerinden iki yıl geçmesine rağmen “masanın neden devrildiğini” hâlâ bilmediklerini ifade ediyor. Özetle, kamusal denetime kapalılık, birçok katılımcıya göre, STK’ların sürece müdahil olmasını engelleyen en önemli engellerden biriydi.

Bu konuda son olarak, bazı katılımcılar devletin ve ana-akım Kürt Hareketinin STK’ları sadece dışlamadıklarını, aynı zamanda onları taraf olmaya zorladıklarını ileri sürüyor. Buna göre her iki taraf da sivil toplum aktörlerini yanlarında durmaya, kendi siyasi argümanlarını desteklemeye zorladılar. Bu durum bir yandan tarafların toplumdan sürece dair eleştiri, görüş ve öneri almalarını engellerken, öte yandan özellikle “gri alanda” kalmayı tercih eden STK’ların etkisizleşmesine neden oldu.

Yukarıda özetlenen, çatışmanın doğrudan taraflarından kaynaklı sorunların yanı sıra, sivil toplumun kendisinden kaynaklı birçok sorunun da altı çiziliyor. Bu konuda sıklıkla vurgulanan en önemli mesele sivil toplum alanında hâkim olan tarafgirlik ve siyasal angajman sorunudur. Birçok katılımcıya göre, bu taraf-

girlik ve siyasal angajmanlar Çözüm Süreci'nde STK'ların eleştirel bir pozisyon almasını engelledi ve çoğu durumda onları tarafı olduğu siyasetin söylemlerini meşrulaştırmaya ve o söylemler ekseninde işler yapmaya yöneltti. STK'lar üzerine çalışan bir katılımcı Çözüm Süreci'nde STK'ların siyasal aktörler tarafından dışlanması ya da sivil toplum için yeterince alan açılmamasında siyasal angajman ve tarafsızlık sorununun çok belirleyici olduğunu belirtiyor. STK'ların siyasal angajmanları ve tarafsızlıkları sonucu siyasal aktörler bu tür kurumları çoğu durumda olduğu gibi Çözüm Süreci'nde de kendine destek olan, yürüttükleri siyasete katkı sunan aktörler olarak ele aldılar. Bu konuda, örneğin, Van'dan bir STK temsilcisi Kardeşlik İçin Adalet Platformu'nun esasen bu tarafsızlık ve siyasal angajman meselesinden dolayı işlevini yitirdiğini ve dağıldığını ileri sürüyor. Van'da gri alanda kalmaya çalışan bir STK temsilcisi bu tarafsızlık meselesinin Akil İnsanlar Heyeti çalışmalarında da ortaya çıktığını ve bu sorundan kaynaklı olarak aslında gerçek bir diyalog zemininin oluşmadığını ileri sürüyor:

Mesela akil adamların il toplantılarında da bu çok bariz ortaya çıktı. Yani işte hükümet yanlısı ya da hükümetin ideolojisini savunan sivil toplum, hükümetin bakış açısıyla meseleleri değerlendirdi. İşte muhalif olanlar da o çerçevede meseleye bakıp eleştirilerini gündeme getirdi. Ya o toplantılarda [...] yani kimse bir adım geri atarak ya da birbirlerine yakınlaşarak, ortak söylemleri gündemleştirerek süreci beslemedi aslında. Yani yine herkes o dönem *kendi gardıyla, kendi cephesiyle, kendi ideolojik bakış açısıyla meselelere yaklaştı.*

Sivil toplum alanında çalışma yapan bir katılımcı bir adım daha ileriye giderek STK'ların siyasal angajmanlarının ve bu angajmanlarla tarafı olduğu siyasal aktörün arkasında sürece katılımının diyalogu ve müzakereyi imkansızlaştırdığını ileri sürüyor:

Katılanlar bir tür taraflı bir katılım içerisinde yer aldılar aslında. Devlet de öyle gördü, Kürt siyaseti de bana kalırsa öyle gördü. Yani benden olanlar bu, katılınsın. [...]

Şimdi bu iyi bir müzakere metodu değil bana kalırsa. Daha doğrusu, toplumsal ya da güvenlik eksenli boyutları olan bir meselenin çözümüne taraflar kendi sivil toplumunu da arkasına alarak katıldığı vakit, o iyi bir müzakere, kaliteli bir müzakere üretmiyor aslında. O zaman STK'yı siz politika angajmanının arkasında toplamış oluyorsunuz. Yani herkes kendi STK'sını, kendi angajmanının içerisinde masaya getirdiği vakit, orada zaten o bir tek taraflı deklarasyonların masası olabilir ancak. O bir konuşmanın masası olamaz.

Siyasal angajmanların ve tarafgirliğin sonucu olarak STK'lar, Diyarbakır'dan bir katılımcının ifadesiyle “yaratıcı projeksiyonlar geliştirmek yerine, siyasetin rüzgarının akışına kapıldı.” Eleştireliliğini yitiren STK'lar Çözüm Süreci'ni kamusal alanda olundular, ancak, bu durum STK'ların sürecin zayıf yanlarını görmesine ve katkı sunmasına engel oldu. Dahası, bu durum STK'ları bir yandan pasifize ederken öte yandan bu kurumların toplum nezdindeki güvenilirliklerini de büyük oranda zedeledi.

STK'lar üzerine çalışan bir katılımcı müzakere süreçlerinde esas yol açıcı ve kolaylaştırıcı aktörlerin geçmişte politik angajmanlara girmemiş, gri alanda kalan aktörler olabileceğini, ancak Çözüm Süreci'nde bunun da sağlanamadığını belirtiyor:

Türkiye'de mağduriyet yaşayan farklı toplumsal kesimlerin ne tür mağduriyetler yaşadıklarını bize anlatabilecek ve toplumu da bu tür mağduriyetler yaşandığına dair ikna edebilecek, meselenin geçmişinde politik angajmanlar içerisine girmemiş STK'ların konuya katılması gerekirdi. O katılmadı. Yani çevre kuruluşları yoktu, işte engelli kuruluşları yoktu, işte kent hakları için çaba harcayan kuruluşlar yoktu. Ya da işte toplumsal cinsiyet eşitliği için çaba harcayan, mücadele eden kuruluşlar yoktu. Bütün bu kuruluşlar, Kürt meselesi içerisinde hiçbir politik angajmana girmemiş, ama sorunların yol açtığı sonuçları anlayacak kapasiteye ve potansiyele sahip kuruluşlar aslında. Bunlar katılmadığı için müzakereye, biz Kürt meselesinin ne tür mağduriyetlere yol açtığını

topluma da anlatamamış olduk aslında. Toplum da dolayısıyla neyi çözmek istediğimizi anlamadı. Yani çözmek istediğimiz şeyin sürmekte olan bir savaş olduğunu düşündü sadece. Yani silahların susması. Oysa silahların susmasından öte bir şeyi çözmeye çalışıyorduk. [...] Dolayısıyla sivil toplumun bu eksik katılımı ya da politik an-gajmanlarla donanmış katılımı Çözüm Süreci'ne bir katkı getirmedi.

STK'ların Çözüm Süreci'nde yeterince etkili olmamasında tara-fgirliğin yanı sıra güçlü bir toplumsal tabana sahip olmaması dikkate değer bir rol oynadı. Diyarbakır'da sosyal alanda faaliyet yürüten bir STK temsilcisi bu durumu şu sözlerle özetliyor:

Fakat burada yine eksik kalan bir şey vardı. Taraflara değmiyordu. Sivil topluma biraz da şöyle bakmak gere-kiyor; tabanı zayıf olduğundan dolayı, ister istemez biraz daha elitist kalabiliyor bu tür çalışmalar. Ve tabanı olan sivil toplumun ister istemez hem arabuluculukta hem bu konuların izleme ve değerlendirilmesinde etkisi daha yüksektir. Dediğim gibi iki sebepten dolayı. Hem taraf-sızlığını çok koruyamamak hem de özellikle tabanının olmaması.

Tarafgirlik ile toplumsal tabanın zayıflığı ve elitizmin yanı sıra üçüncü olarak bazı aktörler STK'ların Çözüm Süreci'nde Kürt meselesinin siyasi çözümü ve toplumsal barış inşası konusunda hazırlıksız olduğunu belirtiyorlar. İstanbul'da bilgi-temelli çalış-an bir STK temsilcisi STK'ların sürece hazırlıksız yakalandığını ve bundan dolayı "kurucu" ve "yapıcı" bir katkı sunmadığını ifade ediyor. Van'da İslami-muhafazakâr kimliğiyle bilinen bir STK temsilcisi birçok çalışma yapılmasına rağmen, sivil toplum aktörlerinin oldukça dağınık olduğunu, sistematik çalışmalar yürütmediğini, sorun odaklı çözümler geliştiremediğini, siya-si alana ve sivil toplum alanına dair tecrübesizliklerin yoğun ve yaygın olduğunu ve tüm bu hususların STK'ların etkinliklerini düşürdüğünü belirtiyor. Diyarbakır'da çatışma mağdurlarına doğrudan hizmet sağlayan bir STK temsilcisi, AK Parti hüküme-ti ile ana-akım Kürt Hareketinin çatışma çözümü ve toplumsal

barış inşası konusunda hazırlıksız olduklarını ve bunun STK'ların sürece müdahil olması için çok büyük bir fırsat yarattığını ifade ediyor. Ancak, STK'lar, kendi alanlarında pratik çözümler üretmek, bu konuda hazırlık yapmak ve zemini uygun hale getirmek yerine sürece taraf olmakla ve barışı söylemsel düzeyde desteklemekle yetindiler:

Mesela baro. Baro aslında toplumumuzun çok önemli bir kurumu. Bütün dünyada her ülkenin önemli kurumlarından baro. Barolar bu işin efendim siyasi savunuculuğunu veya haklılığı haksızlığı, yanlışlığını doğruluğunu tartışmaktan çok bana göre hukuksal zeminini hazırlamalı. Bu nasıl olacak? On binlerce gencimizin durumu ne olacak? Efendim o haklar çerçevesinde, anayasa çerçevesinde yansıması ne olacak? [...] Ve bunlar projelendirilerek aktarıldığında faydası olur. Yoksa “ben barış sürecinden yanayım”, “yaşasın barış”, yok efendim “şu bozdu”, yok efendim “şu şunu yaptı”; bunlar barışa katkı veyahut da Çözüm Süreci'ne katkı olmaktan çok... Yani edilgenlik diyelim geçelim bunu.

Dördüncü olarak özellikle batı yakasında bulunan ve hem hükümet hem de kamuoyu üzerinde etkisi olan büyük ölçekli STK'ların sürece destek sunmamalarının altı çiziliyor. Diyarbakır'da ekonomi alanında çalışan bir STK temsilcisi, Barolar, Odalar, İşveren örgütleri gibi yapıların sürece mesafeli durmalarının Çözüm Süreci'nin başarısızlıkla sonuçlanmasında etkili olduğunu belirtiyor. Bazı katılımcılar, Kürt alanında bulunan STK'ların ülke genelinde etki gücü olan bu tür sivil toplum aktörlerinin sürece destek sunması için çeşitli girişimlerin olduğunu ancak bu çabaların sonuç doğurmadığını ifade ediyor.

Beşinci olarak hem Kürt alanındaki hem de batı yakasındaki STK'lar özellikle ana muhalefet partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) sürece mesafeli ve eleştirel duruşunun, etkisi altındaki sivil toplum alanını da etkilediği ileri sürülüyor. Özellikle sol-seküler camia içerisinde “HDP ile AKP anlaştı”, “ver başkanlığı al demokratik özerkliği” gibi söylemlerin yaygın olarak dolaşımda olduğu ve bunun özellikle CHP ve etkisindeki sivil toplum alanını sürece mesafeli durmaya ittiği belirtiliyor.

İstanbul'da bilgi-temelli hak savunuculuğu yapan bir STK temsilcisine göre, “barış sürecine hayırhah bakmanın, AK Parti'ye hayırhah bakmakla eşitlendiği bir politik iklimin içinden geçtik” ve bu durum Kürt çatışmasına çözüm bulma ve toplumsal barış inşasına katkı sağlamadı. Bazı katılımcıların altını çizdiği üzere, Çözüm Süreci boyunca sol-seküler camia tarafından sü-rekli gündemde tutulan “sağ bir hükümetle barış olur mu?”, “An-ti-demokratik bir hükümetle barış olur mu?”, “önce demokrasi, sonra barış” tartışmaları ve eleştirileri esasında bu camia açı-sından AK Parti ile kurdukları ilişkinin, rekabetin ve çatışmanın Kürt meselesinin siyasi çözümü ve toplumsal barış inşasından daha öncelikli olduğunu gösteriyor. AK Parti karşıtı camia bu an-lamda sürece hep şüpheyle yaklaştı, katkı yapmaktan geri durdu, desteklemedi ve hatta sürecin başarısını istemedi.

İstanbul'da bilgi-temelli faaliyet yürüten başka bir STK temsilcisi bu konuda biraz daha ileriye giderek Kürt meselesinin batıdaki sol-seküler STK camiası için “çok ikincil bir mesele” olduğunu ileri sürüyor. Buna göre, Çözüm Süreci'nde Kürt alanındaki aktörlerin önceliği ile batı yakasındaki sol-seküler camianın önce-liği arasında keskin bir ayrım vardı. STK'lar konusunda çalış-malarıyla bilinen bir katılımcı bu konuda Gezi eylemlerine işaret ediyor ve Gezi sürecindeki çoğu aktör için Çözüm Süreci'nin birincil gündemi oluşturmadığını, “Gezi eylemleri ve Kürtler” konusunda ortaya çıkan tartışmaların esasında bu ayrıma işaret ettiğini belirtiyor. Oysaki Çözüm Süreci 21 Mart 2013 tarihinde, Gezi eylemlerinden sadece iki ay önce kamuoyuna duyurulmuş-tu ve bu derece yakıcı bir meseleye çözüm bulma amacıyla baş-layan bir sürece sahip çıkılması gerekiyordu.

Bazı STK temsilcileri Çözüm Süreci'ne zarar vermeme kaygısı-nın da çoğu sivil toplum aktörünü pasif durmaya ve inisiyatif almamaya ittiğini belirtiyor. Buna göre, sürecin kamusal de-netime kapalılığı, ana-akım Kürt Hareketi ve AK Parti'nin sivil aktörleri dışarıda tutma tercihi, süreç karşıtı aktörlerin gücü ve süreci bunlar karşısında koruma hassasiyeti gibi hususların STK'ların “aşırı temkinli” olmasına ve sürece zarar vermemek adına inisiyatif almamasına neden oldu.

Sonuç ve Değerlendirme

Sonuç olarak, 2013-2105 Çözüm Sürecinde STK'ların rolüne dair yukarıda yapılan tartışmalardan beş ana sonucun özellikle altı çizilmelidir. İlk olarak, farklı zaman ve mekanlarda ortaya çıkan deneyimler STK'ların çatışma çözümü ve toplumsal barış inşası alanında farklı işlevler yerine getirdiğini göstermesine rağmen, Türkiye'nin Kürt çatışmasında STK'ların doğrudan hizmet sunumu ile izleme ve kamusal savunuculuk işlevlerini görel olarak yerine getirdiği, öte yandan geriye kalan vatandaşların korunması, arabuluculuk ve kolaylaştırıcılık, çatışmaya duyarlı toplumsal birliktelik, grup içi sosyalleşme ve barış kültürünü yaygınlaştırma işlevlerini etkin bir şekilde yerine getiremediği görülüyor. Bu anlamda STK'ların yüzünün daha çok devlet, hükümet, ana-akım Kürt siyaseti gibi karar alıcı aktörlere dönük olduğu ve yeterince topluma dönük faaliyetlere odaklanmadığı söylenebilir.

İkinci olarak, Türkiye'de barış inşası çalışmalarının yeterince yerelleşmediği görülüyor. "Barışın yerelleşmesi", "kamusallaştırılması", "toplumsallaştırılması" gibi farklı kavramlar üzerinden yapılan tartışmalar esas olarak, Türkiye'de çatışma çözümü ve barış inşası çalışmaların daha çok ülke ölçeğindeki alana hitap eden bir yaklaşımla yürütüldüğünü gösteriyor. Çatışma çözümü ve barış inşası çalışmalarında STK'ların doğrudan yerelerde, mahallelerde, ilçe ve illerde yeterince çalışmadığını not etmek gerekir.

Üçüncü olarak, Türkiye'de STK'ların büyük bir bölümünün Kürt meselesi gibi konulara doğrudan müdahil olmadığı ve konuya dair çaba içerisinde olan STK'ların %2-3'ü aşmadığı görülüyor. Sivil toplum alanında aktif olan derneklerin çoğu spor, hemşeri yardımlaşma ve cami yapımına dönük yapılardan oluşuyor. Siyasi yapılara doğrudan angaje olmayan bu yapıların toplumsal barış inşası çalışmalarına katılımlarının sağlanması Türkiye'nin Kürt çatışmasının çözümüne dönük en önemli imtihanlardan birini oluşturuyor.

Dördüncü olarak, Türkiye'nin Kürt çatışmasında dikkate değer bir gettolaşmanın olduğu görülüyor. Üç ana gettoda ve bunların yarattığı sınırlardan bahsedilebilir: siyasi gettolar, coğrafi gettolar ve sektörel gettolar. STK'ların büyük oranda siyasetin gölgesinde kaldığı ve "kendi siyasi mahallelerinde", başka bir ifadeyle gettosunda kalmayı tercih ettiği görülüyor. Farklı mahallelerle temas etmek, diyalog kurmak ve ortak iş yapmak Türkiye'nin Kürt çatışması vakasında oldukça sınırlı bir düzeydedir. Siyasi gettolar içerisinde hareket eden STK'ların ayrıca coğrafi olarak da ayrıştığı görülüyor. Kürt alanındaki STK'lar ile Türkiye'nin batı yakasındaki STK'ların ortaklıkları da oldukça sınırlıdır. Son olarak, STK'ların sektörel sınırlarda kaldığı, çok-sektörlü/çok-alanlı ortak işler yapma kapasitelerinin oldukça düşük olduğu görülüyor. İnsan hakları, toplumsal cinsiyet, göç gibi temalarda çalışan kurumlar benzer temalarda iş yapan kurumlarla işbirliğine gidiyor. Ancak, birden fazla alanı kapsayan farklı meseleler üzerine çalışan STK'ların bir araya geldiği çalışmalar oldukça yetersizdir. Bu durum hem STK'ların yaptıkları faaliyetleri ilişkilendirmesini zorlaştırmakta hem de daha geniş ağlar içerisinde konumlanarak kurumsal yapılarını koruyup etkinliklerini artırmalarını engellemektedir.

Son olarak, Türkiye'de Kürt meselesinin makro başlıklar düzeyinde tartışıldığı ve bu makro başlıkların mikro alanlarla ilişkisi kurularak yeterince ele alınmadığını not etmek gerekir. Yerel ölçekteki müştereklerle Kürt meselesinin farklı boyutları arasında ilişki kuracak, Kürt meselesini bu anlamda mikro ölçekte yeniden çerçeveleyecek faaliyetler STK'ların toplumsal barış inşası çalışmalarındaki etkinliklerini artırabilirdi. Örneğin, anadili meselesini eğitimi özel program gerektiren çocuklar meselesiyle birlikte konuşmak, yerelleşme ve güç/iktidar paylaşımını çevre ve su yönetimiyle birlikte ele almak siyasi ve coğrafi gettoları aşmayı kolaylaştırabilirdi. Bunların yanı sıra, Türkiye'deki Kürt çatışması vakasına bakıldığında, STK'ların çoğunlukla makro meseleler etrafında mobilize olmayı tercih ettiği söylenebilir.

Çatışma Çözümü Örnekleri ve Türkiye'nin Barış Deneyimi Gülçin Avşar

Türkiye, Aralık 2012'de Milli İstihbarat Teşkilatı Başkanı Hakan Fidan'ın İmralı adasındaki Abdullah Öcalan'la görüşmesiyle birlikte başlayan son çatışmasızlık sürecine 2015'in Temmuz ayında veda etti.

Bugün, çözüm süreci içerisinde yaşananlar bize büyümlü ve nadide bir masala aitmiş gibi gelse de ilk ve tek çözüm denemesi değildi. PKK-Türkiye çatışma sürecinin, konuşulmayı fazlasıyla hak eden müzakereler ve ateşkesler tarihi var.

Müzakereler Tarihi

PKK ile devlet arasında bilinen ilk temaslar Turgut Özal döneminde gerçekleşti. 1993 yılında şüpheli bir şekilde, uçağının düşmesi sonucu ölen Jandarma Eski Genel Komutanı Orgeneral Eşref Bitlis'in, ölümünden yedi ay evvel Özal'a yazdığı bir mektupta Kürt meselesinin çözümüne yönelik detaylı açıklamalar yaptığı, 2010 yılında ölümüyle ilgili yürütülen soruşturma kapsamında saptandı. Bitlis'in, Özal'a yazdığı mektupta iki aşamadan oluşan önerilerinin ilkinin devlet içerisindeki bazı unsurlarla ve ABD'li bazı komutanlarla ilişkili olduğunu iddia ettiği PKK'ye yönelik tedbirler oluşturmaktaydı. İkinci aşamada ise Kürt halkına yönelik ılımlı adımlar atılması ve devlet politikasının değiştirilerek halkın "PKK ile devlet arasında sıkışmışlığının bertaraf edilmesi"¹⁸ gerektiği vurgulanmıştı.

Eşref Bitlis gibi şüpheli bir kaza ile hayatını kaybeden Adnan Kahveci de, Özal'ın talebi ile bir rapor hazırlamış ve askeri tedbirlerden vazgeçilerek cesur siyasi adımların atılması gerektiğini ifade etmişti. 27 Ağustos 1992 tarihli Milli Güvenlik Kurulu,

18 "EşrefBitlis'tenÖzal'a Son Mektup" <http://www.ntvmsnbc.com/id/25137395>

hem Kahveci'nin hem de Bitlis'in önerilerinden izler taşıdığı ve tartışmaların Kürt hakları üzerine şekillendiği bir MGK idi. Özal dönemine ait son rapor ise Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri emekli Orgeneral Kemal Yamak tarafından 1993 yılı Ocak ayında hazırlanmıştı ve çözümün askeri alandan uzak olduğunu vurguluyordu.¹⁹

Turgut Özal'ın olumlu girişimlerine bir cevap veren PKK, tarihindeki ilk ateşkesi tek taraflı olarak 20 Mart 1993'te ilan etti. Ancak iki ay uzatılmasına rağmen ateşkes, Özal'ın ölümünün ardından gerçekleşen 33 er vakasından sonra sona erdi.

1993'teki ateşkesin bozulmasının ardından oldukça şiddetli geçen iki yılın sonunda 15 Aralık 1995'te PKK, taleplerini sıralayarak, tekrar tek taraflı ateşkes ilan etti. Fakat bu talepler karşılanmadığı gibi örgütün Kuzey Irak'taki kamplarına yönelik operasyonlar yapıldı ve ateşkes bir kere daha sonlandı.

1996-1997 yıllarında dönemin Başbakanı Necmettin Erbakan, Kürt meselesini siyasal yoldan çözmeye iradesini göstermeyi denemişti. Hatta bu dönemde Erbakan'ın Kandil'e üç kez mektup gönderdiği söylenmektedir. Nitekim yıllar sonra Bayık, bu haberleri doğruladı²⁰.

1 Eylül 1998 Dünya Barış Günü, PKK'nin üçüncü ateşkes tarihi oldu. 9 Ekim 1998 tarihinde Öcalan Suriye'den çıkarıldı ve 12 Kasım'da İtalya'ya götürüldü. 15 Şubat 1999 tarihindeyse Öcalan Kenya'da yakalanarak Türkiye'ye getirildi. Hemen ardından 18 Nisan 1999'da yapılan yerel seçimlerde HADEP (Halkların Demokratik Partisi) 37 belediye başkanlığını kazandı. 29 Haziran 1999 günü, Öcalan, İmralı'daki yargılamalar sonucunda idam cezasına çarptırıldı. Ve bunun hemen akabinde Temmuz ayında PKK, silahlı mücadeleyi bırakma kararı aldı. 1 Eylül 1999'da

19 “Devletin PKK ile İlk Teması” <http://www.aljazeera.com.tr/dosya/devletin-pkk-ile-ilk-temasi>

20 Cemil Bayık'ın Necmettin Erbakan tarafından kendilerine üç kez mektup gönderildiğini de içeren açıklamaları: <http://www.internethaber.com/pkk-ile-devletin-gizli-gorusmeleri-577474h.htm>

Öcalan'ın talebiyle PKK, Türkiye sınırlarını terk etti ve bir grup PKK üyesi teslim oldu. Bu geri çekilme esnasında devlet tarafının tek taraflı saldırısıyla, devlet kaynaklarına göre 200, PKK kaynaklarına göre 500 civarında PKK'li yaşamını yitirdi. 10 Nisan 2002'de PKK, kendisini feshettiğini ve KADEK'i (Kürdistan Özgürlük ve Demokrasi Partisi) kurduğunu açıkladı. Yılın sonunda, Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarıyla birlikte, demokratikleşme, Avrupa Birliği'ne katılımın gerektirdiği reformları hayata geçirme ve Kürtlerin sivil ve siyasi haklarının iadesi yönünde hızlı adımların atıldığı yeni bir döneme girildi. 1 Haziran 2004'e dek süren ateşkes süreci, Öcalan'ın İmralı'daki koşulları, PKK'ye yönelik askeri operasyonlar ve hükümetin siyasal çabasının olmaması gerekçeleriyle sona erdirildi. 1 Ekim 2006 tarihinde beşinci kez ilan edilen ateşkes, askeri operasyonlar gerekçesi ile yeniden sona erdirildi. 13 Nisan 2009'da "meşru savunma" temelinde PKK (KCK)'nin ateşkes ilan etmesini, Habur'dan 34 PKK'linin Türkiye'ye getirilmesi izledi. 1 Haziran 2010'da PKK ateşkesi bozdu; ancak 13 Ağustos 2010'da önce 40 gün eylemsizlik kararı aldığını daha sonra bu tarihi 12 Haziran 2011 genel seçimlerine dek uzattığını duyurdu. Sonradan 15 Temmuz 2011'e dek uzatılan ateşkes, bir gün evvel (14 Temmuz 2011) PKK'nin gerçekleştirdiği Silvan saldırısı ile sona erdi. 2012 sonunda başlayan yeni sürece dek bine yakın insan çatışmalarda hayatını kaybetti.

AK Parti Dönemi ve Son Çözüm Süreci

"Çözüm Süreci" AK Parti iktidarı döneminde gerçekleşen ve bilinen üçüncü girişimdi. Temmuz 2009'da "Demokratik Açılım" denen ve bazı kültürel ve siyasal hakların iadesini kapsayan süreç, Abdullah Öcalan'ın çağrısı ile Mahmur ve Kandil Dağı kamplarından gelen 34 PKK üyesinin Habur'dan girişlerini de kapsıyordu. Bir hayli "devrimsel" olan Habur girişleri, toplumsal evrimin hızını geçince Türkiye siyasal hayatında kriz olarak yer aldı. Ancak ardından Oslo'da devlet ve PKK üyelerinin görüştükları bir başka süreç yaşandı. Tarafların çatışmasızlık için taleplerde bulunduğu, karşılıklı görüşmelerin yapıldığı bir masa etrafında buldukları ikinci bir deneme olduğu düşünülen Oslo görüşmeleri/toplantıları, sızdırılan ses kayıtları ile öğrenildi.

Oslo notlarında devlet adına görüşmelere katılan Afet Güneş'in "Habur bizim iki buçuk senedir neredeyse yürüyen tüm ilişki-le-rimizin Ankara'dan başlayarak söylüyorum özelde kırılma noktasını oluşturdu" ifadesi de devlet-PKK-Öcalan görüşmelerinin 2007 sonrasında başladığını bize açıkça gösteriyor. Bu ifadeye göre, çatışmaların olduğu, siyasette söylemlerin sertleştiği, sokak olaylarının yoğunlaştığı bir dönemde devlet ve PKK arasındaki görüşmeler yapılıyordu.

Son yaşanan çözüm süreci ise diğerlerinden farklı olarak Türkiye toplumunun gözü önünde neredeyse fazlasıyla şeffaf bir barış dönemi idi.

Uluslararası STK Deneyimleri ve Türkiye Çözüm Sürecinde STK'lar

Neredeyse üç sene devam eden Çözüm Süreci, devlet yetkililerinin Öcalan'la görüşmeleri, BDP (sonradan HDP) vekillerinin hükümet, Öcalan ve Kandil arasındaki temaslarıyla yürütüldü. Tüm bu görüşmeler, içeriği her zaman tam anlamıyla yansıtılmasa da kamuoyunun gözü önünde cereyan etti. Bu görüşmeler, toplumda yaygın bir kabul görmesine rağmen toplumun sivil örgütlerine yansımaları sınırlı oldu ve bu yönüyle dünya örneklerinde karşılaştığımız gibi güçlü bir sivil toplum desteği ile karşılanmadı. Hatta sürecin, uluslararası deneyimlerde yaşanan ancak Türkiye'de eksik olan toplumsal ayağı, Âkil İnsanlar Heyeti²¹ ile bir nebze giderilmeye çalışıldı²². İki ay süreyle yedi ayrı bölgede dokuzar kişilik heyetlerle çalışan Âkil İnsanlar Heyeti, görevli oldukları şehirlerdeki yerel sivil toplum örgütleriyle temaslar kurarak toplantılar düzenledi. Ancak, devlet tarafından oluşturulmuş bu heyetin çalışması, sürecin bütünü boyunca devam etmediğinden etki alanı da oldukça sınırlı kaldı.

²¹ Âkil İnsanlar Heyetinde yer alan isimlerin tamamı: http://tr.wikipedia.org/wiki/Âkil_%C4%B0nsanlar_Heyeti

²² Milliyet gazetesi "Akıller'le toplantı yarın Dolmabahçe'de" <http://www.milliyet.com.tr/-akiller-le-toplanti-yarin-dolmabahce-de/siyaset/siyasetdetay/03.04.2013/1688584/default.htm>

Sivil Toplum Kuruluşlarının çatışma süreçleri içerisindeki en büyük katkısı, toplumsal ilişkilerin insanileştirilmesini, tabana yayılmasını ve örgüt-devlet arasındaki barışın bireylere sirayet etmesini sağlaması olarak tespit edilebilir. Zira tepeden inme, toplumun içselleştirmesi sağlanmadan gerçekleşen bir barışın kalıcı olmama ihtimali büyüktür ve ilk ciddi yanlışla birlikte bir anda eskiye dönülebilir. Nitekim Türkiye örneğinde, Cuma Çiçek'in de belirttiği gibi, sürecin başarısızlığının akabinde on binin üzerinde ölümle, en yoğun çatışma dönemine geçilmesi de böyle oldu.

Sivil Toplum Kuruluşlarının Etkisi veya Etkisizliği

Türkiye'de yıllarca barış hayaliyle çalışmış birçok hak örgütü bulunmasına rağmen, son barış sürecinin başlamasıyla söz konusu örgütlerin, aynı yoğunlukta çalıştıkları gözlenmedi. Burada, hiç şüphesiz en büyük etken sürecin AK Parti hükümeti tarafından tek başına sahiplenilmesi ve hak örgütlerinin AK Parti hükümeti ile muhalif oldukları birçok konunun olması nedeniyle yanında yer almak istememesi görülebilir. Hükümetin, çatışma çözümüne yönelik süreci tek başına yürütmenin eklenenden kurtarmaması, örneğin meclisteki partilerin eşit şekilde temsil edildiği bir koordinasyon komisyonu gibi enstrümanlar denememesi, sivil toplumun kendisini iktidar partisinden uzak tutma gayesiyle çözüm sürecini de sessizce izlemesi sonucunu doğurmuş olabilir. Ancak bir hayalken güçlü bir sesle istenen barışın, gerçekleşme ihtimalinin en yakın olduğu günlerinde eylemsizlik, hareketsizlik veya karamsarlık ile sessizlikle muhatap kılınması kolay anlaşılır gözüküyor. Zira iktidarla veya örgütle ilişki kurmaksızın sadece topluma yönelik çalışmalarla barışın inşasında rol oynamanın mümkün olduğu bir hakikat.

Dünya örneklerine baktığımız zaman, barışla nihayete eren süreçlerin hiçbiri birbirine benzemese de dünden bugüne tek denemeyle sonuçlanan bir tecrübeyle karşılaşmıyoruz. Kazanmayı değil, barışmayı, siyasetin silahtan güçlü olduğunu ve barışın her zaman en kârlı seçenek olduğunu öğrenmek uzun süreli çabaların neticesinde gerçekleşiyor. Masada müzakere süreçlerini yürüten tarafların vazgeçmeme ısrarı ise büyük ölçüde bireylerin ve sivil toplumun baskılarıyla örtüşüyor.

Örneğin Kuzey İrlanda Çatışma Çözümü, birçok sivil toplum kuruluşunun gönüllülük esasıyla yıllar boyu devam eden çabalarının da bir sonucu olarak görülmeli. Derek Mooney'in de detaylıca anlattığı gibi, rahipler, kadınlar, gençler, spor kulüpleri, politik örgütlenmeler temas edebildikleri ölçüde toplumda büyük bir dönüştürücü güç sağladı. Özellikle rahiplerle eski IRA militanlarının birlikte yürüttüğü çalışmalar da göz önüne alındığında, toplum "düşmanımla" birlikte yaşamak için aşağıdan yukarıya doğru da hazırlanmıştı. Yine İspanya-ETA ve Kolombiya-FARC süreçlerinde de kadın örgütleri aktif olarak yer almıştı. Filipinler-Moro çözümünde de sivil toplum örgütleri teşvik edici, destekleyici rolünün yanında adeta denetleyici bir işlev de görmeye devam etmektedir.

Çatışma çözümleri, her ne kadar çerçeve anlaşmaları imzalanmış olsa da gerçek ve mutlak anlamda nihayete ermemektedir. Toplumsal dinamiklere doğrudan bağlı olan barış, her daim çalışmayı da zorunlu kılmaktadır. Derek Mooney'in dediği gibi, İrlanda çatışma süreci çözümle sonuçlanmadı, taraflar çatışmasızlığı nasıl yönetebileceklerini öğrendi.

Türkiye'de ise barış görüşmelerinin yürütüldüğü dönemin henüz başlarında, 2013 Mayıs'ında Gezi Parkı Eylemleri yaşandı. Sivil toplum örgütlerinin ve birçok politik örgütlenmenin içinde yer aldığı Gezi Parkı Eylemleri, ülkenin bir yarısı için barış sürecinden daha büyük bir ilgiyle karşılandı. Bu eylemler, süreci sona erdirecek ölçüde zarar vermesine müsaade edilmeksizin atlatıldıktan sonra, bu kez de Suriye savaşına bağlı olarak gelişen birtakım olaylar yaşandı. Özellikle 6-8 Ekim 2014 tarihlerinde yaşanan "Kobani Eylemleri" sürecin en kritik ve riskli günleri arasındaydı. Ancak tarafların çözüm iradesindeki ısrarı ile süreç bir sene daha devam edebildi. Çözüm sürecinin yaralanması diyebileceğimiz bu gibi olaylar, sivil toplumun iyileştirici ve destekleyici faaliyetleriyle onarılmadı. Aktörlerin kendi ısrar ve çabasıyla sınırlı bir ilerleme sağlandı.

Çözüm sürecinde hükümetin ve/veya PKK'nin hatalarını sıralamak elbette mümkün. Ancak risk alarak aktörleşenlerin eksiklikleri yerine yapılanların olumlu tarafları ve geride duran sivil

toplumun aksaklıklarını dile getirmek bir sonraki süreç için esas perspektifi sağlayacaktır. Zira çözüm süreci boyunca “PKK ile barış olmaz”cılar ile “AKP’yle barış olmaz”cıların söylediğinin aksine, taraflar neredeyse üç sene çatışmasızlığı sağladı. Hatta 28 Şubat 2015 günü Dolmabahçe’de hükümet ve HDP vekilleri ortak bir açıklama ile mutabakat sağlandığından söz etti.

Toplumsal barışın sağlanmasında birçok problemin değişik kategorilerle karşımıza çıktığı çatışma çözümlerinde sivil inisiyatiflerden bunlara yönelik çözüm önerileri yapması beklenir. Örneğin eve dönüşlerin sağlanmasının koşulları, bireysel öfke ve mağduriyetlerin giderilmesinin yolları, paramiliter örgütlenmelerin buldukları topluma adaptasyonu, hak ve özgürlüklerin iadesi, toplum olarak savaş psikolojisinden çıkılmasını sağlayacak rehabilitasyon çalışmaları, normalleşme evresinin sağlıklı ilerleyebileceği konuşma zeminlerinin yaratılması, güvenlik endişesinin onarılması gibi. Bugün hâlâ bu çalışmaların yapılması önem taşıyor. Nitekim Filipinler-Moro sürecine baktığımızda da 70’li yıllardan beri defalarca kurulan müzakere masalarının açtığı yol ile bugün çerçeve anlaşmasının imzalandığına ve barışın inşa edildiğine tanık oluyoruz.

Türkiye-PKK süreci, bugün çatışmalı dönemde olsa da, azımsanmayacak bir çözüm külliyatına da sahip. Etyen Mahçupyan’ın tabiriyle “Barışa konuşarak yürümek” diyebileceğimiz yeni bir çözüm süreci için hiçbir eksik yok. Üstelik çatışmalı dönemlerde dahi tarafların temas kurdukları bilinen bir gerçekken, bugün dahi çözüme uzak olduğumuzu söylemek kolay değil. Yeter ki hem bireysel olarak hem toplumsal olarak bir kez daha barışa hazırlıksız yakalanmayalım ve çözüme yönelik toplumsal çalışmaları devlet egemenliğine terk etmeyelim.

KONUŞMACILARIN ÖZGEÇMİŞLERİ

Derek Mooney: Dublin ve Brüksel’de çalışan bir iletişim ve kamu politikası danışmanıdır. 1990’ların başından beri Kuzey İrlanda’da siyasi faaliyetler, sivil toplum ve STK faaliyetleri aracılığıyla barış ve diyalog inşasının içinde yer aldı. Derek, Fianna Fáil hükümetine 2004-2010 yıllarında Ulusal Güvenlik / Savunma konusunda siyasi danışmanlık ve ayrıca bakan danışmanlığı yaptı. Bundan önce, Hayırlı Cuma Anlaşması’ndan hemen önce Fianna Fáil hem hükümette hem de muhalefetteyken partinin Kuzey İrlanda politikası üzerine çalıştı ve 2002–2004 arasında Barış ve Uzlaşma Ulusal Forumu’nda Fianna Fáil delegasyonunun sekreteri olarak görev yaptı. Son yıllarda, Kuzey İrlanda’daki Sosyal Demokrat ve İşçi Partisi’nin danışmanlığını yaptı. 1995 yılından beri Glenree Barış ve Uzlaşma Merkezi tarafından düzenlenen Siyasi Diyalog Atölyeleri’nde temel katılımcılardan biri oldu ve Ortadoğu, Afganistan ve Haiti dahil olmak üzere Glenree’nin birçok uluslararası barış ve diyalog programında çalışmaya devam etti.

Ana Vilellas: 2006 yılından beri Barselona Özerk Üniversitesi’nde Barış Kültürü Okulu’nun (ECP) Çatışma ve Barışın İnşası Programı’nda araştırmacı olarak görev yapıyor. Uzmanlık alanları, çatışma analizi ve barış süreçlerinin yanı sıra toplumsal cinsiyet ve barış inşasını kapsıyor. Vilellas’ın coğrafi odağı ise Avrupa, Kafkasya ve Orta Asya’daki çatışmalar, sosyo-politik krizler ve barış süreçleri. Ayrıca İzleme girişimlerine destek oluyor. Türkiye, Kuzey Irak ve Balkanlar’da saha araştırmaları yaptı. Kadın, barış ve güvenlik gündemi üzerine yaptığı çalışmaların bir parçası olarak AB’nin toplumsal cinsiyet araştırmasını ve Silahlı Çatışmaların Önlenmesi için Utrecht Üniversitesi ile Küresel Ortaklık tarafından yönetilen ‘Toplumsal Çatışmayı Tamamen Önleme ve Barış İnşası’ projesi kapsamında (2015-2017) çok yönlü bir diplomasi araştırmasını yürüttü. Katıldığı diğer projelerde ECP (Pau Kültür Okulu) ‘Çatışma ve Barış İnşası Veri Tabanı’ bulunuyor. 2007’den bu yana çatışmalar, insan hakları ve barış inşası hakkındaki yıllık “Alarm!” raporunun ve yıllık “Odaktaki

Barış Konuşmaları: Eğilimler ve Senaryolar” raporunun yazarları arasında yer alıyor. 2018’de Kürt meselesi, Güney Kafkasya ve Kosova’daki çatışma çözümleri, toplumsal cinsiyet ve barışın inşası gibi konularda raporlar ve makaleler yazdı. İspanya’daki birçok üniversitede yüksek lisans ve lisans düzeyinde ‘Çatışma ve Barış İnşası’ ve ‘Kadınlar, Barış ve Güvenlik Gündemi’ dersleri veriyor. Ana Villellas, Barselona Özerk Üniversitesi’nde Gazetecilik Bölümü’nde lisans eğitimini tamamladı, Edinburgh Üniversitesi’nde Uluslararası ve Avrupa Siyaseti üzerine yüksek lisans eğitimi aldı ve Barış Kültürü üzerine lisansüstü diploması bulunuyor.

Luz Piedad Caicedo: Antropolog, feminist, Disiplinlerarası Kalkınma Çalışmaları’nda idareci, tarih alanında master yaptı, Siyaset Bilimi uzmanı. Corporación Humanas - Kolombiya’nın müdür yardımcısı ve kurucu üyelerinden biri. Üzerine araştırmalar yaptığı konular: Kadınların uyuşturucu suçlarına karışmasının nedenleri ve özgürlüğünden yoksun bırakılan kadınların durumu, silahlı çatışmaların kadınların yaşamları ve güvenliği üzerindeki etkileri ve ev sahibi topluluklarda milis kuvvetlerin terhis edilmesinin kadınlara etkisi. Luz Piedad, Corporación Humanas’ın çeşitli yayınlarının da yazarları arasında bulunuyor.

Hüseyin Oruç: 1969 yılında Malatya, Darende’de doğdu. Boğaziçi Üniversitesi Turizm bölümünü ve Anadolu Üniversitesi Kamu Yönetimi bölümünü bitirdi. 1992 ile 1995 yılları arasında gönüllü olarak başlayan İHH çalışmalarında aktif görev aldı, 1995 yılında da İHH İnsani Yardım Vakfının 6 kurucu heyet üyesinden birisi oldu. Uzun yıllar İHH’nin yurtdışı projelerinin yönetimini yürüttü. Bu çerçevede 100’den fazla ülkede yüzlerce çalışmanın içerisinde bulundu. ‘Rotamız Filistin, Yükümüz İnsani Yardım’ sloganıyla yola çıkan Mavi Marmara gemisinin genel koordinatörlüğünü yaptı. Uluslararası şemsiye örgütlerden İngiltere merkezli Humanitarian Forum (İnsani Forum) kurucu mütevellisi, OIC İnsani Forum kurucular kurulu üyesi ve İslam Dünyası Sivil Toplum Kuruluşları Birliği (IDSB) kurucularındandır. İHH İnsani Yardım Vakfını, İslam İşbirliği Teşkilatı ve Birleşmiş Milletler’de temsil etmektedir. Filipinler Barış Süreci Bağımsız İzleme Heyeti

üyesidir. Halen TGTV Yönetim ve İcra Kurulu üyesi ve İHH İnsanı Yardım Vakfı Mütevelli Heyet Başkan vekili olan Hüseyin Oruç evli ve üç çocuk babasıdır.

Cuma Çiçek: 1980 yılında Diyarbakır'da doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Diyarbakır'da gördükten sonra 2004 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Endüstri Mühendisliği Bölümünü tamamladı. Aynı üniversitede 2005-2008 yılları arasında Şehir ve Bölge Planlama Yüksek Lisans Programı'nı bitirdi; tezinde Diyarbakır'da yönetim sürecini eleştirel bir perspektifle ele aldı. 2009-2014 yılları arasında Paris Politik Etütler Enstitüsü'nde (*Institut d'Etudes politiques de Paris – Sciences Po.*) Siyaset Bilimi Anabilim Dalında, Siyaset Sosyolojisi ve Kamu Politikaları alanında doktorasını tamamladı. Barış Vakfı'nın kurucuları arasında yer alan Çiçek, Diyarbakır Siyasal ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü (DİSA) üyesidir. Birikim, Praksis, TurkishStudies, Dialectical Anthropology dergilerinde Kürt meselesi, Kürt İslamcılığı, yerel yönetimler, bölgesel eşitsizlik, sınıf ve kimlik ilişkileri, çatışma çözümü ve toplumsal barış inşası konularında makaleleri yayımlandı. Şu an Paris Politik Etütler Enstitüsü Uluslararası Araştırmalar Merkezi (*Centre de Recherches Internationales – CERI*) bünyesinde akademik çalışmalarını sürdürüyor.

Gülçin Avşar: Gülçin Avşar, 2008'de Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun oldu. TMK Mağduru (Terörle Mücadele Kanunu Mağduru) Çocuklar İçin Adalet Çağrıcıları ve Silikoz İş Hastası Kot Kumlama İşçileri ile Dayanışma Komitesi içerisinde yasal faaliyetlerin yürütülmesinde görev aldı. Demokratik Açılıma Yurttaş Katkısı, Yeni Anayasa Platformu gibi sivil toplum kuruluş ve inisiyatifleri içerisinde yer aldı. 2013'te TESEV tarafından yayınlanan "Ergenekon'un Öteki Yüzü: Faili Meçhuller ve Kayıplar" raporunu yazdı. Kürt meselesinin çözümüne yönelik teorik ve pratik faaliyetlere katkıda bulunan Avşar, İstanbul'da avukatlık mesleğine devam etmektedir.

